

YÜKSEKÖĞRETİMDE AB - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Öğr. Gör. Koray ÇELİK

Dr. Abdullah KARATAŞ

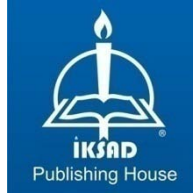

İKSAD
Publishing House

YÜKSEKÖĞRETİMDE AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Öğr. Gör. Koray ÇELİK

Dr. Abdullah KARATAŞ

ISBN 978-605-7510-55-6

Bu çalışma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan "Üniversitelerdeki Erasmus Programlarının Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Durumlarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Aksaray Üniversitesi Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

**Institution Of Economic Development And Social
Researches Publications®**

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E posta: kongreiksad@gmail.com

www.iksad.org

www.iksadkongre.org

Kitabın tüm hakları IKSAD Yayınevi'ne aittir.

İzinsiz çoğaltılamaz, kopyalanamaz.

Metinlerden etik ve yasal olarak yazarlar sorumludur.

Iksad Publications - 2018©

ISBN 978-605-7510-55-6

GRAFİK TASARIM: İBRAHİM KAYA

Öğr. Gör. Koray ÇELİK

Aksaray Üniversitesi Dış İlişkiler Koordinatörlüğü'nde Öğretim Görevlisi olarak görev yapmakta olan Koray ÇELİK; Pamukkale Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans eğitimini, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Aksaray Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Uluslararası konferans, Avrupa Birliği projeleri ve diğer akademik faaliyetlerde bulunmak amacıyla; İngiltere, İskoçya, Avusturya, Hollanda, Danimarka, İspanya, Polonya, Litvanya, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Bulgaristan, Romanya, Ürdün, Slovenya ve Slovakya'da bulunmuştur. Ayrıca, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı'nda Danışma Kurulu üyesi olarak da görev yapmakta olan Öğr. Gör. Koray ÇELİK, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı sürecinde eğitim alanında özellikle de yükseköğretim alanında uyguladığı; reformları, politikaları ve eğitim programlarını yakından takip etmektedir.

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARATAŞ

İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü'nde lisans, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı'nda doktora eğitimini tamamlayan Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Karataş, halen Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Yerel Yönetimler Programı öğretim üyesi ve ilgili bölümün bölüm başkanı olarak görevine devam etmektedir.Çevre sorunları, yeşil alanlar, çevre eğitimi, yerel yönetimler, çevre bilinci, kentleşme, çevre etiği gibi konular çalışma alanları arasında yer almaktadır.

ÖNSÖZ

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kuruluşundan günümüzdeki haliyle Avrupa Birliği sürecine kadar Birlik; siyasi, ekonomik, ticari, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında çeşitli ortak politikalar yürütmüştür. Yürütülen bu politikalar kapsamında, üye ülkelerin işbirliği ve uyum içerisinde bütünleşme sürecini devam ettirmesi sağlanırken, diğer yandan da toplumsal alanda refah düzeyinin artırılması hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşabilmede ise eğitim çok önemli bir araçtır.

Avrupa Birliği Topluluk Programları kapsamında yürütülen değişim programları ile öğrencilerin ufku genişlemekte, yükseköğretim kurumlarında görev yapmakta olan akademik ve idari personele eşit imkanlar tanınarak bireyler arasında fırsat eşitliği sağlanmaktadır. Öğrencilerin ve yükseköğretim kurumları akademik ve idari personelin faydalandıkları bu programlar, toplumsal değişimi başlatmakta büyük önem taşımaktadır. Akademik personel hem ders verme hem de eğitim alma, idari personel ise eğitim alma faaliyetleri gerçekleştirerek, farklı bir kurumda mesleki alanlarıyla ilgili tecrübe kazanabilme

şansı elde edebilmektedir. Akademik personel ders verme hareketliliği ile farklı ülkelerin eğitim sistemlerindeki iyi uygulamalar paylaşılabilen, öğrenciler başka bir üniversiteden ders vermek üzere gelen akademik personeli dinleyerek farklı bakış açıları kazanabilmekte, karşılıklı fikir alışverişi ile yeni bilimsel çalışmaların üretilmesine olanak sağlanabilmektedir. Eğitim alma hareketliliği kapsamında giden personel ise; mesleki veya idari görevi ile ilgili iyi uygulamaları paylaşarak bilimsel ve idari iyileştirme sürecine katkıda bulunabilmektedir.

Türkiye henüz AB'ye üye bir ülke olmamasına karşın değişim programlarından faydalanabilmektedir. Bu bağlamda değişim programları Türkiye için büyük bir fırsattır. Çünkü küreselleşmenin etkileriyle bilişim teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmeler, üniversiteleri bu sürece uyum göstermeye teşvik etmektedir. Bilişim çağı, üniversitelerin buldukları bölgelerin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yönden kalkınmasına katkıda bulunmalarını gerektirmektedir. Bu çalışmada, öncelikle 1950'li yıllarda Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile başlayan ve bugünkü adı Avrupa Birliği (AB)

olarak bilinen oluşumun tarihsel gelişim süreci ele alınacaktır. Daha sonra sırasıyla; AB'nin küreselleşen dünyada rekabet edebilir bir yükseköğretim sistemi oluşturmak amacıyla belirlediği politikalar ve Türkiye'nin AB müktesebatına ve eğitim politikalarına uyum sağlayabilmek amacıyla hazırladığı Ulusal Programların yükseköğretim sistemine yansımaları incelenecektir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER.....	7
TABLolar.....	9
GİRİŞ.....	11
1.BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	13
1.Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Paris Antlaşması	16
2.Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu kuran Roma Antlaşması	18
3.Füzyon Antlaşması ve Toplulukların Birleşmesi.....	20
4.Avrupa Tek Senedi	20
5.Maastricht Antlaşması	22
6.Amsterdam Antlaşması	27
7.Nice Antlaşması	31
2.BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİNİN EĞİTİM ALANINDA ALDIĞI KARARLAR VE BELİRLEDİĞİ POLİTİKALAR. 37	
1.Roma Antlaşmasından Maastricht Antlaşmasına Kadar Geçen Süreçte Eğitim Alanında Alınan Kararlar.....	37
1.1.1957 - 1970 Dönemi.....	39
1.2.1970 - 1980 Dönemi.....	40
1.3.1980 - 1992 Dönemi.....	43
1.4.1992 - 1997 Dönemi.....	49
2.Avrupa'da Yükseköğretim Alanı Oluşturulmasına İlişkin İlk Adım Olarak Sorbonne Bildirgesi.....	52
3.Bologna Bildirgesi.....	57
4.Bologna Bildirgesi Sonrasında Avrupa Yükseköğretim Alanı Oluşturulmasına İlişkin Düzenlenen Bildirgeler.....	66
4.1.Prag Bildirgesi (2001): Avrupa Yükseköğretim Alanına Doğru.....	66
4.2.Berlin Bildirgesi (2003) Avrupa Yükseköğretim Alanını Gerçekleştirmek.....	69
4.3.Bergen Bildirgesi (2005): Avrupa Yükseköğretim Alanı	72

4.4.Londra Bildirgesi (2007): Küresel Dünyanın Getirdiği Zorluklarla Mücadele.....	74
4.5.Leuven Bildirgesi (2009) : Bologna Süreci 2020.....	77
4.6.Bükreş Bildirgesi (2012)	80
4.7.Erivan Bildirgesi (2015)	83
5.Lizbon Stratejisi Kapsamında Rekabet Edebilir bir Avrupa İçin Eğitim Alanında Yapılan Düzenlemeler.....	87
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AB EĞİTİM POLİTİKALARINA UYUM SAĞLANMASI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN HAZIRLADIĞI ULUSAL PROGRAMLARIN YÜKSEK-ÖĞRETİM SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ.	102
1.2001 Yılı Ulusal Programı.....	103
2.2003 Yılı Ulusal Programı.....	106
3.2008 Yılı Ulusal Programı.....	107
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
YÜKSEKÖĞRETİMDE ERASMUS ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMI.....	112
1. 1. Desiderius Erasmus’un Erasmus Programına İlişkin Rolü.....	113
1. 2. Erasmus Programının İçeriği ve Hedef Kitleleri.....	115
1. 3. Erasmus Programının Tarihsel Gelişim Süreci.....	119
1. 3. 1. 1995-1999 Sürecinde Socrates I Erasmus Programı	138
1. 3. 2. 2000-2006 Sürecinde Socrates II Erasmus Programı	139
1. 3. 3. 2007-2013 Sürecinde Hayatboyu Öğrenme Programları	140
1. 3. 4. 2014-2020 Sürecinde Erasmus Plus Programı.....	146
1.4. Türkiye’nin Erasmus Programından Faydalanmasına İlişkin Hukuki Esaslar.....	146
SONUÇ.....	165
KAYNAKLAR.....	168

TABLolar

Tablo 1:

AB 2020 Stratejisi Eğitim ve İstihdam Oranları Göstergesi.. 10

Tablo 2:

Erasmus Plus Programının Açık Olduğu AB Dışı Partner

Ülkeler 147

Tablo 3:

Erasmus Plus Programının Açık Olduğu Diğer Partner Ülkeler

..... 148

Tablo 4:

Erasmus Plus Ana Eylem ve Özel Programları 152

GİRİŞ

Roma İmparatorluğunun dağılmasından sonra Avrupa’da güçsüz ve parçalanmış bir yapı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan parçalanmış bu yapının, günümüzdeki AB’nin fikir temelini oluşturduğu söylenebilir (Sarıtaş, 2011:3). Yüzyıllar öncesinde hayali kurulan birlik fikri 1850’li yıllarda birçok düşünür tarafından ortaya atılmış ve daha barışçıl bir düzen için savunulmuştur. Birlik kurma düşüncesi politik ve ekonomik nedenlerle 1850’li yıllarda ortaya çıkmış bir düşünce olmasına karşın: Dante, Comenius, Erasmus, Immanuel Kant gibi filozoflar idealistik düşünceler ışığında “Birleşmiş Avrupa Birliği” fikrini 18.yy’dan önce eserlerinde işlemişlerdir (Horvath, 2007: 25).

Victor Hugo, Ludwig von Beethoven gibi önemli isimler, uzun yıllar süren Napolyon Savaşları (1805 -1815) sonrasında, Avrupa Birleşik Devletleri sistemini batılı ülkelerin toprak sınırlarını yeniden belirleme, siyasi üstünlük kurma çabaları ve kan dökmelerinin önüne geçebilecek tek çözüm yolu olarak görmüşlerdir. 1850’li yıllarda hayali kurulan bu barışçıl birlik, ciddi anlamda II. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkmaya başlamıştır. II.

Dünya Savaşı sonrasında birlik kurma konusunda en önemli çabayı gösteren isimlerden birisi de Fransa Planlama Teşkilatı Başkanı Jean Monnet olmuştur. Jean Monnet; savaş, korku ve sefaleti önlemek amacıyla ülkelerin halklarının da birleştiği bir entegrasyonu savunmuştur. 1930'lu yıllarda Avrupa ülkeleri arasında yeni siyasi çıkar çatışmaları ortaya çıkınca Hollanda, Belçika ve Luksemburg kendi aralarında ekonomik bir birlik kurmaya karar vermişlerdir (Karluk, 2007: 1-4).

18 Temmuz 1932 tarihinde Hollanda, Belçika ve Luksemburg arasında Ouchy sözleşmesi imzalanarak Avrupa'da ilk ekonomik birleşme gerçekleştirilmiştir. Üç ülkenin isimlerinin birleşiminden oluşan Benelüks süreci Avrupa bütünleşmesinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Benelüks süreci sonrasında; Benelüks ülkeleri arasında 1943'de sabit döviz kuru belirlenmiş, 1944'de Gümrük Birliği imzalanmış, 1950'de ise farklı alanlarda alınan vergiler birleştirilmiştir (Sandıklı, 2008: 133). Benelüks bütünleşmesi Avrupa için entegrasyon anlamında bir başlangıç oluşturmuştur. Ancak entegrasyonun Avrupa'nın diğer ülkelerini kapsayacak şekilde nasıl genişletileceği tam anlamıyla bilinmiyordu. II. Dünya savaşı sonrasında

ekonomik olarak gittikçe zayıflayan Avrupa ülkeleri bir taraftan da Sovyet tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştı. Sovyet tehlikesi Amerika Birleşik Devletleri'ni de Avrupa entegrasyonu konusunda harekete geçirmiştir. ABD Dış İşleri Bakanı George Marshall, Avrupa'nın işbirliğine ekonomik anlamda yardım sağlayabileceklerini belirtmiştir. Marshall'ın yapmış olduğu bu yardım teklifi üzerine bir araya gelen Avrupa ülkeleri, 1948'de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nü (OEEC) kurmuşlardır (Canbolat, 2006: 112-113). 1850'lerde; düşünürlerin, sanatçıların, bilim insanlarının fikirleriyle öne sürülen Avrupa'da birlik kurma düşüncesinin, 1930'lu yıllarda Benelux entegrasyonu ile ilk defa hayata geçirildiği anlaşılmaktadır. Sonrasında, II. Dünya savaşı ve savaş sonrası siyasi hırsların Avrupa'da oluşturduğu tedirginlik, birçok hümanist ve devlet adamını birlik kurma düşüncesi üzerine yeniden harekete geçirmiştir. Birlik kurma düşüncesinin, esasında halkların birlik içinde entegre olmalarını sağlayarak barışçıl bir ortam yaratma düşüncesi şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Avrupa'nın birlik oluşturma yolunda izlediği tarihsel süreç, AB oluşumun daha kapsamlı anlaşılması bağlamında önem taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

AVRUPA BİRLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

18.yy'da yeni Amerika'da olduğu gibi Avrupa'da da politik bir entegrasyon süreci kaçınılmaz görünmekteydi. 1951 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulması ile başlayan süreç sonrasında çeşitli antlaşmalar ile genişlemeye başlamıştır. Bu tarihsel gelişim sürecine ortak olan ülkeler ve vatandaşlar yerel kimliklerinin yanı sıra evrensel kimlik kazanacakları yeni bir süreç içerisine girecek olmaları nedeniyle tedirginlik yaşamaktaydılar. Bu tedirginliğe karşın, bütünleşmenin barışı ve ekonomik refahı sağlayacak olması düşüncesi, ülkeleri bütünleşme sürecine dahil olmaya teşvik eden itici güç olmuştur (Pagden, 2002: 23-26).

Avrupa ülkelerinin birleştirilmesi düşüncesi, esasen tarih öncesi Eski Yunan dönemine kadar uzanmaktadır. Tarihsel süreç incelendiğinde Avrupa'nın birleştirilmesine ilişkin fikrin Avrupa ülkelerinin özellikle karşı karşıya kaldığı güç durumlarda ortaya çıktığı görülmektedir. 1950'lere kadar Avrupa'nın birleştirilmesine ilişkin fikirlerin ortaya çıkma nedenleri şöyle özetlenebilir

(Tatoğlu, 2006: 7-8):

- Orta Çağ'da hristiyanlık dininin birleştirilmesi bağlamında birlik oluşturulması fikri,
- 15. yüzyılda Osmanlı Devleti başta olmak üzere dış tehditlere karşı olan endişeler neticesinde savaşların bitmesine ilişkin birleşme isteği,
- 1618-1648 yılları arasında meydana gelen Otuz Yıl Savaşları neticesinde Avrupa'da savaşların sona erdirilmesi ve barış ortamının sağlanmasına yönelik birlik fikri,
- 18. yüzyılda Avrupa genelinde yazar, politikacı ve düşünürlerin Londra, Frankfurt, Paris ve Brüksel'de Avrupa Birleşik Devletleri Konferansları adı altında toplantılar düzenlemesi.

Yukarıda sıralanan temel nedenlerle birlikte, AB tarihsel gelişim sürecinin özünü oluşturan, aynı zamanda bugünkü yapısal ve hukuksal sürece gelinmesinde önem taşıyan bazı antlaşmalar yapılmıştır. Bu antlaşmaların kronolojisi şöyle sıralanabilir (AB Bakanlığı, 2018a):

- 1951 yılında imzalanan AKÇT'yi kuran Paris Antlaşması,

- 1957 yılında imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (AAET) kuran Roma Antlaşması,
- 1965 yılında imzalanan Füzyon Antlaşması,
- 1986'da imzalanan Avrupa'da ortak pazar yaratılmasını hedefleyen Avrupa TekSenedi,
- 1992 yılında imzalanan ve Avrupa Birliğini kuran Maastricht Antlaşması,
- 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması,
- 2001 yılında imzalanan Nice Antlaşması,
- 2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması.

Belirtilen antlaşmalar ile AB'nin karar alma mekanizmasında düzenlemelere gidilerek, birliğin daha demokratik ve etkin bir yapıya kavuşması için yeni kararlar alınmıştır. Çalışmanın alt başlıklarında; birlik düşüncesinin gelişme gösterdiği evreler, antlaşmalar ve günümüzdeki Avrupa Birliği olarak bilinen oluşumun tarihsel gelişim süreci incelenecektir.

1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Paris Antlaşması

Robert Schuman ve Jean Monnet 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransa hükümeti adına bir bildiri yayınlamışlardır. Bildirinin amacı Fransa ve Almanya'da üretilen savaş sanayisinin önemli maddelerinden olan kömür ve çelik üretimini gerçek yetkilerle donatılmış, ortak bir kurumun denetimine bırakmaktı. Oluşturulması hedeflenen kurumun, barışın sağlanmasına katkıda bulunması ve bütün Avrupa ülkelerinin katılımına açık olacak şekilde yapılandırılması düşünülmektedir. Bildiriden 1 yıl sonra 18 Nisan 1951 tarihinde, Paris'te toplanan Almanya, Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda yetkilileri Paris Antlaşmasını imzalayarak Avrupa Topluluğunun temellerini oluşturacak olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kurmuşlardır (Bozkurt, 1987: 8-9).

AKÇT'nin kurucu ülkeleri, barış ortamının oluşturulması hedeflerinin yanı sıra Schuman projesi olarak nitelendirilen oluşum ile kurucu ülkelerde ekonomik refahın sağlanmasına ve işsizliğin azaltılmasına yardımcı olacak bir çıkış aramışlardır (Suchacek, 2012: 4). AKÇT ile Avrupa'da tarihte ilk defa ülkeler egemenliklerinin bir bölümünü

uluslarüstü bir kuruma devretmiştir. Günümüzde ülkelerin; özgürlük, güvenlik, insan hakları, dayanışma, hayatboyu öğrenme, serbest dolaşım gibi alanlarda bütünleşme içerisinde olduğu bir sistemin, savaşları sona erdirmek amacıyla başlamış bir süreç olması Avrupa ülkeleri açısından oldukça önemli görülmektedir (Bulut, 2006: 7).

AKÇT'nin kuruluşu bugünkü AB'nin var olma nedeni olarak nitelendirilebilir. Barış, güvenlik ve kısmen ekonomik kaygılar ile başlatılan sürecin günümüzde; ekonomi, barış, güvenlik, özgürlük, seyahat, adalet, eğitim, kültür, sanat, spor, politika gibi geniş yelpazede faaliyet gösteren bir oluşum haline dönüştüğü görülmektedir. AKÇT'nin kurulmasına ilişkin imzalanan Paris Antlaşması'ndan altı yıl sonra Avrupa'nın ekonomik bütünleşme sürecine girmesine olanak sağlayan Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa'nın birlik olma sürecindeki önemli basamaklardan birisidir.

2. Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Roma Antlaşması

1952 yılında yürürlüğe giren AKÇT'nin göstermiş olduğu başarılı gelişme daha geniş kapsamlı bir ekonomik bütünleşmeye zemin hazırlamıştır. AKÇT üyesi 6 devlet; işgücünün, sermayenin mal ve hizmetlerin serbest dolaştığı bir ortak pazar kurulmasını istemiş ve 25 Mart 1957'de Roma'da imzalanan antlaşma ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. AKÇT'nin içe dönük ve dar bir yapıda oluşturulmasına karşın, AET entegrasyonu: içeriğini, boyutunu ve alanını genişleten bir yapıda oluşturulmuştur. İmzalanan Roma Antlaşması ile 1958'de yürürlüğe giren AET, süresi sonsuz ve yönetim şekli demokrasi olan tüm Avrupa ülkelerinin katılımına açık olarak yapılandırılmıştır (Karluk, 2007: 11-12).Türkiye, 31 Temmuz 1959 yılında AET'ye katılmak için başvuruda bulunmuş ve 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile Türkiye'nin Topluluğa entegrasyonu sağlanmıştır. Bu antlaşma; ekonomi, istihdam, vatandaşların yaşam koşullarının yükseltilmesi, ticari ilişkileri güçlendirilmesi açısından Türkiye için başarılı bir adım olarak görülmektedir (AB Bakanlığı, 2018b).

Roma Antlaşması ile aynı tarihte imzalanan bir diğer antlaşma ise bütünleşmenin farklı alanlara yayılmasını planlayan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'dır (AAET). Topluluğun başlıca hedefleri; atom enerjisi alanında üye ülkelerle işbirliğinin sağlanması, vatandaşların yaşamlarına yönelik tehlikelerin ortadan kaldırılması, nükleer enerjinin sanayi ve enerji alanında güvenli barışçıl amaçlarla kullanılmasının sağlanması şeklinde belirlenmiştir. Ortadoğu'nun içinde olduğu savaş nedeniyle petrolün Avrupa'ya düzensiz gelmesi, Avrupa ülkelerini yeni enerji kaynaklarına yöneltmiştir. Yeni enerji kaynaklarının bulunmasına yönelik bu ihtiyaç AAET'nin kurulmasına ilişkin bir diğer önemli siyasi etken olarak görülmektedir (Sandıklı, 2008: 137).

AKÇT kuruluşu ile başlayan (1952), ardından 1957'de AET ve AAET Topluluklarının kurulması ile devam eden sürece bakıldığında, aradan geçen 5 yıllık dönemde ekonomik entegrasyonun daha fazla genişleyerek işgücü, sermaye ve malların serbest dolaşımının hedeflendiği görülmektedir. Bu nedenle, AKÇT, AET'nin kurulmasıyla Avrupa'da ekonomik ve siyasi işbirliklerinin güçlendirilerek, devletlerin güvenli bir ortak Pazar yaratma

çabası içerisinde olduğu söylenebilir.

3.Füzyon Antlaşması ve Toplulukların Birleşmesi

8 Nisan 1965 tarihinde imzalanan Füzyon Antlaşması ile (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) birleştirilerek Avrupa Toplulukları (AT) adını almıştır (Sandıklı, 2008: 137). Füzyon Antlaşması ile Avrupa entegrasyon sürecinde sadeleştirmenin hedeflendiği görülmektedir.

4. Avrupa Tek Senedi

1980’li yıllar AT için reform süreci olarak ifade edilebilir. Avrupa Tek Senedi’nin oluşturulmasında geçmişte planlanan hedeflerin gerçekleştirilememiş olması ve içinde bulunulan ekonomik çıkmazın etkili olduğu söylenebilir. Avrupa’da 1957 Roma Antlaşması’nda oluşturulması hedeflenen ortak Pazar halen oluşturulamamıştı. Küresel düzeyde ise dünyanın içinde bulunduğu ekonomik kriz, AT’ye üye ülkeleri de etkilemeye başlamıştı. AET ile bütünleşmenin ekonomiye ivme kazandıracığı düşünülürken, gerek Avrupa için

gerekse Avrupa dışı yaşanan bu durumlar başlayan sürecin yavaşlamasına; durgunluk ve gerileme dönemine girmesine neden olmuştur. Yaşanan bu olumsuzluklar sonucunda AT, ABD ve Japonya ile rekabet edemez hale gelmiştir. Avrupa Komisyonu, AT'yi içerisinde bulunduğu bu zor durumdan kurtarmak için geliştirdiği stratejiyi “Beyaz Kitap” adıyla yayınlamıştır. Söz konusu stratejik hedefler 17 Şubat 1986 tarihinde Lüksemburg Zirvesinde “Avrupa Tek Senedi” adıyla kabul edilmiştir. Avrupa Tek Senedi ile; Topluluk kurumlarının fonksiyonlarının yeniden belirlenmesi ve Topluluğun aktif hale gelmesi amacıyla; sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda ve araştırma-teknolojiye dayalı konularda daha etkin stratejiler planlanması hedeflenmiştir (Tecer, 2007:15-16). Avrupa Tek Senedi ekonomik kriz ile mücadele sürecinde olan AT'nin rekabet edebilir bir pazar ekonomisi ve güçlü bir siyasi birlik oluşturmak amacıyla ortaya koyduğu girişimin resmi neticesi olarak düşünülebilir.

II. Dünya savaşı sonrasında; küresel düzeyde meydana gelen ekonomik değişimler, silah teknolojisindeki gelişmeler ve sanayileşmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeler üzerindeki etkisi Avrupa'nın zayıflayan gücünü daha

olumsuz yönde etkileyerek Avrupa'yı rekabet edemez hale getirmiştir. Bu gelişmeler neticesinde ortaya çıkan Soğuk Savaş 1947-1991 yılları arasında devam etmiştir. 1985 - 1991 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Doğu bloku ülkeler de dağılmaya başlamıştır ve on beş bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi Soğuk Savaş'ın sembollerini birer birer ortadan kaldırmıştır. 1991'de Soğuk Savaş'ın tamamen sona ermesi ile ABD'den bağımsız hareket etmeye başlayan AB, 1992'de Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa Birliği'nin resmen kurulmasını sağlamıştır (Efe, 2010: 38-42).

5. Maastricht Antlaşması

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küresel düzeyde bir değişime neden olmuştur. AET ile birlikte ekonomik anlamda güç kazanma hedefinde olan AB, siyasi anlamda da etkili olmak için çaba sarfetmeye başlamıştır. Gelişmekte olan yeni dünya düzeninde gerek bütünleşme sürecinin hızlanması, gerekse 1992 yılı sonunda ortak pazara daha uyumlu bir biçimde girilebilmesi hedefleri çerçevesinde yeni bir bütünleşme modeli için müzakereler

başlatılmıştır. Egemenliğin bir üst otoriteye devredilmesi fikri üyeler arasında ayrılık yaratmasına karşın, Maastricht Antlaşması 7 Şubat 1992 tarihinde Hollanda'nın Maastricht şehrinde topluluk üyelerinin devlet başkanları tarafından imzalanmıştır. Maastricht Antlaşması “Avrupa Birliği’ni Kuran Antlaşma” olarak kabul edilmektedir. Antlaşma sonrasında Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını almıştır. Maastricht Antlaşması ile AB’ye yeni özellikler ve nitelikler eklenmiştir. Bu özellik ve nitelikler şöyle özetlenebilir (Karluk, 2007: 67-89):

- Ekonomik ve parasal birliğin sağlanması; Topluluğa üye ülkelerin, ekonomik politikalarının ve standartlarının birbirine uyumlu hale getirilmesi ve Euro olarak adlandırılan tek para sisteminin oluşturulması,
- AB vatandaşlarına Avrupa Parlamentosu’nda ve yaşadıkları ülkenin yerel yönetimlerin seçimlerinde seçme ve seçilme hakkının tanınması,
- Ortak dışişleri ve güvenlik politikalarının belirlenmesi,
- Adalet ve içişlerinde işbirliğinin sağlanması,
- Eğitim, kültür, ulaştırma, sanayi gibi konularda yeni politikalar geliştirilmesi.

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile oluşturulan Avrupa Ekonomik Birliği'ne, siyasi ve sosyal çerçevede yeni boyutlar kazandırılmıştır (Karluk, 2007: 67-89). Maastricht Antlaşması çerçevesinde AB'ye hız ve prestij sağlayacak yeni özellikler eklenmiş olması, AB'nin Avrupa kıtası dışında da önemli bir aktör olma çabasının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

AKÇT'nin kurulduğu tarihten beri farklı alanları içine alan bir oluşum haline dönüşmeye başladığı, 1992 Maastricht Antlaşması ile birlikte de ivme kazandığı görülmektedir (Arda,2002:20-21). 1992 Maastricht Antlaşması sonrasında 1995-2013 yılları arasında AB'ye 16 ülke daha katılma kararı almıştır. Genişleme sürecinin birçok etkeni olduğu düşünülmektedir. Soğuk savaşın sona ermiş olması, Avrupa ülkelerinin AB'ye katılım bağlamında daha sağlıklı karar verebilmelerini sağlamıştır. AB'nin sunmuş olduğu istikrarlı politikalar ve parasal birliğe dayanan oluşumu, ülkelerin AB'ye katılımlarını teşvik eden diğer nedenler olarak belirtilebilir. Genişleme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte 1993 yılında Kopenhag

Zirvesinde, AB'ye aday olacak ülkelerin yerine getirmeleri gereken; siyasi, ekonomik ve topluluk mevzuatına ilişkin birtakım kriterler açıklanmıştır. Kopenhag Kriterleri olarak bilinen bu kriterler şöyle özetlenebilir (İnandı, 2005:54-55):

- İnsan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve azınlık hakları ilkelerine saygı gösterilmesi,
- AB piyasalarında rekabet edebilme gücüne ve işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olunması,
- Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin hedeflerine uyum sağlama, üyelik yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesine sahip olunması.

Bu kriterlerin AB'ye aday olacak ülkelerin AB'ye uyum sağlayabilmeleri ve mevcut üyelerin haklarının korunması amacıyla planlandığı anlaşılmaktadır.

Uyum sürecinde, aday ülkelere İlerleme Raporu düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. İlerleme Raporu aracılığıyla üye ülkelerin eksik görülen yönlerinin aday ülkelere bildirilmesi amaçlanmaktadır. Belirli bir olgunluk düzeyine gelmeden adaylık statüsü kazanacak bir ülkenin AB'ye ekonomik anlamda sorun yaratmasına ek olarak

işsizliğin artmasına ve piyasa ekonomisinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda, aday ülkeler için hazırlanacak İlerleme Raporu Avrupa Komisyonu tarafından oldukça önemli görülmektedir. Türkiye'den de aday ülke statüsünde olan bir ülke olarak, Kopenhag kriterlerine uyum sağlaması beklenmektedir. 1996 yılında Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi ile Türkiye'nin Kopenhag ekonomik kriterlerini hayata geçirmek için önemli bir adım attığı söylenebilir (Morgil, 2006:92-102).

Maastricht Antlaşması ile; ekonomi, eğitim ve güvenlik alanlarında politikalar belirlendiği görülmektedir. Maastricht sonrasında, adaylık sürecinin Kopenhag Kriterleri kapsamında daha detaylı bir ön değerlendirme sürecine tabii tutularak karar verildiği görülmektedir. 1995-2013 yılları arasında AB'de genişleme dalgaları meydana gelmiş ve 16 ülke AB'ye dahil olmuştur. 1993 yılında Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen kriterlerin AB'ye aday olacak ülkelerin siyasi ekonomik ve insan hakları çerçevesinde birtakım kriterleri yerine getirmesi beklenmektedir. AB'nin genişleyen yapısı beraberinde birtakım hukuksal düzenlemelerin yapılması gerekliliğini

de getirmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde AB'nin kurucu ülkelerinin genişleme dalgalarından endişe duyduğunu, bu nedenle de birtakım kriterler aracılığıyla kontrol mekanizması oluşturmak istediği düşünülebilir. Bu kapsamda hukuksal bazı düzenlemelerin yer aldığı Amsterdam Antlaşması imzalanmıştır.

6. Amsterdam Antlaşması

AB'nin kuruluşu ve faaliyetlerinin temeli üye ülkelerin üzerinde anlaşma sağladıkları hukuksal yapıya dayanmaktadır. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin 1951'den bu yana içinde bulunduğu hukuksal çerçevenin bütünleştirilmesinin hedeflendiği görülmektedir. Amsterdam Antlaşması, AT'yi kuran Roma ve Maastricht Antlaşmalarında birtakım değişiklikler yapan düzenleyici bir antlaşma olarak görülmektedir. Ekonomik ve Parasal Birliğin sağlanmasına yönelik üçüncü aşama olarak belirtilen Amsterdam Antlaşması'nın başarılı olması durumunda, Avrupa'nın uluslararası alanda barışı ve güveni sağlayacak modern bir güç olacağı beyan edilmiştir (Khosla, 2008).

1997 yılında imzalanarak 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile AB'yi 2000'li yıllar sonrasında bekleyen genişleme sürecine hazırlayacak birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Amsterdam Antlaşması ile getirilen değişiklikler şöyle özetlenebilir (Bolayır, 2010):

- “Güçlendirilmiş İşbirliği” sistemi Antlaşmaya dahil edilmiştir. Bu sistem, AB'nin genişlemesi sonucunda oluşan farklı yapıların yönetilebilmesine ilişkin oluşturulmuştur. Güçlendirilmiş İşbirliği sistemi ile; daha önceki antlaşmalardaki tıkanmaların giderilmesi ve (Schengen, Avro alanı gibi) alt grup ülkelerin kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir.
- 14 Haziran 1985 tarihinde; Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında Lüksemburg'un Schengen kasabasında imzalanan Schengen Antlaşması ülkeler arası sınırların kaldırılarak Avrupa vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı tanınmasını hedeflemekteydi. 1985'te imzalanmasına karşın 1995 yılında yedi Schengen üyesi ülkenin (Almanya, Belçika, Fransa,

Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve İspanya) iç sınır kontrollerini kaldırarak başlattıkları Schengen uygulaması giderek diğer ülkeleri de kapsayıcı bir uygulama haline dönüşmüştür. 1999 yılına kadar Schengen Bölgesi ülkelerin kendi aralarında imzaladıkları bir antlaşma niteliğinde olan uygulama, 1999 yılında Amsterdam Antlaşması ile AB müktesabatına dahil edilmiştir. 2018 yılı itibariyle Schengen Bölgesi'ne üye 26 ülkenin vatandaşı pasaport ve sınır kontrolü olmaksızın serbest dolaşım hakkına sahip olmuşlardır.

- Amsterdam Antlaşması'nın II. bölümünde, “birlik vatandaşlığı” kavramı ele alınmaktadır. AB'ye üye devletlerin her bir vatandaşı birlik vatandaşı olarak tanımlanmaktadır.
- AB vatandaşlarına güvenliğin ve adaletin tahsis edilebilmesi amacıyla emniyet ve adalet kurumu arasında özellikle Europol aracılığıyla işbirliklerinin güçlendirilmesine ilişkin maddeler eklenmiştir.

AB'ye üyelik için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uyma kriteri getirilmiştir. Amsterdam Antlaşmasınının, AB'yi kuran diğer antlaşmalardan en büyük farkı, AB

ilkelerini ihlal eden üye ülkelerin, Avrupa Konseyi'nin alacağı karar ile Antlaşma'dan doğan haklarının kısıtlanmasını sağlayabilmesidir (Karluk, 2007: 91). AB Antlaşmalarını bütünleştiren antlaşma olarak tanımlanan Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması'nın birçok maddesini içermekle birlikte antlaşmaya bazı eklentiler dahil edildiği görülmektedir. Güçlendirilmiş İşbirliği yoluyla AB karar alma mekanizmasında düzenleme yapılması, Schengen Antlaşmasının müktesabata dahil edilmesi ile serbest dolaşım hakkının hukuksal anlam kazanması, "Birlik Vatandaşlığı" kavramının müktesabata dahil edilmesi yoluyla Avrupa vatandaşlarına Avrupa kimliği kazandırılması Amsterdam Antlaşması çerçevesinde önem kazanan maddeler olarak görülmektedir. Erasmus Programı'nın temelini oluşturan eğitim politikaları Maastricht Antlaşması'nın 126. ve 127. maddelerinde ele alınmıştır. Amsterdam Antlaşması'nda ise eğitim ve mesleki eğitime ilişkin düzenlemeler değişikliğe uğramadan 149. ve 150. maddelerde ele alınmıştır. 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, AB'nin genişleyen yapısında hukuksal düzenlemeler yapılmasına destek olmuştur. Ancak üyeler

arasındaki dengesizliklere karşı yeni uygulamalar yapılması gerekmektedir. Bu nedenle 2001 yılına Nice Antlaşması imzalanmıştır.

7. Nice Antlaşması

2001 yılında imzalanan Nice Antlaşması, AB'nin genişleme sürecinde gerçekleştirmesi gereken reformları düzenlemek amacıyla imzalanmıştır. Nice Antlaşması kurumsal reformları düzenleyen antlaşma olarak da bilinmektedir. (Oğurlu, 2008). Antlaşma AB'ye yeni katılacak ülkeler olması nedeniyle oluşabilecek dengesizliklerin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktaydı. Antlaşma kapsamında AB Parlamentosu ve AB Komisyonu'nda üye sayılarının dağılımı ve karar alma sürecindeki oy ağırlıkları yeniden düzenlenmiştir. Üye sayılarının dağılımı ve oy ağırlıkları konuları dışında düzenlenen maddeler şöyle sıralanabilir (Karluk, 2007: 117):

- Hukukun üstünlüğü ilkesi bağlamında üye devletler için ortak ilkeler sayılan; hürriyet, insan hakları, demokrasi ve temel özgürlükler gibi hukuksal ilkelerin herhangi bir üye devlet tarafından ihlal

edilmesi durumunda uygulanacak yaptırımlarla ilgili madde değiştirilmiştir.

- Ekonomik ve parasal birlik, adalet ve içişleri alanında güçlendirilmiş işbirliği uygulamasının devam etmesinin kararlaştırılmasına karşın, dış işleri ve savunma politikalarına ilişkin işbirliğinin üye ülkelerden birinin ulusal çıkarları tehdit etme riskine karşı bu işbirliğinin askıya alınabilmesi kararlaştırılmıştır.

Nice Antlaşması'nın, AB'nin genişlemesi ile birlikte değişmesi planlanan yapısal sürecin düzenlenmesine ilişkin kararların alındığı bir antlaşma olduğu görülmektedir. Nice Antlaşması kapsamında; oy dağılımları, üye sayısı dağılımları gibi dağılımlar yeniden planlanmıştır. Büyük ve küçük üye ülkelerin AB'deki temsiliyet oranları belirlenmiş, üye ülkeler arasında oluşabilecek dengesizlikler giderilmeye çalışılmıştır. Nice Antlaşması sonrasında, Lizbon Antlaşması ile AB'nin kurumsal yapılanmasında da birtakım düzenlemelere gidilmiştir.

8. Lizbon Antlaşması

AB'nin sürekli gelişen yapısı ve küreselleşmenin ülkeler ve kurumlar üzerindeki etkileri 21. yüzyıl itibariyle kurumsal yapılanma ve karar alma mekanizmalarında değişiklikler yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede, 2001 yılında Laeken Zirvesi'nde hazırlanması planlanan Antlaşmaya ilişkin hedefler belirlenmeye başlamıştır. Uzun yıllar süren müzakereler ve reform tartışmaları ardından Fransa ve Hollanda yaptıkları referandum ile 2005 yılında Antlaşmayı kabul etmediklerini belirtmişlerdir. Bunun üzerine AB, Antlaşma maddelerini yeniden düzenleyerek kurumsal işleyişin ve politika konularının ön planda tutulduğu Lizbon Antlaşması'nı hazırlamıştır. 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe girmesi kararlaştırılan Lizbon Antlaşması ile getirilen değişiklikler şöyle özetlenebilir (Özler, 2009: 1-3);

- “Avrupa Topluluğu” ve “Topluluk” ifadeleri “Birlik” ifadesi ile değiştirilerek AB'ye tüzel bir kişilik kazandırılması hedeflenmiştir. Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma'nın adı “Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma” olarak değişmiştir.

- Üye sayısının artması ve genişleme sürecinin devam etmesi nedeniyle, karar alma mekanizmasının daha etkin hale getirilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.
- Avrupa Parlamentosu'nun yasama yetkisi güçlendirilerek seçmenlerin AB'de daha çok söz sahibi olmalarının sağlanması kararlaştırılmıştır.
- Küresel düzeyde mücadele edilen konulara ilişkin problemlere çözüm bulunabilmesi amacıyla Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma'ya; çevre, iklim değişikliği, enerji ve terörle mücadele başlıkları eklenmiştir. Bu bağlamda küresel düzeydeki problemlere ilişkin başlıkların Antlaşma'ya dahil edilmesi ile AB'nin küresel düzeyde bir aktör olma hedefini sürdürmeye devam ettiği düşünülebilir.
- Üye devletlerin dış politikaya ilişkin alanlarda, nitelikli oy çoğunluğu ile karar almaları kararlaştırılmıştır.
- AB Bakanlar Konseyi kararlarında çifte çoğunluk şartı getirilmiştir. Bu kural kapsamında alınacak kararlarda; %55 üye ülkelerin oyu ve AB'nin

toplam

nüfusunun %65'ine sahip ülkelerin oyunun gerekliliği şartı getirilmiştir. Yeni getirilen bu düzenleme ile üye ülke nüfuslarının önemi artmıştır. Türkiye'nin nüfusunun Avrupa ülkeleri nüfuslarına göre çok fazla olduğu bilinmektedir. Türkiye'nin üye ülke olması durumunda bu kararın Türkiye lehine bir etki yaratacağı düşünüldüğünden AB'ye üyelik sürecinde AB kurucu ülkelerinde kaygı yarattığı belirtilmektedir.

- AB'den ayrılmak isteyen üye ülkelere ilişkin hukuksal çerçeve oluşturulmuştur.

Maastricht ve Amsterdam Antlaşmalarından farklı olarak Lizbon Antlaşması'nın mevcut antlaşmaları değiştiren hükümler içermesi nedeniyle AB'ye reform sürecini getirdiği görülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın savaşları engellemek ve siyasi bütünleşme sağlamak amacıyla 1957'de oluşturduğu Avrupa Topluluğu; bütünleşme, derinleşme, genişleme gibi çeşitli süreçlerden geçerek Avrupa Birliği adını almıştır. Oluşum sürecindeki siyasi bütünleşme de

zamanla; ekonomik bütünleşme, parasal birlik, ticari birlik, ortak eğitim politikaları gibi farklı alanları da içine alan geniş bir alana dağılmıştır. Çalışmanın bir sonraki başlığında AB'nin tarihsel gelişim sürecinde eğitim alanında aldığı kararlar ve geliştirdiği politikalar incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNİN EĞİTİM ALANINDA ALDIĞI KARARLAR VE BELİRLEDİĞİ POLİTİKALAR

AVRUPA BİRLİĞİNİN EĞİTİM ALANINDA ALDIĞI KARARLAR VE BELİRLEDİĞİ POLİTİKALAR

Çalışmanın bu başlığında AB'nin AKÇT topluluğu olarak oluşum göstermesinden AB'yi kuran Antlaşma olarak biline Maastricht Antlaşmasına, Maastricht Antlaşmasından günümüze kadar geçen süreçte AB'nin Yükseköğretim alanında aldığı önemli kararlar ve uyguladığı politikalar incelenecektir. Daha sonrasında, Türkiye'nin AB eğitim politikalarına uyum sağlayabilmek amacıyla hazırladığı Ulusal Programlar incelenecektir.

1. Roma Antlaşmasından Maastricht Antlaşmasına Kadar Geçen Süreçte Eğitim Alanında Alınan Kararlar

Avrupa Birliği Eğitim Politikaları, eğitimin bütün alanlarını (okul eğitimi,yaygın eğitim, mesleki eğitim, yükseköğretim) kapsayıcı bir şekilde alt başlıklara ayrılmıştır. Avrupa Birliği'nin eğitim alanında uyguladığı politikalar yoluyla; eğitimin her kademesinde Avrupa boyutunun güçlendirilmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, vatandaşların topluma dahil edilmesi ve üye

ülkelerin işbirliği içinde faaliyet göstermesi hedeflenmektedir (Gedikoğlu, 2005: 66-69).

1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması öncesinde, AT'nin ekonomik ve siyasi bütünleşme çabasında olması nedeniyle eğitim alanında Topluluk düzeyinde politikalar geliştirilememiştir.

Daha sonraki süreç ise eğitim ve öğretimi üzerinde politikalar üretilmesi gereken bir alan haline dönüştürmüştür (Serbest, 2003:30). Maastricht Antlaşması sonrasında eğitim resmi anlamda üzerinde düşünülen ve eylem planları oluşturulan bir alan haline gelmeye başlamıştır. AB'yi kuran antlaşma olarak bilinen Maastricht Antlaşması sonrasında eğitim ve öğretim alanında yapılan düzenlemeleri incelemeden önce, 1992 yılı öncesinde Avrupa'nın henüz Topluluk oluşumundayken eğitim ve öğretim alanında yaptığı faaliyetlerin değerlendirilmesi, konunun daha net anlaşılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Avrupa'nın Maastricht Antlaşması'na kadar geçen otuz beş yıllık süreçte eğitim alanında yürüttüğü politikalar;

1957-1970, 1970-1980, 1980-1992, 1992-1997 periyotları çerçevesinde incelenecektir.

1. 1. 1957 - 1970 Dönemi

AKÇT ve AET'nin ana hedefinin siyasi, ekonomik bütünleşme olduğu bilinmektedir. AKÇT üyeleri, eğitimin üye ülkelerin kendi politikaları ile yürütülen özel alanları olduğunu ve sorumluluğun her ülkenin kendisinde olduğunu savunmuştur. Bu yüzden AKÇT sürecinde eğitim ile ilgili politikalar üretilmemiştir. Birliğin kuruluş sürecine önemli katkıları bulunan Jean Monnet'in eğitimin önemini vurgulayan görüşleri birçok eğitimci tarafından kabul edilmesine karşın, somut anlamda eğitim alanında bir politika belirlenemediği görülmektedir (Özkılıç ve Haspolatlı, 2008:156). Bu dönem, AB'nin kuruluş yılları olması sebebiyle henüz her alanda ortak politikalar belirleyecekleri siyasi bir zemin oluşturulamamıştır. Öncelikle siyasi ve ekonomik bütünleşme yoluyla Birlik güçlendirilmeye çalışılmıştır.

1.2. 1970 - 1980 Dönemi

1970 yılı itibariyle eğitime bakış açısında bir değişme görüldüğü belirtilmektedir. Eğitim artık sadece üye ülkelerin sorumluluğunda olan ulusal bir yapı olarak değil, geleceğin Avrupalı vatandaşını oluşturmanın bir aracı

olarak görülmeye başlamıştır. Politikacıların eğitim üzerine görüşlerinin değişmeye başlaması, eğitim alanında politikalar belirleneceğinin göstergesi olarak kabul edilebilir (Özkılıç ve Haspolatlı, 2008:156). 1971 yılında bir araya gelen AKÇT üyelerinin eğitim bakanlarının toplantısında, eğitim alanında bazı kararlar alındığı görülmektedir. Alınan bu kararlar şöyle sıralanabilir

(Özkılıç ve Haspolatlı,2008:156):

- Öğrenci değişimi kapsamında yükseköğretim kurumlarının birbiriyle işbirliği anlaşmaları yapmaları,
- Kız öğrencilere de erkek öğrencilere tanınan fırsatların verilmesi ve göçmen ailelerin çocuklarına eğitim fırsatı verilmesi yoluyla eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması,
- Eğitim sonrası iş hayatında geçiş sürecinde daha verimli ve istihdam edilebilir bir sürecin yaşanması,
- Topluluk üyelerinin eğitim sistemleri arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi.

1971 yılında alınan bu kararlara bakıldığında öğrenci hareketliliğinin desteklenmesi yoluyla Avrupa vatandaşlığı

kavramının güçlendirilmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin ve istihdamın sağlanmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır.

1974 tarihinde AB mesleki eğitim politikalarının temelini oluşturduğu düşünülen bir komisyon kararı almıştır. Alınan karar; eğitim sisteminin Avrupa bütünleşme sürecinde tek tip bir standartlaştırma yönüne gitmemesi, bunun yerine ülkeler arası koordinasyonun sağlanarak uyumlu bir politika izlenmesi yönünde belirlenmiştir. Alınan bu karar kapsamında üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir komite kurulmuş ve 1976 yılında “Topluluk Eğitim Eylem Programı” kabul edilmiştir (Karaman, 2018). Topluluk Eğitim Eylem Programı’nın kabulü sonrasında eğitim alanında işbirliğinin ve koordinasyonun sağlanarak üye ülkelerin eğitim politikalarının daha verimli bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla Eğitim Komitesi kurulmuştur. Topluluk Eğitim Eylem Planı ve Eğitim Komitesi’nin kurulması ile üye ülkeler arasında ilk defa eğitim alanında koordineli bir işbirliği sağlanmıştır (Brock ve Tulasiewicz, 2000).

Topluluk Eğitim Eylem Programı’nın tamamlayıcısı niteliğinde olan ve eğitim alanında önemli görülen 10 Şubat 1975 tarihli Konsey Yönetmeliği gereğince Avrupa

Mesleki Eğitim Geliştirme Merkezi (CEDEFOP) kurulmuştur. CEDEFOP, üye ülkelerin eğitim alanında ortaya koyduğu politikaların izlenmesinde, raporlandırılmasında ve analiz edilmesinde görevlidir. Eğitim kalitesinin güvence altına alınması hususunda ilkeler geliştirilmesinde katkıda bulunmaktadır (CEDEFOP, 2018).

1970’li yıllarda ekonominin küreselleşmesi ve teknolojik gelişmelerin nitelikli işgücüne duyulan yeni alanlar oluşturması neticesinde, AET eğitim politikalarını küreselleşme ile beraber meydana gelen sorunlara çözüm olabilecek biçimde şekillendirmeye başlamıştır (Brine, 1995:145-161). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, 1970’li yıllarda toplumun farklı alanlarında hissedilen küreselleşmenin, eğitimi yönlendirdiği söylenebilir. AET’nin eğitim yoluyla küreselleşmenin ihtiyaçlarını giderecek biçimde gelişmekte olan teknolojiye uygun nitelikli işgücünün sağlanması, işsizliğin önlenmesi için mesleki eğitimin güçlendirilmesi gibi çeşitli çözüm arayışlarına yöneldiği görülmektedir.

1. 3. 1980- 1992 Dönemi

1980 -1992 dönemi, eğitim araçlarının geliştirilmesi ve politikaların belirlenmesi açısından, eğitim politikalarının tarihsel gelişim süreci bağlamında önemli bir dönem olarak görülmektedir. Bu dönemde geliştirilen araçların daha çok AT üyesi ülkelerin eğitim alanında işbirliğini sağlamaya yönelik araçlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde gözlemlenen gelişmeler şöyle özetlenebilir; AT üyesi ülkelerin eğitim sistemlerinin tanınırlıklarının sağlanması, üniversite, özel sektör işbirliğinin kurulması, öğrenci hareketliliklerinin desteklenmesi. Bu faaliyetler, AT'nin; sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda bütünleşmesine destek sağlayacak düzenlemeler ve politikalar olarak görülmektedir. Avrupa'da 1980 sonrasında yükseköğretim alanında uygulanan eğitim politikaları genel anlamda ekonomik kaygılar üzerine şekillenmiştir. Dünya Bankası, OECD gibi uluslararası ekonomik örgütlerin yükseköğretim alanında politikaların ortaya çıkmasına zemin hazırladığı bilinmektedir. 1980 sonrasında 1992 Maastricht Antlaşmasına kadar geçen süreçte eğitim alanında uygulanan düzenlemeler, alınan kararlar ve belirlenen politikalar

eğitimin toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını etkileyecek bir şekilde dönüşüme uğradığını göstermektedir.

1976 yılında eğitim bakanları, Topluluk Eğitim Eylem Programı'nın kabul edildiği toplantıda, bu programın kaliteli bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla eğitim alanında bilgi sağlayan bir Avrupa ağı kurulmasını önermişlerdir. Bu öneri 1980 yılında somutlaştırılarak Avrupa Eğitim Bilgi Ağı (Eurydice) kurulmuştur. Eurydice, eğitim politikaları ve uygulamaları hakkında bilgi sağlayarak, Avrupa ülkelerinin eğitim sistemlerinin geliştirilmesine ve iyi uygulamaların paylaşılmasına olanak sağlayan bir bilgi ağı olarak tasarlanmıştır (Eurydice, 2000). Eurydice, eğitim politikaları, kanunları, düzenlemeleri ve istatistikleri aracılığıyla Avrupa genelinde işbirliği yapılmasını sağlamakta, eğitim alanında yeni stratejiler belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Avrupa 2020 Stratejisi'ne ve Bologna Sürecine pozitif katkılar sunan Eurydice sistemine Türkiye 2003 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulan Eurydice Türkiye Birimi ile dahil olmuştur (EURYDICE, 2018a).

1984 yılında Avrupa Komisyonu'nun girişimleri ile Akademik Tanıma Bilgi Merkezi (NARIC) kurulmuştur.

NARIC'in; AB, AET üyesi ülkelerde ve Türkiye'de yükseköğretim alanında geçirilen akademik sürelerin ve diplomaların tanınırlıklarının sağlanmasını ve bu alanda güçlü bir mekanizmanın geliştirilmesini hedeflemektedir. Akademik Tanınma Bilgi Ağı, öğrencilerin diplomaların diğer ülkelerde geçerli sayılabilmesine olanak sağlayan bir sistemdir ve bu bağlamda eğitime ve öğrenci hareketliliğine pozitif katkı sunan bir sistem olarak kabul edilmektedir (ENIC, 2018). 1986 yılında Avrupa Konseyi'nin kararıyla COMETT isimli bir program başlatılmıştır. Programın hedefleri şöyledir (EU Publications, 2018a):

- Yükseköğretim kurumlarının özel sektör ile Avrupa boyutu sağlayacak nitelikte, yenilikçi teknolojilerin geliştirilmesi bağlamında işbirliği içerisinde olmalarının sağlanması,
- Topluluğun ekonomik gelişimine destek verecek işbirliğinin sağlanması,
- Eğitimde kadın ve erkek eşitliğinin sağlanarak teknolojik ve sosyal değişikliklere cevap verebilecek düzeyde eğitim içeriklerinin oluşturulması.

COMETT Programı kapsamında 1986 -1990 yılları arasında 1300 proje, 125 yükseköğretim-özel sektör işbirliği, 4000 stajyer öğrenci değişimi, 232 personel değişimi gerçekleştirilmiştir (EU Publications, 2018a).

Eurydice ve NARIC gibi eğitim alanında işbirliğine ve uluslararasılaşmaya katkı sağlayan araçların oluşturulması sonrasında COMETT ve Erasmus programının başlaması ile Avrupa’da eğitimin daha cazip hale gelmeye başladığı görülmektedir. AKÇT’nin kuruluşundan Maastricht Antlaşması’na kadar geçen süreçte eğitim alanında düzenlenen programların oluşumunda Roma Antlaşmasınının 128. Maddesi, 1963 yılında mesleki eğitim alanında belirlenen temel prensipler ve Eğitim Bakanlarının 1974 yılında düzenlediği toplantıda alınan kararların etkili olduğu bilinmektedir (Özkılıç ve Haspolatlı, 2008:156).

24 Mayıs 1988 tarihinde, Avrupa Komisyonu ve üye ülkelerin Eğitim Bakanlarının bir araya geldiği toplantıda “Eğitimde Avrupa Boyutu” başlıklı yasa tasarısı imzalanmıştır. Bu kararda, 1992 yılına kadar Avrupa Tek Pazarı’nın oluşturulması ve Topluluk gelişimine katkı sağlaması amacıyla eğitime Avrupa boyutunun

kazandırılmasının öneminin bir kez daha ifade edildiği görülmektedir. Yasa tasarısında, eğitim alanında önem taşıyan kararlar şöyledir (EU Publication, Council Resolution 1988):

- Genç bireylerde Avrupa kimliği bilincini güçlendirerek, 1976 Kopenhag Bildirgesinde belirtilen demokrasi, temel haklar, insan hakları gibi değerlerin ışığında Avrupa medeniyeti ve değerlerinin tanıtılmasının sağlanması,
- Avrupa Tek Senedi ile belirlenen birliğe yönelik gençlerin AT'nin ekonomik ve sosyal gelişimine dahil olmalarının sağlanması,
- Gençlerin AT'nin kuruluşu, tarihi, ekonomik ve sosyal boyutları konusunda bilinçlendirilmeleri, üye ülkelerin birbiriyle ve diğer dünya ülkeleriyle işbirliği içerisinde olmalarının sağlanması.

Eğitim, 1980'lerde siyaset, politika, ekonomi gibi çeşitli alanlardaki gelişmelerden etkilenecek şekilde şekillenmeye başlamıştır. 1985'te rekabet ve istihdam üzerine önerilerde bulunan White Paper (Beyaz Kitap), 1986'da; malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını

sağlayan Avrupa Tek Pazarı'nın oluşmasına katkı sağlamıştır. Avrupa Tek Pazarı ile 1992 yılına kadar tek pazarın oluşturulması, ekonomik ve sosyal uyumun artırılması, Avrupa sosyal boyutunun yaratılması gibi hedefler belirlenmiştir. Politik entegrasyon, ekonomik ve para birliği üzerine amaçlanan Avrupa Tek Senedi, istihdama sağlanan katkı dolayısıyla eğitime de katkı sağlamıştır. Avrupa Tek Pazarı'nın oluşturulmasıyla ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik değişimler gözlemlenmiştir. Erasmus, COMETT, PETRA eğitim programlarının sürelerinin uzatılması, bu dönemde eğitime duyulan ilginin arttığını göstermektedir. Avrupa içi eğitim faaliyetleri, 1990 yılında başlatılan TEMPUS programıyla Orta Asya, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine dağılımı sağlamıştır (Özkılıç ve Haspolatlı, 2008:156).

1. 4. 1992 - 1997 Dönemi

1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile birlikte eğitim alanında yasal zemin oluşturacak değişiklikler yapılmıştır. Daha öncesinde yasal olarak sadece Roma Antlaşması'nın 128. maddesinde ulusal

ekonomiye ve ortak pazara sağlayacağı katkılardan dolayı, ortak bir mesleki eğitim politikasının belirlenmesi yönünde bir karar alınmıştır. Maastricht Antlaşması'nın 126. ve 127. maddeleri incelendiğinde genel ve mesleki eğitim ile ilgili daha detaylı hükümler içerdiği görülmektedir (Lenaerts, 1994: 1-7). 126. madde kapsamında eğitim ile ilgili alınan kararlar şöyledir (Treaty on European Union, 1992):

- Üye ülkelerin kendi eğitim müfredatına, eğitim sistemlerine, kültürel ve dilsel çeşitliliklerine birliğin saygı göstererek işbirliğini teşvik etmesi ve bu amaç doğrultusunda gerekli yardımları yapması,
- Öğrencilerin Avrupa ülkelerinde edindikleri diplomaların tanınırlıklarının sağlanması yoluyla öğrenci ve öğretmen hareketliliklerinin desteklenmesi,
- Eğitim kurumları arasında işbirliğinin desteklenmesi,
- Eğitim sistemleri üzerine ortak konularda bilgi ve tecrübenin paylaşılması,
- Uzaktan eğitimin desteklenmesi,
- Üçüncü dünya ülkeleri ile eğitim alanında

işbirliklerinin desteklenmesi.

Antlaşmanın 127. maddesi ise mesleki eğitimle ilgili şu kararlara yer vermektedir:

- Sanayileşme ile gelişen değişikliklere uyum sağlanacak bir mesleki eğitim sisteminin oluşturulması,
- Ortak Pazarda bütünleşme kapsamında mesleki eğitim sisteminin güçlendirilmesi,
- Mesleki eğitime erişilebilirliğin kolaylaştırılması ve mesleki eğitim alanında öğrencilerin ve öğretmenlerin hareketliliklerinin desteklenmesi,
- Üye ülkelerin birbiriyle mesleki eğitim alanında bilgi ve tecrübe değişimi yoluyla iyi uygulamaların paylaşımının sağlanması.

Maastricht Antlaşması'nın 126. ve 127. maddelerinde alınan kararlara bakıldığında eğitim, Roma Antlaşması'nda üzerine yüklenen anlamdan farklı olarak; toplumsal kalkınma, teknolojik gelişmelerle rekabet edebilme gücü, kültürel etkileşim ve bireylerin kendilerini geliştirebilmeleri için gerekli bir alan olarak görülmektedir.

1995 yılı sonrasında, AB Eğitim Programları, Avrupa

Ekonomi Bölgesindeki ülkelerin de katılımlarına olanak sağlamıştır (Özkılıç ve Haspolatlı,2008:160). Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasından sonra eğitimin yasal bir zemin bulması nedeniyle daha rahat gelişme ve genişleme gösterdiği anlaşılmaktadır. Maastricht Antlaşması'nda 128. madde ile kültür de ilk defa yasal bir zemin bulmuş, daha sonrasında eğitim ve kültür eş zamanlı olarak koordineli bir şekilde ilerleme göstermiştir.

Maastricht Antlaşması ile kurulan Avrupa Birliği, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun üzerinde durduğu ekonomik bir bütünleşmeye ek olarak toplumun bütünü ilgilendiren; sosyal ve kültürel alanlarda da etkin olmuştur. Üye ülkelerde yaşayan vatandaşların yaşam kalitelerini yükseltecek etkin bir politika izlemiştir. 1997'de Maastricht Antlaşmasının oluşturduğu hukuksal çerçevenin tamamlayıcısı niteliğinde görülen Amsterdam Antlaşması'nın; 149., 150. ve 151. maddeleri eğitim, mesleki eğitim ve kültür başlıklarını Maastricht Antlaşması'nda olduğu gibi yeniden ele almıştır (Gedikoğlu, 2005: 66-69).

AKÇT'nin kuruluşundan Maastricht Antlaşması'na, Maastricht Antlaşması'ndan Amsterdam Antlaşması'na,

AB'nin tarihsel gelişim sürecinde eğitim alanında izlediği politikalar ve aldığı kararların genel anlamda antlaşma maddeleri içerisinde yer alan ve hukuksal çerçevede oluşturulmuş kararlar olduğu görülmektedir. 1998 Sorbonne Bildirgesi ile başlayan ve 2015 Erivan Bildirgesi ile güncellenen bildirgeler ise AB'nin hukuksal dayanağı olmadan eğitim alanında aldığı kararlardır. Bu bildirgelerin, hukuksal zeminde alınan kararlar olmamalarına karşın, hukuksal zorunluluğu olan kararlardan daha çok benimsendiği görülmektedir. Söz konusu bildirgelerin, AB'nin ve AB dışı birçok ülkenin yükseköğretim sisteminin bugünkü haline gelmesinde oldukça önemli olduğu söylenebilir.

2. Avrupa'da Yükseköğretim Alanı Oluşturulmasına İlişkin İlk Adım Olarak Sorbonne Bildirgesi

1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması, AB'nin özellikle; ekonomi, ticaret, politika, eğitim ve kültür gibi alanlarda ilerlemesine olanak sağlayan politikalar üretebilmesi için yasal zemin oluşturmuştur. Maastricht Antlaşması sonrasında AB üyesi ülkeler, AB'nin ekonomik bütünleşme dışında; eğitim, sosyal haklar, insan

hakları, toplumsal kalkınma gibi diğer alanlara da yayılmasını hedeflemişlerdir. Avrupa’da AB’nin ilerlemesini sağlayacak her alanda işbirliğinin desteklenmesi gerektiğini savunan bir düşünce sistemi hakim olmaya başlamıştır. 25 Mayıs 1998 tarihinde, Fransa’da Sorbonne Üniversitesi’nin 800. Kuruluş yıldönümünde Fransa, Almanya, Birleşik Krallık ve İtalya eğitim bakanlarının ortaklaşa yayınladıkları “Avrupa Yükseköğretim Sistemi Mimarisi’nin Uyumlaştırılması Üzerine Ortak Bildirge” başlıklı bildirge bu işbirliğine dayalı düşünceyi destekler nitelikte görülmektedir. Sorbonne Bildirgesi adı verilen bu bildirge ile Avrupa kurumlarının özellikle yükseköğretim kurumlarının yardımıyla Avrupa’nın entelektüel, sosyal ve kültürel boyutlarının güçlendirilerek bilgi Avrupa’sının oluşturulmasının hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda, Avrupa’da bir yükseköğretim alanının oluşturulması planlanmış ve yükseköğretim kurumlarına çeşitli sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklar şöyle sıralanabilir (Sorbonne Ortak Bildirgesi, 1998):

- Yükseköğretim kurumlarından, öğrencilerin eğitimlerinin en az bir dönemlerini farklı bir ülkede

geçirmelerini teşvik ederek uluslararası hareketliliği desteklemeleri beklenmektedir. Öğrencilerin eğitim alanında uluslararası hareketliliklerinin desteklenmesi, Avrupa işgücü piyasasına entegrasyonlarının sağlanması açısından önemli görülmektedir.

- Kolay anlaşılabilir ve uluslararası karşılaştırılabilirliği olan bir akademik tanınma sisteminin sağlanması beklenmektedir.
- Derecelerin ve kademelerin birbiriyle uyumlu hale getirilmesi beklenmektedir.
- İstihdam ve hareketlilik başta olmak üzere, öğrencilerin ve bütün Avrupa vatandaşlarının çıkarları gözetilerek ortak bir Avrupa yükseköğretim alanının oluşturulması hedeflenmektedir.
- Üye ülkelerin birbirlerinin eğitim, kültür ve dil gibi alanlardaki farklılıklarına saygı duyarak, yaşam boyu öğrenmenin önündeki engellerin kaldırılması hedeflenmektedir.

1976 yılında eğitimde Avrupa boyutu Sorbonne Bildirgesi ile derinleşme sürecine girmiştir. Sorbonne Bildirgesi'nin, Avrupa'nın Roma Antlaşması ile topluluk

olarak bütünleştiği süreçten bu yana yükseköğretim alanında alınan ilk önemli karar niteliğinde bir bildirme olduğu görülmektedir. Sorbonne Bildirgesi ile yükseköğretim kurumlarının; eğitim, kültür, istihdam, ikili işbirlikleri gibi alanlarda AB üyesi ülkelerin ortaklaşa politikalar belirleyip rekabet edebilir bir kıta Avrupa'sı oluşturma yolunda katalizör kurum olarak belirlendiği görülmektedir. Sorbonne Bildirgesi ile derecelerin ve kademelerin uyumlulaştırılması, kolay ve anlaşılır bir akademik tanınma sisteminin oluşturulması ve öğrencilerin uluslararası hareketlilik yoluyla farklı ülkelerde eğitim alması hedeflenmektedir. Bu hedefler ile Avrupa'nın kıta içinde uyumlu kıta dışında ise rekabet edebilir bir Avrupa yaratma çabasında olduğu düşünülebilir.

25 Mayıs 1998 tarihinde Fransa'nın ev sahipliğinde düzenlenen, Sorbonne Üniversitesi'nin 800. yıldönümü toplantısında, Fransa eğitim bakanı Claude Allegre Avrupa'nın küresel değişime ayak uydurması ve rekabet edebilir bir eğitim sisteminin oluşturulması amacıyla, Avrupa yükseköğretim sisteminde bir sinerji oluşturulmasını teklif etmiştir. Sorbonne Bildirgesi adı verilen bu teklif, yıl dönümü toplantısına katılan Almanya, Birleşik

Krallık ve İtalya tarafından desteklenmiştir. Fransa eğitim bakanı, diğer Avrupa ülkelerinden de Bildirgeyi imzalayarak bu sinerjiye ortak olmalarını talep etmiştir. Fransa'nın talebi; Romanya, Belçika, İsviçre, Bulgaristan, Danimarka, Çek Cumhuriyeti ülkelerince olumlu karşılanmıştır. Ancak diğer Avrupa ülkeleri, Sorbonne Bildirgesi'nin dört ülkenin kendi aralarında oluşturdukları bir konsorsiyumdan oluşması ve kendi fikirlerinin alınmaması nedeniyle bildirgeyi imzalamamıştır. Sorbonne Bildirgesi'nde belirtilen hedefler, daha sonra bildirgeyi imzalamaya karşı çıkan ülkelere de benimsenmesine rağmen, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık ve İtalya'nın bu süreci oluşturma şekli, diğer AB üyesi ülkelerin durumu politik açıdan aşağılayıcı görmelerine neden olmuştur (Garben, 2011: 12-13). Sorbonne Bildirgesi'ni imzalamayan AB üyesi ülkelerin karşı çıktıkları bir diğer konu bildirgenin başlığından kaynaklanmıştır. Bildirgenin başlığı "Avrupa Yükseköğretim Sistemi Mimarisi'nin Uyumlaştırılması Üzerine Ortak Bildirge" olarak belirlenmiştir. Bu başlıkta geçen "uyumlaştırılması" kelimesi diğer ülkelere tek tip bir standartlaştırma olarak görüldüğü için kabul edilmemiştir. Sorbonne

Bildirgesi'nde hedeflenen kararların ve “Avrupa Yüksek Öğretim Alanı” oluşturulmasına ilişkin uzlaşma, 1999 yılında İtalya'nın Bologna şehrinde düzenlenen yeni bir toplantı ile sağlanmıştır. Bologna Deklarasyonu ile 2010 yılına kadar Avrupa'da ortak bir yükseköğretim politikası ve yükseköğretim alanı oluşturulması süreci başlatılmıştır (Gümrükçü, Epskamp, Gül, Karakale& Hoyer, 2010:15-16). 1999 yılında AB üyesi ülkelerin imzaladığı Bologna Bildirgesi ile Sorbonne Bildirgesi'nde alınan kararlar uygulamaya geçirilmiştir.

3. Bologna Bildirgesi

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, küreselleşme süreci ile birlikte kutuplaşan ülkeler yerine, küreselleşme sürecini yönetebilmek amacıyla stratejiler geliştiren uluslararası aktörler ortaya çıkmaya başlamıştır. Küresel rekabet, ülkeleri eğitim alanında ulusüstü işbirliğine ve birleşmeye zorlamaktadır. Bilgi ve teknoloji temelli, rekabete dayalı bir toplum oluşturulması amacıyla, yükseköğretim kurumları yeniden yapılanma sürecine girmişlerdir. Bu sürecin çıktısı olarak görülen Bologna Bildirgesi; küreselleşmenin etkisi ile ülkelerin eğitim

alanında harekete geçmesine neden olan bir girişim olarak tanımlanmaktadır (Gümrükçü, 2010:3-4).

Avrupa'nın en eski üniversitesi olarak tanınan Bologna Üniversitesi'nin 1988 yılındaki 900. Yıldönümü kutlamasında yapılan konuşma, yükseköğretimin Avrupa'daki rolünün değişmekte olduğunun ilk belirtisi olarak kabul edilmektedir. Kutlamaya Avrupa'nın farklı ülkelerindeki yükseköğretim kurumlarından rektörler katılım sağlamıştır. Bu toplantıda, Avrupa'da sınırların belirsizleştiği, uluslararasılaşmanın önem arz ettiği bir dönemden geçildiği vurgulanmış ve böyle bir dönemde üniversitelerin toplumdaki önemli rolünden bahsedilmiştir. Üniversitelerdeki kültür ve araştırma merkezlerinin ülkelerin bilimsel gelişimlerine katkıda buldukları vurgulanırken, toplumda gelecek kuşakların doğru bir şekilde yönlendirilebilmeleri için önemli sorumlulukları olduğu da ifade edilmiştir (Oosterlinck, 2013: 42-43).

Bologna Süreci, her ne kadar temellerini 1998 yılında Avrupa'da ortak bir yükseköğretim alanı oluşturma fikrine dayanan Sorbonne Bildirgesi'nden alsa da Magna Charta Universitatum ile ortak bir ruha sahiptir. Bologna Bildirgesi'nden önce üniversitelerin işbirliği çerçevesinde

evrensel boyutta bilim üretmeleri düşüncesi üzerine hazırlanan “Magna Charta Universitatum” bildirgesi, 388 rektör tarafından imzalanmıştır (Oosterlinck, 2013: 43). “Magna Charta Universitatum” Bologna Bildirgesi ile aynı üniversitede gerçekleşmiştir. Bu bildirge Bologna Bildirgesi öncesinde, yükseköğretimde işbirliği ve uluslararasılaşmaya ilişkin atılan önemli bir adım olarak görülmektedir.

AB, 1998’de Sorbonne Bildirgesi ile ilk kez AB düzeyinde yükseköğretim alanında ortak bir politika belirleme girişiminde bulunmuştur. Bu girişimden bir yıl sonra 1999 yılında İtalya’nın Bologna şehrinde düzenlenen ve 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu bakanlarının imzaladıkları Bologna Bildirgesi ile Bologna Süreci resmen başlamıştır. Bologna Bildirgesi’nde belirlenen hedefler şöyle sıralanabilir

(Bologna Declaration, 1999);

- Avrupa kıtasının dışından diğer ülkelerden de öğrenci ve öğretim elemanlarının Avrupa Yükseköğretim sistemine ilgi duymasının sağlanabilmesi amacıyla yükseköğretimde Avrupa boyutunun güçlendirilmesi.

- Öğrencilerin mezuniyet diplomalarının; kolay, anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir bir sistem dahilinde oluşturulmasının sağlanması.
- Yükseköğretimde lisans ve yüksek lisans olmak üzere iki aşamalı derece sistemine geçilmesi.
- Avrupa Kredi Transfer Sistemi'nin (AKTS) uygulanması.
- Öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliğinin sağlanması ve yaygınlaştırılması.
- Yükseköğretimde kalite güvencesi sisteminin uygulanması.

Bologna Bildirgesi ile 2010 yılına kadar “Avrupa Yükseköğretim Alanı” oluşturulması hedeflenmiştir. Oluşturulması planlanan Avrupa Yükseköğretim Alanı kapsamında bulunan ülke vatandaşlarının, yükseköğrenim görmek üzere Avrupa’da kolaylıkla dolaşım sağlayabilecekleri belirtilmektedir. Bu yenilikçi reform süreci Bologna Süreci olarak tanımlanmaktadır. Bologna Süreci ile birbirinden farklı siyasi, sosyal ve kültürel yapılara sahip ülkelerin yükseköğretim sistemleri yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Avrupa Yükseköğretim Alanı

oluşturulurken yükseköğretim kurumlarının standartlaştırılması yerine, çeşitliliğin korunması politikası izlenmiştir. Yükseköğretim sistemlerinin özgünlüklerinin korunarak karşılaştırılabilir ve uyumlu bir yükseköğretim sistemi oluşturulması planlanmaktadır. Karşılaştırılabilir ve uyumlulaştırılmış yükseköğretim sisteminin ülkeler arası dolaşımı kolaylaştırdığı ve istihdama pozitif etki sağladığı vurgulanmaktadır (yok.gov.tr, 2018a)

Yükseköğretim alanında ortak bir politika belirleme süreci, resmi anlamda Sorbonne Bildirgesi ile başlamıştır. Ancak politik anlaşmazlıklar yüzünden fazla katılım sağlanamaması nedeniyle Bologna Bildirgesi planlanmıştır. Bologna Bildirgesi ile yükseköğretim sisteminde çeşitlilik içinde birlik hedeflendiği anlaşılmaktadır. Avrupa Yükseköğretim Alanı ile; bilgi ekonomisinin oluşturulması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve istihdamın sağlanması hedeflendiği görülmektedir. Bologna Bildirgesinde belirtilen; “Öğrencilerin ve öğretim elemanlarının hareketliliklerinin sağlanması” ve “Avrupa Kredi Transfer Sisteminin uygulanması” kriterleri Erasmus Programı’nın esasını oluşturmaktadır. Avrupa Kredi Transfer Sistemi ile öğrenciler öğrenim gördükleri

ülkeden aldıkları transkriptleri döndükleri zaman kendi not sistemlerinde karşılaştırma imkanına sahiptirler. Bu sayede öğrencilerin, dönem kaybı yaşamadan öğrenimlerinin bir veya birden fazla dönemini başka bir Avrupa ülkesinde geçirme şansına sahip oldukları bilinmektedir.

Bologna Süreci yükseköğretim alanında oluşturulan eğitim politikası olarak görünmesine karşın, Avrupa'nın 1950'ler-den beri hedeflenen siyasi ve ekonomik bütünleşme sürecine destek olan bir adım olarak da görülmektedir (Clement, McAlpine & Waeytens, 2004: 127). Bologna Süreci'ne katılım gönüllülük esasına dayalı olmasına karşın, sürecin ülkelerin uluslararasılaşmasına ve ülke vatandaşlarının istihdam edilebilirliklerine katkı sağlama-cağı düşünüldüğünden birçok ülke Bologna Bildirgesi'ni imzalamıştır.

1999 yılında 29 ülkenin imzaladığı Bologna Bildirgesi'ni 2018 yılı itibariyle imzalayan ülke sayısı 48'dir. Bu ülkeler; Almanya Andora, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya ,Fransa, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç,

İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Kazakistan, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan ve Vatikan'dır (Erdoğan, 2010: 5). Bologna Bildirgesini imzalayan ülkelere bakıldığında AB üyesi dışındaki ülkelerin de sürece dahil oldukları görülmektedir.

AB üyesi ülkelerin yükseköğretim kurumları, Avrupalılaşıma ve uluslararasılaşma hedefleri doğrultusunda Bologna Süreci'ni desteklemişlerdir. Bologna Süreci kapsamında hedeflenen “öğrenci ve personel hareketliliklerinin desteklenmesi” maddesi sadece öğrencilerin uluslararası eğitim görmesi ve öğretim elemanlarının akademik niteliklerinin güçlendirilmesi bağlamında değerlendirilmemektedir. Üniversitelerde uygulanan Erasmus Programları kapsamında, değişim öğrencisi olarak bir diğer Avrupa ülkesine giden öğrencilerin kültürel ve sosyal anlamda da değerlendirilmesi gerekmektedir (Sakıncı, 2006: 347-348).

1988'de Bologna Üniversitesi'nin 900. yıldönümü toplantısında rektörlerin imzaladığı Magna Charta

Universitatum isimli doküman Avrupa'nın farklı ülkelerindeki üniversiteler tarafından ilgi görmüştür. Türkiye'den de 33 üniversitenin imzaladığı doküman 1980'li yıllarda üniversitelerin toplumdaki rolünün sorgulanmasını, araştırmacı kimliklerinin öne çıkarılmasını, özgür ve bağımsız bir şekilde yapılandırılmasını ve toplumların kültürel zenginliklerine değer katmalarını hedeflemektedir. Sorbonne Bildirgesi'nden on yıl önce imzalanan bu doküman Sorbonne ve Bologna Bildirgeleri öncesinde yükseköğretim kurumlarının toplumdaki yerini, görev ve sorumluluklarını vurgulayan önemli bir doküman niteliğinde görülmektedir.

Sorbonne Bildirgesi'nin ortaya çıkış fikrinin yeterli ilgiyi görmemesi üzerine daha net ve açık hedefler üzerine şekillenen Bologna Bildirgesi, Avrupa dışı ülkelerden bile ilgi görmüştür. Bologna Süreci'nin ortaya çıktığı günden bugüne kadar halen yükseköğretim sistemlerinin yapılandırılmasında etkili olması, Bologna Bildirgesi'nde beyan edilen hedeflerin yükseköğretim alanındaki bildirgeyi imzalayan ülkelerin sorunlarına çözüm arayan ortak hedefler olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de üniversiteler AKTS sistemini uygulamakta ve ders

müfredatlarını Bologna sürecine uygun hale getirmektedir. Aynı zamanda Bologna Süreci'nin bir diğer hedefi olan öğrenci ve personel hareketliliklerinin artırılması bağlamında her yıl Erasmus Programı kapsamında öğrenci ve personel diğer AB ülkelerine öğrenim görmek ve mesleki tecrübe kazanmak amacıyla gönderilmektedir.

1999 yılında imzalanan Bologna Bildirgesi'ne göre bildirgeyi imzalayan ülkelerin Eğitim Bakanlarının, Bologna Süreci'nin gelişimi ve yeni hedefler belirlenmesi amacıyla her iki veya üç yılda bir toplantı düzenlemesi gerekmektedir. Bologna sürecini sırasıyla Prag Bildirgesi (2001), Berlin Bildirgesi (2003), Bergen Bildirgesi (2005), Londra Bildirgesi (2007), Leuven Bildirgesi (2009), Budapeşte-Viyana Bildirgeleri (2010), Bükreş Bildirgesi (2012), Erivan Bildirgesi (2015) takip etmiştir. Bu bildirgelerin Bologna Süreci'nin genişlemesine ve ayrıntılandırılmasına olanak sağladığı ifade edilmektedir (Erdoğan, 2010: 6).

4. Bologna Bildirgesi Sonrasında Avrupa Yükseköğretim Alanı Oluşturulmasına İlişkin Düzenlenen Bildirgeler

AB'nin politika oluşturma sürecinde; direktifler ve zorlayıcı yaptırımlar yerine danışma toplantıları, bildirgeler, Beyaz Raporlar gibi araçlardan faydalandığı görülmektedir (Sakınç, 2006: 349). Bologna Süreci de katılımın gönüllülük esasına dayandırıldığı bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Bologna Bildirgesi'ni imzalayan ülkeler arasında her iki veya üç yılda bir toplantı düzenlenmesi hususunda karar alınmıştır. Bologna Süreci'nin devamı niteliğinde olan yedi farklı bildirge; Prag, Berlin, Bergen, Londra, Leuven, Bükreş ve Erivan Bildirgesi AB eğitim politikalarının hedeflere ulaşmasında önemli stratejik bildirgeler olarak kabul edilebilir.

4. 1. Prag Bildirgesi (2001): Avrupa Yükseköğretim Alanına Doğru

19 Mayıs 2001 tarihinde, Bologna Bildirgesi'ni imzalayan 32 üye ülkenin yükseköğretimden sorumlu eğitim bakanları Prag'da düzenledikleri toplantıda Bologna Bildirgesi'nde beyan edilen hedeflere tam kararlılık gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Eğitim

bakanlarının ele aldıkları ilk madde “öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliklerinin desteklenmesi” başlığı üzerine olmuştur. Bildirge; öğrencilerin, öğretim elemanlarının, araştırmacıların ve yükseköğretim alanındaki yönetici personellerin Avrupa Yükseköğretim Alanı tecrübesini yaşamaları hususunda teşvik edilmelerini önemle vurgulamaktadır. Bologna Süreci’nin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için Avrupa’daki yükseköğretim kurumlarının daha cazip ve rekabet edebilir hale getirilmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Prag Bildirgesi, Bologna Bildirgesi’nde belirlenen hedefleri tekrar ederek, bu hedeflerin toplumsal ihtiyaçların karşılanması bağlamında da önemli olduğunu ifade etmiştir. Prag Bildirgesi, Bologna Süreci’nin sosyal boyutunu ön plana çıkaran başlıkları ele alması bağlamında önemli görülmektedir. Bologna Bildirgesi ile belirlenen hedeflere ek olarak Prag Bildirgesi’nde tartışılan ve belirtilen hususlar şöyle ifade edilmektedir (Prague Declaration, 2001);

- Rekabete dayalı bilgi temelli ekonominin sağlanması, gelişmekte olan teknolojinin eğitim ve ekonomik sisteme entegre edilebilmesi, sosyal

uyum ve bireylerin yaşam kalitesinin artırılması gibi hedeflerin sağlanabilmesi açısından yaşamboyu öğrenimin sağlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

- Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulması için öğrenciler ve diğer eğitim kurumlarından Bologna Süreci'nde aktif ve yapıcı rol almaları beklenmektedir.
- Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın daha cazip ve çekici hale getirilmesi hususunda gerekli çalışmaların yapılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Avrupa Topluluğu Programlarından faydalanan Türkiye, Hırvatistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Bologna Sürecine katılımları, Bologna Bildirgesi'ni imzalayan eğitim bakanları tarafından olumlu karşılanmıştır. Türkiye 2001 yılı itibariyle Bologna Süreci'ne dahil olmuş ve Türkiye yükseköğretim sistemi de Bologna Süreci'ne uygun olarak şekillenmeye başlamıştır. Bologna süreci kapsamında yapılan düzenlemeler, Türkiye yükseköğretim sisteminin uluslararasılaşma sürecinin daha hızlı ilerlemesini sağlamıştır (yok.gov.tr/web/uluslararası-

iliskiler/prag-bildirgesi, agis, 2001). Bologna Bildirgesi'nde ele alınan altı maddelik hedef Prag Bildirgesi'nde tekrar vurgulanmış ve belirlenen hedeflere uyum bağlamında yapılan düzenlemeler gözden geçirilmiştir. Bologna Bildirgesi kapsamında belirlenen hedeflere ek olarak üç madde daha eklenmiş olması sürecin ayrıntılandırılarak ilerleyeceğini göstermektedir.

4. 2. Berlin Bildirgesi (2003) Avrupa Yükseköğretim Alanını Gerçekleştirmek

Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulmasına ilişkin Bologna Bildirgesi ile başlayan sürecin üçüncü aşaması, 18-19 Eylül 2003 tarihinde 33 ülkenin yükseköğretimden sorumlu eğitim bakanlarının bir araya geldiği Berlin toplantısı ile gerçekleşmiştir. Berlin Zirvesi, katılımcı ülke temsilcilerinin Bologna Bildirgesi'nde beyan edilen 2010 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın oluşturulması konusunda kararlılıklarını yineleyerek başlamıştır. Bakanlar, Bologna Süreci kapsamında oluşturulmak istenen rekabetçi sistem ile birlikte bu sürecin sosyal boyutunun da göz ardı edilmemesi konusunda bir denge kurulmasını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, Berlin Bildirgesi kapsamında

yenelene ve ilk defa vurgulanan hedefler ve tavsiyeler şöyle sıralanabilir (Berlin Declaration, 2003):

- Bakanlar, 2000 yılında Lizbon’da, 2002 yılında ise Barselona’da Avrupa Konseyi’nin dünyanın en dinamik ve rekabet gücü yüksek bilgi temelli ekonomisini oluşturmayı amaçlayan hedefini Bologna Süreci kapsamında benimsediklerini belirtmişlerdir.
- Bilgi Avrupa’sının temelini güçlendirmek, Avrupa’nın kültürel ve dilsel çeşitliliğini korumak amacıyla, Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturma sürecinde Avrupa Araştırma Alanı ile işbirliği yapılması kararı alınmıştır.
- Bakanlar, Prag Bildirgesinden bu yana yüksek-öğretimde; uyumun, karşılaştırılabilirliğin ve şeffaflığın sağlanması yönünde atılan adımların memnuniyet verici olduğunu vurgulamışlardır.
- Bologna Bildirgesi kapsamında hedeflenen iki aşamalı sisteme geçişin önemi vurgulanmış ve 2005 yılına kadar iki aşamalı (lisans ve yüksek lisans) sisteme geçişin gerçekleşeceği yönünde karar alınmıştır. Dereceler konusunda alınan bir

diğer önemli karar ise doktora programının ve disiplinler arası çalışmaların teşvik edilmesi yönünde olmuştur.

- Yükseköğretimin herkes tarafından ulaşılabilir olması açısından önündeki engellerin kaldırılması yönünde karar alınmıştır.
- Siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve akademik alanlar başta olmak üzere birçok alanda etki gösteren öğrenci ve personel hareketliliklerinin desteklenmesi yeniden vurgulanmıştır.
- Avrupa'ya özgü müfredat, ders içerikleri ve yenilikçi modüller geliştirilmesi. Öğrencilere derece programlarının yanı sıra yabancı dillerinin gelişimine olanak sağlayacak dil desteğinin sağlanarak öğrencilerde Avrupa kimliği, Avrupa vatandaşlığı gibi potansiyel etkiler yaratılması kararlaştırılmıştır.
- 2005 yılında düzenlenecek toplantı için; kalite güvencesi, iki aşamalı derece sistemi, derecelerin tanınması başlıklarında yapılan ilerlemelere yönelik rapor hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Toplantı sonunda, Andora, Arnavutluk, Bosna Hersek, Rusya, Sırbistan-Karadağ, Makedonya ve Vatikan'ın üyelik talepleri memnuniyetle kabul edilmiştir. Bologna Bildirgesi'ni imzalayan ülke sayısı Berlin Bildirgesi ile birlikte 40 olmuştur (Berlin Declaration, 2003).

Berlin Bildirgesi'nde, Bologna Bildirgesi ile belirlenen altı hedefe ve sonrasında Prag Bildirgesi ile ek olarak belirlenen üç hedefe tam kararlılıkla katılmakla beraber; yükseköğretimde kalite güvencesinin sağlanması ve buna yönelik denetlemelerin yapılması, doktora derecesinin teşvik edilmesi yönünde yeni kararlar alındığı görülmektedir. Kalite güvencesi maddesi ile yükseköğretim kurumlarının hesap verebilir, şeffaf bir şekilde yapılandırılması, öğrenme çıktılarının ölçülebilir ve iş piyasasına uygun içerikli olması hedeflenmektedir.

4. 3. Bergen Bildirgesi (2005): Avrupa Yükseköğretim Alanı

Bergen Bildirgesi kapsamında daha önceki bildirelerden farklı olarak önem arz eden maddeler şöyle belirtilmektedir (Bergen Declaration, 2005);

- Toplumsal ekonomik kalkınmanın sağlanması,

sosyal ve kültürel değerlerin oluşturulabilmesi amacıyla yükseköğretim kurumlarının toplumdaki önemi vurgulanmıştır.

- Doktora derecesinin, bilgi transferini sağlayan ve disiplinlerarası eğitimi destekleyen yapısı sayesinde, kısa bir süre içerisinde iş hayatının yükünü ve gereksinimlerini karşılayacak düzeyde bir dönüşüm sürecine gireceği belirtilmiştir.
- Kültürlerarası diyalog çerçevesinde Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın dünyanın diğer ülkeleri için de cazip hale getirilmesi ve sınırötesi yükseköğretimde kalitenin sağlanmasına destek olunması kararlaştırılmıştır.
- 2010 yılına kadar şeffaf, rekabet edebilir, bilgi temelli, kültürel çeşitliliğe saygılı, kamusal sorumluluk ilkesine bağlı bir yükseköğretim sisteminin oluşturulmasına ilişkin fikir birliğine varılmıştır.

Toplantı sonunda; Ermenistan, Azerbaycan, Ukrayna, Gürcistan ve Moldova'nın üyelik talepleri memnuniyetle kabul edilmiştir. Bologna Bildirgesi'ni imzalayan ülke

sayısı Bergen Bildirgesi ile birlikte 45'e ulaşmıştır (Bergen Declaration, 2005).

Bergen Bildirgesi, 2010 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulmasına ilişkin Bologna Süreci'nin ara dönem karnesi olarak düşünülebilir. Bergen Bildirgesi ile yükseköğretim kurumlarının kamu sorumluluğu taşıyan görevi ve toplumdaki rolünün irdelendiği anlaşılmaktadır. Bologna Süreci'ne dahil olan ülkelerin sürecin hedeflerine kararlılıkla bağlı olmaları ülkelerin eğitim alanında ortak sorunları olduğunu göstermektedir. Bergen Bildirgesi ile 45'e yükselen üye sayısı dikkate alındığında, Bologna Süreci ile etkili ve kapsayıcı bir süreç yürütüldüğü görülmektedir.

4. 4. Londra Bildirgesi (2007): Küresel Dünyanın Getirdiği Zorluklarla Mücadele

Bologna Süreci maddeleri, 2007 yılında Londra'da düzenlenen toplantıda detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bologna Süreci'nin başarılı bir şekilde ilerleme gösterdiği belirtilerek bu hedeflerin başarıyla sağlanabilmesi için ilerlemelerin devam etmesi ve Bologna Süreci'ne dahil olan ülkelerin yükseköğretim kurumlarının kamu

sorumluluğu bilinciyle hareket etmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Londra Bildirgesi'nde kendinden önceki Prag, Berlin, Bergen Bildirgeleri'nden farklı olarak ele alınan konular şöyle özetlenebilir (London Declaration, 2007);

- Küreselleşme birçok alanda olduğu gibi Avrupa'da eğitim sisteminin de dönüşüme uğramasına sebep olmuştur. Bologna Bildirgesi ile 2010 yılına kadar Avrupa'da; cazip, çekiciliği yüksek ve rekabet edebilir bir yükseköğretim sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir. 2007'de Londra'da düzenlenen toplantıda eğitim bakanlarının, küreselleşmenin halen aktif bir şekilde devam eden bir süreç olması nedeniyle işbirliğinin 2010 yılından sonra da devam etmesi yönünde fikir birliğine vardıkları görülmektedir.
- Avrupa Yükseköğretiminin küresel boyutta işleyen bir sistem haline dönüştürülmesi hedeflenmektedir. “küresel boyut” kavramı Londra Bildirgesi'nde önemle vurgulanmıştır.
- Üç kademeli derece sisteminin uygulanması sonrasında, toplumdaki istihdam sorununun hangi

durumda olduğunun araştırılması ve bu konuda kamu kurumlarından özel sektör ile işbirliği yapmaları beklenmektedir.

- Sosyal boyut ve öğrenci hareketliliğine ilişkin ilerlemelerin belirlenmesi amacıyla bu alanlarda veri toplanması kararı alınmıştır.
- 2009 yılındaki toplantıya kadar, Bologna İzleme Grubu'ndan detaylı bir rapor hazırlamaları talep edilmiştir. Raporun, Bologna Süreci'nin başladığı tarihten bu yana yükseköğretimde meydana gelen değişimler, ilerlemeler ve aksaklıklar gibi çeşitli başlıkları içermesi beklenmektedir.
- Karadağ'ın Bologna Süreci'ne dahil edilmesine ilişkin talebi olumlu karşılanmış ve üye sayısı 46'ya yükselmiştir.

Londra Bildirgesi kapsamında alınan kararlar ve üzerinde tartışılan konular incelendiğinde “Küresel boyut” kavramının Londra Bildirgesi'nde önemle vurgulanmaya başlandığı görülmektedir. Bologna Süreci'nin başladığı 1999 yılında Avrupa çapında yükseköğretim alanında işbirliği hedeflenmiştir. Ancak aradan geçen sekiz yılda

küreselleşmenin ülkeleri ve hatta kıtaları kıtalar ötesi işbirliğine zorladığı görülmektedir. Londra Bildirgesi'nin başlığı “Küresel Dünyanın Getirdiği Zorluklarla Mücadele” olarak belirlenmiştir. Bu başlığın ve bildirgenin içeriği incelendiğinde, Bologna Süreci'nin artık sadece “Avrupa Yükseköğretim Alanı” değil aynı zamanda “Küresel Yükseköğretim Alanı” oluşturulması sürecine dönüştüğü söylenebilir. 2007 yılında Londra'da düzenlenen toplantıda, 2009 yılında Leuven'de bir toplantı düzenlenmesi kararı alınmıştır.

4. 5. Leuven Bildirgesi (2009) : Bologna Süreci 2020

Bologna Sürecine üye 46 ülkenin yükseköğretimden sorumlu bakanları, 28-29 Nisan 2009 tarihinde Bologna Süreci'nden beri gözlemlenen gelişmeleri değerlendirmek ve 2020 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı için öncelikleri belirlemek üzere Belçika'nın Leuven şehrinde bir araya gelmişlerdir. Leuven Bildirgesi, 1999'da başlatılan Bologna Süreci'nin nihai raporu niteliğinde bir bildirgedir. 1999-2009 yılları arasında, yükseköğretim kurumları arasında uyum ve karşılaştırılabilirliğin sağlandığı, gelişen teknolojiyle birlikte dönüşüme uğrayan iş gücünün

yaratılmasına yönelik üç aşamalı derecelendirme sisteminin hayata geçirildiği, öğrencilerin ve akademisyenlerin uluslararası alanda daha hareketli oldukları bir süreç izlenmiştir. Bologna Süreci olarak adlandırılan bu süreçte; yükseköğretim kurumları, öğrenciler, öğretim elemanları, hükümetler, iş dünyası ve diğer paydaşların birbirleriyle etkileşim içerisinde bulunduğu Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulmuştur. Bu süreçte belirlenen birçok hedefin hayata geçirilmesine karşın halen gerçekleştirilememiş hedefler bulunduğu belirtilmektedir. Bu nedenle Bologna Süreci'nin 2010 yılından sonra da devam edeceği belirtilmektedir. Leuven Bildirgesi, Bologna Süreci kapsamında gerçekleştirilen hedeflerin panoramik bir yansıması niteliğindedir. Leuven'de gerçekleştirilen toplantıda alınan kararlar şöyledir (Leuven Declaration, 2009);

- Yükseköğretim sisteminin, AB'nin çok kültürlü ve çok dilli yapısını bir arada tutan yapıda olması gerektiği, bu bağlamda uluslararası ve kıtalararası işbirliğinin güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Yaşamboyu öğrenme, kamu sorumluluğunun bir parçası niteliğinde görülmektedir. Eğitime erişile-

bilirliğin, eğitimde kalitenin ve şeffaflığın sağlanması gerektiği önemle vurgulanmıştır.

- Teknolojik gelişmeler ile birlikte yüksek beceri ve yeterliliklere sahip çalışanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda; yükseköğretim derece sistemi, öğrenci hareketlilikleri (Erasmus Programı), istihdam edilebilirliğe yönelik müfredat geliştirme ve araştırmaya verilen destek ile yükseköğretim kurumları istihdama katkı sunmalıdır ve bu durumun 2010 sonrasında da devam etmesi beklenmektedir.
- Eğitim kalitesinin artırılması ve öğrenci merkezli öğrenmenin desteklenmesi beklenmektedir.
- Yükseköğretim politika alanlarıyla ilgili gelişmelerin ve ilerlemelerin takip edilebilmesi amacıyla işlevsel bir veri koleksiyonu oluşturulması hedeflenmektedir.

2009'da Leuven'de düzenlenen toplantıda, 1999 yılında başlatılan Bologna Süreci derinlemesine tartışılmıştır. Bologna Süreci 2010 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulmasını hedeflemiştir. Leuven Bildirgesi'ne

göre 2009 yılı itibariyle genel anlamda Bologna hedefleri yerine getirilmiştir. Ancak küreselleşme ve teknolojik gelişmeler değişimi ve yenilenmeyi sürekli kılmaktadır. Bu nedenle gerek Bologna Süreci'nin devam ettirilmesi, gerekse yeni eklenecek hedefler bağlamında 2020 hedefleri belirlenmiştir. 3 Mart 2010 tarihinde Avrupa Komisyonu'nun belirlediği Avrupa 2020 stratejisi de Bologna Süreci kapsamında belirlenen 2020 hedefleri ile uyumlu görülmektedir. Yapılan çalışmalardan, teknolojik gelişmelerin ve küreselleşme hareketlerinin, toplumun farklı alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da 2020 stratejisinin oluşturulması sürecine önemli etkisi olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

4. 6. Bükreş Bildirgesi (2012)

Yükseköğretimden sorumlu 47 ülkenin eğitim bakanı Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın durumunu değerlendirmek ve yapılması planlanan öncelikleri görüşmek üzere 26-27 Nisan 2012 tarihinde Romanya'nın Bükreş şehrinde bir araya gelmişlerdir. Bükreş Bildirgesi kapsamında tartışılan başlıklar ve belirlenen öncelikler şöyle ifade edilebilir (Bucharest Declaration, 2012):

- Avrupa'nın içinde bulunduğu ekonomik krizin aşılmasında yükseköğretim kurumlarına önemli görev ve sorumluluklar düştüğü belirtilmektedir. İşsizliğin önlenmesi ve toplumsal refahın sağlanabilmesi amacıyla yükseköğretim kurumlarına yatırım yapılması gerektiği vurgulanmıştır.
- Mezun öğrencilere Diploma Eki verilmesi, üç dereceli sisteme geçişin tamamlanması, öğrenci hareketliliklerinde AKTS kredilerinin kullanılması ve kalite güvencesinin sağlanması başlıklarında Bologna Süreci'nin daha kaliteli ve sürdürülebilir hale getirilmesi için çaba sarf edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.
- Mezunların girişimcilik potansiyellerinin ve mesleki gelişimlerinin artırılması amacıyla, yükseköğretim kurumlarının iş piyasasını ve teknolojiyi yakından takip etmeleri gerekliliği vurgulanmıştır.
- 2012-2015 yılları arasında; yükseköğretime erişim, öğrenci merkezli öğrenme, öğrenci ve personelin yönetimde söz sahibi olmaları, teknolojiye dayanan bilgi temelli ortaklık gibi alanlarda öncelikler

belirlenmiştir. Bu önceliklerin 14-15 Mayıs 2015 tarihinde Erivan’da düzenlenecek toplantıya kadar gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Bükreş Bildirgesi’nde diğer bildirgelerden farklı olarak, Avrupa’nın içinde bulunduğu ekonomik krizin yükseköğretim kurumlarına yansımaları bağlamında bir değerlendirme bulunulduğu görülmektedir. Yükseköğretim kurumları; toplumların istihdam, sosyal hayat, eğitim ve kültür gibi çeşitli alanlarında düzenleyici etkisi olan bir aktör olarak görülmektedir. Bu nedenle yükseköğretim kurumlarına yapılan yatırım, toplumların beşeri sermayesine yapılan yatırım kabul edilmektedir. Bükreş Bildirgesi’nin üzerinde vurgu yaptığı bir diğer konu, teknolojinin eğitime entegre edilmesi yoluyla Avrupa’nın ihtiyaçlarını karşılayacak yeteneklerin ve potansiyelin oluşturulması yönündedir.

4. 7. Erivan Bildirgesi (2015)

14-15 Mayıs 2015 tarihinde Ermenistan’ın Erivan şehrinde düzenlenen toplantıya, Bologna Bildirgesi’ni kabul ederek sürece dahil edilen 47 ülkenin

yükseköğretimden sorumlu bakanları katılmışlardır. 47 ülke farklı siyasi, kültürel ve akademik geleneklere sahip olmasına rağmen, Avrupa'da işbirliğinedayalı bir yükseköğretim alanı oluşturmayı hedeflemekte ve bu doğrultuda 1999 yılından beri ortak hedef ve sorumluluklar dahilinde çaba göstermektedir. Erivan Bildirgesi öncelikle Avrupa'nın içerisinde bulunduğu ekonomik kriz ve bu krizin toplumsal alanda özellikle de yükseköğretim kurumlarına yansımaları üzerinde durmuştur. Erivan Bildirgesine göre, Avrupa Yükseköğretim Alanı bağlamında gerçekleşen hedefler, dikkate alınması gereken öncelikler şöyle özetlenebilir (Yerevan Declaration, 2015):

- Avrupa'nın; ekonomik ve sosyal kriz, işsizlik, demografik değişiklikler, göç, ülkeler arası anlaşmazlıklar başta olmak üzere ciddi zorluklar ve sorunlar ile karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Bu sorunların yükseköğretim kurumlarının görevlerini yerine getirmesi bağlamında aksaklığa yol açmaması amacıyla, Avrupa ülkelerinin ortak stratejiler doğrultusunda kendi içinde ve diğer paydaşlarla işbirliği içerisinde olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

- Bologna Süreci kapsamında, yükseköğretim alanında uygulanan reformlar sayesinde yüksek-öğretim öğrencilerinin yeterliliklerinin tanınarak, Avrupa Yükseköğretim Alanı içerisinde hareketlilikleri desteklenmiştir. Bologna Süreci reformları arasında önemli görülen; AKTS kredilerinin kullanılması ve Diploma Eki uygulamaları sayesinde, öğrenciler Avrupa Yükseköğretim Alanı dahilindeki ülkelerde öğrenimlerine devam etmek istediklerinde veya iş başvurusunda bulduklarında, akademik tanınırlıkları sağlanmakta ve akademik olarak o ülkenin kendi vatandaşı gibi değerlendirilmektedir.
- 2020 yılına kadar yükseköğretim alanında oluşturulan eğitim politikaları aracılığıyla; demokratik değerlerin ve insan haklarının ön planda olduğu, istihdam edilebilirlik yoluyla toplumsal refahın sağlandığı, Avrupa vatandaşlığı kavramının oluşturulduğu bir toplum hedeflenmektedir.
- Öğrencilerin mezuniyet sonrasında Avrupa’da iş piyasasına dahil olmaları sağlanmıştır. Bu sürecin

devamı ve mezunların iş piyasasına entegrasyonunun desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

- Ön lisans yeterliliklerinin Avrupa Yükseköğretim Alanı Yeterlilikler Çerçevesi'ne dahil edilmesi kararlaştırılmıştır.
- Hareketlilik sayılarının teşvik edilerek artırılması ve yükseköğretim kurumlarının daha fazla uluslararasılaşmasının sağlanması hedeflenmektedir.
- Belarus'un Bologna Süreci'ne dahil edilmesine ilişkin talebi olumlu karşılanmış ve üye sayısı 48'e ulaşmıştır.
- Fransa'nın Paris şehrinde 24-25 Mayıs 2018 tarihinde toplantı düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

1988'de Bologna Üniversitesi'nin 900. Yıldönümü toplantısında 388 rektörün imzaladığı bir doküman olarak ortaya çıkan "Magna Charta Universitatum" Avrupa'da yükseköğretim kurumlarının rolünü sorgulayan ilk doküman olarak nitelendirilebilir. On yıl sonra 1998 yılında dört ülkenin eğitim bakanları tarafından imzalanan ve Avrupa'da yükseköğretim kurumlarının işbirliği yapmasını öngören ilk resmi doküman niteliği taşıyan Sorbonne Bildirgesi, 1999

yılındaki Bologna Bildirgesi'nin başlangıç noktası olarak görülebilir. 1999 Bologna Bildirgesi ile başlayan süreç 2015 Erivan Bildirgesi'ne kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulmasına yönelik aşamalı olarak gelişim göstermiştir. Avrupa'da Yükseköğretim Alanı'nda reform süreci olarak da nitelendirilen Bologna Süreci, yükseköğretim kurumlarının toplumdaki rolünü kamusal sorumluluk olarak görmüştür. Bu bağlamda, yükseköğretim kurumlarına ciddi sorumluluklar yüklemiştir. Bologna Süreci ile başlayan yükseköğretimde reform sürecinin, Avrupa ile sınırlı kalmadığı, Avrupa dışından ülkelerin de ilgi gösterdiği bir süreç haline dönüştüğü görülmektedir. Bu durum, ülkelerin eğitim alanında işbirliği çerçevesinde ortaklık faaliyetleri yürütmek istemelerinin göstergesi olarak görülebilir.

Erasmus Programı, Bologna Süreci kapsamında ortaya çıkan AKTS kredileri ve hareketliliklerin desteklenmesi başlıkları dahilinde önem kazanmıştır ve desteklenmiştir. AKTS kredileri ile Avrupa Yükseköğretim Alanı dahilindeki ülkelerin hangisinde öğrenim görürse görsün, öğrencilerin akademik tanınırlıkları garanti altına alınmaktadır. Bu durum, öğrencilere akademik özgürlük sağlamanın yanı sıra onların hareketlilik faaliyetlerini de

teşvik etmektedir. Bologna Süreci'nin teşvik ettiği; Avrupa vatandaşlığı, çokdillilik, bütünlük içinde çeşitlilik ve kurumların uluslararasılaşması hedeflerinin Erasmus Programı'nın stratejik hedefleri ile uyumlu olduğu söylenebilir. Çalışmanın alt başlıklarında incelenen AB Lizbon Stratejisi ve AB2020 Stratejisi, Bologna Süreci'nin hedeflerine ulaşmasında ve yükseköğretimin kalitesinin artırılmasında önemli araçlar olarak ifade edilebilir.

5. Lizbon Stratejisi Kapsamında Rekabet Edebilir bir Avrupa İçin Eğitim Alanında Yapılan Düzenlemeler

Küreselleşmenin beraberinde olumlu fırsatlar sunduğu gibi AB'yi birtakım tehditlerle de karşı karşıya bıraktığı söylenebilir. Küreselleşme süreci ile ekonomik büyüme durma noktasına gelerek ekonomik kriz ortamı oluşmuştur. Ekonomik durgunluk ise beraberinde istihdam ve işsizlik sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. AB üyesi ülkeler, sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm bulmak ve gelecek için daha rekabet edebilir bir Avrupa oluşturmak için 23-24 Mart 2000 tarihinde Lizbon'da bir araya gelmişlerdir. Lizbon Süreci'nin; sürdürülebilir ekonominin, istihdamın ve sosyal dayanışmanın sağlanması şeklinde üç

ana hedefi vardır (Yılmaz, 2010: 23).

AB’de ekonomik kriz, işsizlik gibi sorunlar görülürken, kıta Avrupa’sının dışındaki ABD ve Japonya’da, bilgi iletişim teknolojilerinin verimli kullanımı ile üretim potansiyeli artırılarak istihdamın gelişmesine katkılar sağlanmıştır. AB’nin, Lizbon sürecinde belirlenen üç ana hedefinin gerçekleştirilebilmesi ve kıta dışındaki ülkeler ile rekabet edebilmesi için bilgi temelli bir ekonomiye geçişinin zorunlu olduğu açıktır. Bu nedenle AB, Lizbon Süreci ile 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi ve en dinamik bilgi ekonomisine ulaşmayı hedeflemiştir (Öztürk, 2008:14).

Eğitim ve öğretim Lizbon Stratejisi’nde hedeflenen bilgi temelli rekabetçi ekonominin sağlanması hususunda önemli bir unsur olarak görülmektedir. İstihdam, araştırma, yenilik gibi kavramların Lizbon Stratejisinin en kilit hedefleri arasında olduğu bilinmektedir. Bu kilit unsurların iyi bir eğitim ve öğretim ile mümkün olabileceği vurgulanmaktadır. Eğitimin aynı zamanda sosyal dayanışmayı ve aktif vatandaşlığı desteklemesi Lizbon Stratejisinin sosyal hedeflere ulaşabilmesine bağlamında etkili bir unsur olarak görülmektedir (Council

of European Union, 2009c).

2005 yılında Lizbon Starteji'si'nin Ara Dönem Faaliyet Raporu'nda kaydedilen gelişmelerin görüldüğü toplantıda Avrupa Komisyonu eğitim ile ilgili “Modernising education and training: a vital contribution to prosperity and social cohesion in Europe” başlıklı bir rapor sunmuştur. Rapora göre; istihdamın sağlanması, ekonomik büyümenin ve rekabet edebilirliğin artırılması gibi hedeflerin ancak eğitim ve öğretime yapılacak yatırım ile mümkün olabileceği vurgulanmaktadır. Eğitim ve öğretim sayesinde bireylere istihdam sağlandığı gibi sürdürülebilir büyümeye de katkıda bulunduğu belirtilmektedir. Üye ülkelerin AB nezdinde eğitim alanında alınan kararları ulusal eğitim politikalarına dahil etmeleri beklenmektedir. Raporda eğitimde Avrupa boyutunun oluşturulmasının, hayatboyu öğrenme stratejilerinin uygulanmasının ve yükseköğretimde reformlar yapılmasının gerekliliğinin tekrar vurgulandığı görülmektedir (Council of European Union, 2004a).

Lizbon Strateji'si'nin ana hedefi; AB'yi bilgi temelli ekonomiye dayanan, küresel bağlamda rekabet gücü olan bir birlik seviyesine dönüştürmektir. Bu hedefin

gerçekleştirilebilmesi için insan kaynaklarına yatırım yapılması gerektiği, Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu tarafından bilinmekte ve desteklenmektedir. Eğitim ve öğretim istihdam, araştırma, yenilik gibi diğer politika alanlarını tamamlayıcı bir unsur olarak görülmektedir. Avrupa Konseyi'nin 3 Mart 2004 tarihinde yayınladığı “Eğitim ve Öğretim 2010 Lizbon Stratejisi'nin Başarısı Acil Reformlara Bağlıdır” başlıklı raporuna göre; üye ülkeler Lizbon Stratejisi'nin gerçekleştirilebilmesi için eğitim ve öğretim alanında harcanan çabayı desteklemek amacıyla, şu üç madde üzerinde hemfikir olunmasını ve harekete geçilmesini vurgulamaktadır. Bu maddeler şöyle özetlenebilir (Council of European Union, 2004b):

- **Bilgi temelli toplumun oluşturulması sürecinde, kilit alanlara yatırım ve reform yapılması:**

Bu madde ile bilgi toplumu oluşumuna destek olacak yükseköğretim, yetişkin eğitimi ve mesleki eğitim gibi anahtar alanlara yatırım yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

- **Hayatboyu öğrenmenin somutlaştırılması:**

Bu maddeyle, hayatboyu öğrenmenin sağlanması için öncelikle; cazip, herkese açık ve erişilebilir bir

öğrenme ortamının oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda eğitim ve iş dünyasını da içeren geniş yelpazeli ortaklıklar kurulmasının faydalı olacağı belirtilmektedir.

- **Avrupa eğitim ve öğretim alanının oluşturulması:**
Bu maddeyle, bireylerin niteliklerinin ve yeteneklerinin tanınması, aktif vatandaşlığın ve Avrupa iş gücünün desteklenmesi amacıyla diploma ve sertifikaların tanınırlıklarının sağlanması, Erasmus gibi Topluluk Programlarının önündeki engellerin kaldırılarak hareketliliklerin desteklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Lizbon Stratejisi kapsamında belirlenen hedeflerin etkin olup olmadığının anlaşılması amacıyla bir araştırma düzenlenmiş, araştırma raporunun sonucuna göre göstergelerin henüz planlanan hedefe ulaşamadığını ortaya koymuştur. Bunun üzerine, 2004 yılında yayınlanan Ara Dönem Raporu kapsamında alınan bir kararla, üye ülkelerin stratejik hedeflerine ulaşabilmeleri amacıyla, daha etkin ve verimli istihdam çalışmaları yapmaları tavsiye edilmiştir. 2005 yılında yenilenen ve 2010 yılına

kadara devam edecek bu strateji, “Lizbon II” olarak adlandırılmıştır (Akyol, B, 2009: 72-74). 2004 yılında yayınlanan Lizbon Stratejisi Ara Raporu’nda, planlanan hedeflere yönelik birtakım ilerlemeler olsa da hedeflere tam anlamıyla ulaşılamamıştır. Planlanan hedeflere yönelik ilerlemeler de şöyle özetlenebilir (İnan, 2005:75-77):

- 2000-2003 yılları arasında toplam istihdam oranı, %62,5’den %64,3’e yükselmiş, işsizlik oranı ise %4’den %2 seviyesine gerilemiştir.
- Demiryolu, telekomünikasyon, elektrik başta olmak üzere birçok sektör rekabete açılmış, böylece Avrupa iç pazarı oluşturulmuştur.
- Bilgi ekonomisine dönüşüm noktasında; internet erişimi yüzde %93’e yükselmiştir.
- Nüfus yaşlanmasının devlet üzerindeki yükünü azaltmaya yönelik sosyal güvenlik reformlarının yapılmıştır.

AB; küreselleşme, bilgi iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi, nüfusun yaşlanması, ekonomik politikaların doğru yönetilememesi, eğitim ve öğretimin teknolojiyle uyumlu olacak şekilde iş piyasasının ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeyde dönüştürülememesi gibi etkenler başta

olmak üzere çeşitli nedenlerle ABD ve Japonya gibi dönemin önde gelen küresel güçlerine karşı zayıf kalmıştır. Bu bağlamda, Lizbon Stratejisi kapsamında belirlenen hedefler incelendiğinde AB'nin; ekonomi, eğitim ve istihdam başta olmak üzere birçok alanda rekabet edebilme gücünü kazanma çabasında olduğu görülmektedir. Lizbon Stratejisi sonrasında AB Lizbon Stratejisi'nin devamı niteliğinde görülen AB 2020 Stratejisi'ni başlatmıştır.

6. Avrupa 2020 Stratejisi Kapsamında Eğitim Alanında Alınan Kararlar

Avrupa Komisyonu, Lizbon'da belirlenen stratejik hedeflere öngörülen tarihte tam anlamıyla ulaşılamaması ve AB'nin içinde bulunduğu problemlere yeni stratejiler geliştirilebilmesi amacıyla 3 Mart 2010 tarihinde 10 yıllık bir zaman zarfında gerçekleştirilmesi hedeflenen, AB 2020 Stratejisi başlıklı stratejik plan hazırlamıştır. Avrupa 2020 Stratejisi kapsamında: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme olmak üzere üç öncelik belirlenmiştir. Bu hedefler şöyle sıralanabilir (Akbaş ve Apar: 2010):

- **Akıllı Büyüme:**

Bilginin doğru kullanımı, her kademede eğitimin iyileştirilmesi ve yenilikçi bir yaklaşım ile sosyal kalkınma ve ekonomiye destek sağlanması,

- **Sürdürülebilir Büyüme:**

Enerji ve kaynakların verimli kullanılması, güçlü ve sürdürülebilir sanayi ortamının oluşturulması,

- **Kapsayıcı Büyüme:**

Bireylere küreselleşen çağ ile birlikte gelişen iş alanlarına uygun yeni beceriler kazandırılarak istihdamın artırılması ve yoksulluk ile mücadele bağlamında eylem planlarının oluşturulması.

Avrupa 2020 Stratejisi'nde eğitime yönelik öncelikli hedefler belirlendiği görülmektedir. Eğitim ve öğretimin, AB 2020 Stratejisi ile belirlenen akıllı, kapsayıcı ve sürdürülebilir büyümeye pozitif katkı sunacağı vurgulanmaktadır. AB Genel Sekreterliği'nin Eğitim ve Öğretim 2020 Bilgi Notu'na göre, AB 2020 Stratejileri kapsamında eğitime yönelik belirlenen hedefler şöyledir (ABGS, 2014):

- Erken okul terki oranının %10 oranının altına düşürülerek bireylerin eğitim ile topluma dahil edilmesi ve sosyal kalkınma yolunda ivme

kazanılması,

- Avrupa ülkelerinin genelinde gençlere yönelik istihdam sorunu yaşanması nedeniyle bu sorunun yükseköğretim mezuniyet oranının yükseltilmesi ile çözüme kavuşturulması ve 30-34 yaş aralığında bulunan genç nüfusun yükseköğretim mezuniyet oranının en az %40 oranına yükseltilmesi,
- İletişimi ve işbirliğini güçlendirerek, yenilikçi uygulamaların ve araştırmaların, çeşitli projeler yoluyla eğitim ve iş dünyasını bir araya getirecek şekilde tasarlanması,
- Yükseköğretim, mesleki eğitim, okul eğitimi, yetişkin eğitimi ve gençlik hareketlilik programları kapsamında öncelikle AB vatandaşlarının hareketliliğinin sağlanarak, iş fırsatlarının artırılması,
- Öncelikle Erasmus öğrenci öğrenim ve staj faaliyetleri yoluyla, yükseköğretim kurumlarının performansının ve cazibesinin artırılması,
- Programlar yoluyla Avrupa'da her kademedeki eğitimin kalitesinin iyileştirilmesi ve istihdam oranlarının da buna bağlı olarak artırılması,

- Staj, iş deneyimi ve çıraklık eğitimi gibi alternatif çözümler yoluyla genç işsizlerin iş piyasasına dahil edilmesi,
- Kapsayıcı Büyüme başlığında, istihdam ve beceriler alanında birtakım kararlar alınarak, küreselleşme ile dönüşüme uğrayan iş alanlarına uyum sağlayabilmeleri amacıyla mezun öğrencilere yeni beceriler kazandırılması, böylece istihdam edilebilirliklerinin artırılması.

21.yy'da küreselleşme ile birlikte hızlanan bilim ve teknoloji alanlarındaki gelişmeler, toplumların ekonomik anlamda kalkınmalarını zorunlu hale getirmiştir. AB 2020 Stratejisi, topluma faydalı bireylerin katılımını sağlamak amacıyla; eğitime ve insan kaynaklarına yatırım yapılmasını vurgulamaktadır. Aynı zamanda hayatboyu öğrenmenin sosyal ve ekonomik kalkınmayı da destekleyeceği düşünüldüğünden kaliteli eğitimin sağlanması hedeflenmektedir (Ab.gov.tr,agis,2018).

2020 yılına kadar eğitime Avrupa boyutunun kazandırılması, eğitimde AB işbirliğinin güçlendirilmesi gibi amaçlarla AB 2020 Stratejisi'nin hedeflerine uygun olarak 28 Mayıs 2009 tarihinde, Avrupa Konseyi'nin

“Eğitim ve Öğretimde İşbirliği İçin Stratejik Çerçeve” başlıklı sonuç bildirgesi kapsamında “Eğitim ve Öğretim 2020” çalışma programı hazırlanmıştır. Eğitim ve Öğretim 2020 çalışma programı ile; üye ülkelerin eğitim ve öğretim sistemlerinin iyileştirilmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması, üye ülkeler arasında sosyal uyumu güçlendirerek çeşitli programlar aracılığıyla aktif vatandaşlığın ve kültürlerarası etkileşimin sağlanması, bireylerin sosyal ve mesleki anlamda gelişmelerinin sağlanması hedeflenmiştir. Avrupa Konseyi’nin 12 Mayıs 2009’da “Eğitim ve Öğretimde İşbirliği İçin Stratejik Çerçeve” başlıklı madde kapsamında 2020 yılına kadar gerçekleştirmeyi amaçladığı hedefler şöyledir (Council of the European Union, 2009):

- **Birinci Stratejik Hedef:**

Hayatboyu öğrenme ve hareketlilik programlarıyla bireylerin yurtdışı tecrübesi kazanmasını işaret etmektedir. Değişmekte olan sosyal ve ekonomik durumlar, demografik değişiklikler, küreselleşmenin beraberinde getirdiği yeni iş alanlarının bireylerin yeteneklerinin güncellenmesini ve geliştirilmesini gerektirdiği belirtilmektedir. Bu bağlamda her yaşta bireyin hayatboyu öğrenme stratejileri ile eğitim

alması ve iş dünyasının gerektirdiği becerileri kazanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yolla istihdamın da artacağı belirtilmektedir. Hareketlilik programlarıyla (Erasmus) gibi öğrencilerin, akademisyenlerin ve öğretmenlerin akademik hayatlarının en az bir dönemini Avrupa'nın başka bir ülkesinde veya diğer dünya ülkelerinde geçirerek farklı tecrübeler kazanmaları gerektiği belirtilmektedir.

- **İkinci Stratejik Hedef:**

Bu hedef, kalite ve verimlilik üzerine oluşturulmuştur. Planlanan istihdam oranının gerçekleştirilebilmesi ve başarılı bir yol izlenebilmesi için; etkin, adil ve kaliteli eğitim ve öğretim sisteminin oluşturulması gerektiği belirtilmektedir. Okuryazarlık, fen, matematik, teknoloji gibi anahtar role sahip becerilerin, her birey tarafından öğrenilmesinin sağlanması ve Avrupa'nın cazibesinin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

- **Üçüncü Stratejik Hedef:**

Eşitlik, aktif vatandaşlık ve sosyal dayanışmanın sağlanması üzerine oluşturulmuştur. Eğitim ve

öğretim politikalarının, bireylerin kişisel, sosyal ve ekonomik durumlarına bakılmaksızın istihdamları için gerekli eğitimi almaları yoluyla; aktif vatandaşlıklarının ve kültürel etkileşimlerinin sağlanması hedeflenmektedir. Eğitim ve öğretimin; dezavantajlı bireylerin, göçmenlerin ve özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde tasarlanması gerektiği belirtilmektedir.

- **Dördüncü Stratejik Hedef:**

Sürdürülebilir ekonomik gelişme ve rekabet edebilir bir Avrupa için eğitim ve öğretimin her alanda girişimcilik, yaratıcılık ve yenilikçiliği teşvik edecek şekilde tasarlanması gerektiği üzerine oluşturulmuştur. Bu hedef için öncelikle bireylerin dijital yeterliliklerinin geliştirilmesi, kültürel farkındalık kazanmalarının sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Eğitim ve öğretimin farklı alanları ile iş sektörünün işbirliği yaparak istihdam sağlaması, yenilikçi fikirlerin ortaya çıkması ve yeni beceriler kazanmış bireylerin topluma dahil edilmesinin hedeflendiği görülmektedir.

AB 2020 Stratejik hedefine yönelik veriler paylaşılmakta ve bu veriler Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından belirli aralıklarla yayımlanmaktadır. AB düzeyinde gelişmelerin ölçülmesi ve değerlendirilmesine katkı sağlayan, Eurostat tarafından istihdam ve eğitime yönelik yapılan araştırmaya ilişkin veriler Tablo 1’de gösterilmektedir (ABGS, 2014).

Tablo 1: AB 2020 Stratejisi Eğitim ve İstihdam Oranları Göstergesi

	İstihdam Türleri	2008	2011	2013	2016	2020 Hedefi
İstihdam	İstihdam Oranı, Toplam (20-64 yaş arası nüfus, %)	70,3	68,6	68,4	71,1	≥75.0
	Eğitim, Öğretim Okul Terki, Toplam (18-24 yaş arası nüfus, %)	14,7	13,5	12,0	10,7	< 10
Eğitim	Yükseköğretime Erişim Oranı, Toplam (30-34 yaş arası nüfus, %)	31,2	34,6	36,9	39,1	≥40

Kaynak: (Eurostat, agis, 2018)

Tablo 1’de belirli aralıklarla yayımlanmış raporlara ilişkin veriler görülmektedir. İstihdam oranlarında hedeflenen oran $\geq\%75.0$ ’dır. Yayımlanan verilere bakıldığında 2016 yılında belirlenen hedefe doğru pozitif anlamda bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir Eğitim ve Öğretim alanında okul terkinin azaltılmasına yönelik ise pozitif anlamda ilerleme kaydedildiği ve $<\%10$ seviyesine yaklaşıldığı görülmektedir. Yükseköğretime erişim oranlarına bakıldığında aynı şekilde pozitif anlamda ilerleme kaydedilerek hedeflenen $\geq\%40$ seviyesine aşama aşama yaklaşıldığı görülmektedir.

2014 yılında uygulanmaya başlanan ve 2020 yılına kadar sürmesi planlanan AB Erasmus Plus Programı ile eğitim, staj ve gençlik çalışmaları alanlarında modernleşme sağlanarak, bireylere yeni yetenekler kazandırılması ve istihdam alanının oluşturulması hedeflenmektedir. Erasmus Plus Programı ile AB’nin; yaygın ve örgün eğitim alanlarında işbirliğinin sağlanarak bireylere daha kapsayıcı ve istihdam düzeyi yüksek eğitimler vermeyi planladığı düşünülebilir. Erasmus Plus Programı ile birlikte, stratejik ortaklık projeleri, spor, iyi uygulama-

ların paylaşımı ve AB dışı ülkelerle işbirliği gibi alanlar programa dahil edilmiştir. Avrupa 2020 Stratejisi ve Eğitim Öğretim 2020 Stratejisinin hedef ve önceliklerine bakıldığında 2014 yılı ile yenilenen ve 2020 yılına kadar uygulanacak olan Erasmus Plus Programının içerik ve hedefleri arasında yakınlık görülmektedir. Bu bağlamda, Erasmus Plus Programı'nın, Avrupa 2020 Stratejisi'nin eğitim ve istihdam bağlamında belirlediği hedeflere uygun olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AB EĞİTİM POLİTİKALARINA UYUM SAĞLANMASI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN HAZIRLADIĞI ULUSAL PROGRAMLARIN YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

**AB EĞİTİM POLİTİKALARINA UYUM
SAĞLANMASI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’NİN
HAZIRLADIĞI ULUSAL PROGRAMLARIN
YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE
İNCELENMESİ**

Türkiye 1999 yılında düzenlenen Helsinki Zirvesi’nde aday ülke statüsünü kazanmıştır. Bu çerçevede AB Konseyi kararı ile diğer aday ülkeler gibi Türkiye için de Katılım Öncesi Ortaklık Belgesi düzenlenmiştir. Katılım Öncesi Ortaklık Belgesi, aday ülkeler için yol haritası niteliği taşımaktadır. Türkiye, aday ülke ilan edilmesinden sonra, yürütmüş olduğu kapsamlı çalışmalar neticesinde, katılım müzakereleri için ön koşul kabul edilen Kopenhag siyasi kriterlerine uyum sağlama konusunda önemli ilerleme göstermiştir. Bu ilerlemeler 2004 Brüksel Zirvesi’nde müzakerelerin başlamasına resmen karar verilmesini sağlamıştır. Müzakerelerin başlaması ile birlikte Müzakere Çerçevesi Belgesi kapsamında 35 Fası belirlenmiştir. Eğitim ve kültür alanı, AB müktesabatında 26. Fası olarak belirlenmiştir. Türkiye 26. Fası kapsamında 2005 yılında tanıtıcı ve ayrıntılı tarama toplantıları düzenlemiştir (Demirbaş, 2010: 77).

“AB Müktesabatı’nın Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programları” çerçevesinde hazırlanan 2001, 2003 ve 2008 Ulusal Programları Türkiye’nin AB eğitim politikalarına uyum sağlaması bağlamında önem taşımaktadır.

1. 2001 Yılı Ulusal Programı

Programın içeriği; Türkiye’nin Kopenhag Kriterlerini yerine getirebilmesine ilişkin alınan kararlar, müzakere çerçevesinde Türkiye için öngörülen Fasıl başlıklarına ilişkin durum analizi ve AB müktesabatına uyum sağlanması amacıyla belirlenen hedeflerden oluşmaktadır. Rapora göre, yükseköğretim alanındaki mevcut durum analizi ve hedefler şöyledir (AB Bakanlığı, 2001 Ulusal Programı):

- Yükseköğretimdeki okullaşma oranı AB ülkelerinde ortalama %43 olmasına karşın Türkiye’de %29’dur. Bu bağlamda, zorunlu eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkartılması ve Beş Yıllık Kalkınma Planı oluşturulması yoluyla temel eğitimde okullaşma oranının artırılarak yükseköğretime erişim oranının yükseltilmesi

hedeflenmiştir.

- Yükseköğretimde Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) uygulamasının daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla AKTS sistemini detaylı bir şekilde açıklayan kitapçık hazırlanmış ve bu konuda yükseköğretim kurumlarıyla toplantı düzenlenmiştir.
- AB Eğitim ve Gençlik Programları'nın Türkiye'de uygulanmasından sorumlu Ulusal Ajans'ın kurulması ve görev tanımının yapılması kararlaştırılmıştır.
- 2001 yılı itibariyle SOCRATES Programı'na dahil olunması ve bu bağlamda mezun öğrencilere Diploma Eki verilmesi için çalışmalar başlatılması kararlaştırılmıştır.

Rapor kapsamında alınan kararlar incelendiğinde; zorunlu eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkartılarak yükseköğretime erişim oranının AB seviyelerine yükseltilmesinin planlandığı görülmektedir. Bununla birlikte doğrudan yükseköğretim alanına yönelik olarak ise, 1999 Bologna Süreci ile başlatılan Avrupa Yükseköğretim

Alanı'nın oluşturulması bağlamında AKTS sistemine geçilmesinin kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Rapordan ortaya çıkan bir diğer önemli karar ise; Türkiye'nin, Avrupa Topluluk Programları'na dahil olan, 1995- 1999 yılları arasında I. dönemini tamamlayan ve 2000-2006 yılları arasında ise II. dönemini başlatan SOCRATES Programı'na katılmayı planlamasıdır. SOCRATES Programı'nın Türkiye'de uygulanmasından sorumlu kuruluş olarak ise Ulusal Ajans'ın kurulması kararlaştırılmıştır.

2. 2003 Yılı Ulusal Programı

23 Haziran 2003 tarihinde, 5930 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “AB Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması” başlıklı rapor yayınlanmıştır. 2003 Yılı Ulusal Programı'nda alınan kararlar şöyle özetlenebilir (AB Bakanlığı, 2003 Ulusal Programı);

- Türkiye'nin, Avrupa Topluluk Eylem Programları'na dahil olan; SOCRATES Programı, Gençlik Programı ve mesleki eğitim alanında uygulanan Leonardo da Vinci Programları'na katılımı konusunda yasal

düzenlemelerin tamamlanması kararlaştırılmıştır.

- AB Eğitim ve Gençlik Programları'nın Türkiye'de uygulanmasından sorumlu olacak kurum olan Ulusal Ajans, 29 Ocak 2002 tarihinde Bakanlar Kurulu'nun 3547 sayılı Kararı ile Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde kurulması kararlaştırılmıştır.
- Mesleki eğitim almış öğrencilerin, mesleki eğitime teşvik edilmesi bağlamında üniversite sınavına dahil olmadan eğitim gördükleri alanda 2 yıllık meslek yüksekokullarına devam etmeleri hususunda çıkartılan 4702 sayılı kanun kapsamında mesleki eğitimin cazibesinin artırılması kararlaştırılmıştır.
- 10 Temmuz 2001 tarihinde, Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4702 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu kapsamında yapılan değişiklikler, ortak bir mesleki eğitim politikası uygulanması bağlamında AET'nin 2 Nisan 1963 tarihinde aldığı karar ile uyumlu hale getirilmesi kararlaştırılmıştır.

3. 2008 Yılı Ulusal Programı

Küreselleşme ve beraberinde hızla gelişen teknoloji, tüm dünyada işgücü piyasasını yetenek ve beceri gerektiren mesleklere dönüştürmüştür. Bu nedenle, AB'nin üzerinde önemle durduğu mesleki eğitim sistemi, “AB Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nın Uygulanması” başlıklı raporda ele alınan önemli konulardan birisi olmuştur. 2008 Yılı Ulusal Programı'nda alınan kararlar şöyledir (AB Bakanlığı, 2008 Ulusal Programı):

- İşgücü piyasasına uygun mesleki eğitim sisteminin oluşturulmasına ilişkin işbirliğine dayanan çalışmaların başlatılması kararlaştırılmıştır.
- Yükseköğretim düzeyindeki mesleki eğitim programlarının, program bütünlüğünü esas alan tek bir yapıya dönüştürülmesi ve uygulamalı eğitime ağırlık verilmesi kararlaştırılmıştır.
- İstihdamın artırılması ve insan kaynaklarının geliştirilmesi bağlamında yaşamboyu eğitim politikasının dikkate alınması vurgulanmış ve yaşamboyu eğitim politikası kapsamında; örgün ve yaygın eğitim imkanlarının artırılması ve eğitim

türleri arasında yatay ve dikey ilişkilerin güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır.

- Bilgi temelli toplum oluşturulması bağlamında e-öğrenme ve açıköğretim sistemlerinin teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır.
- Eğitimde kalitenin sağlanması amacıyla, öğrencilerin araştırmaya ve bilimsel çalışmalara yönlendirilmesine ilişkin teşvik programlarının planlanması kararlaştırılmıştır.
- Rekabetçi ve bilgiye dayalı ekonominin sağlanabilmesi amacıyla yükseköğretim kurumlarının iş dünyası ile işbirliği yapmalarının teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır.
- Türkiye Ulusal Ajansı'nın 2007-2013 yılları arasında uygulanacak Hayatboyu Öğrenme Programları'nın mevzuatına uyum sağlaması amacıyla gerekli tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır.

Toplumların geleceğini belirleyen eğitim sistemleri, içinde bulunduğu dönemin baskın paradigmalardan etkilenerek kendi sistemlerini o modele göre yapılandırmaktadır. Değişimin ve yenileşmenin sürekli

devam ettiği çağda toplumların; ulusal hedeflerine ulaşabilmesi, ekonomik ve siyasal bağımsızlıklarını koruyabilmesi için evrensel değerleri gözetilen bir eğitim sistemine sahip olmaları gerekmektedir. II. Dünya savaşından sonra Avrupa'nın siyasi bütünleşme sürecine girmesinin ardından ülkelerin eğitime verdikleri önemi artırmalarıyla kalkınmanın hızlandığı ve demokratik değerlere verilen önemin arttığı gözlemlenmiştir. AB'ye aday bir ülke olarak Türkiye'nin AB'nin küresel düzeyde oluşturduğu Bologna Sürecine dahil olması, Ulusal Programlar aracılığıyla AB müktesabatına uyum sağlamaya çalışması, Lizbon hedeflerine uyum çerçevesinde eğitim düzeylerinde düzenlemeler yapması önemli gelişmeler olarak görülmektedir (Akınoğlu, 2005: 31- 42).

AB, aday ülkelerin eğitim sisteminde yapacağı düzenlemelere ve değişikliklere karışmamasına karşın, kalitenin ve koordinasyonun sağlanabilmesi amacıyla ortak politikalar yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. Türkiye, AB müktesabatına uyum sağlanması çerçevesinde oluşturduğu Ulusal Programlar sonrasında AB'ye İlerleme Raporları sunmuştur. Bu İlerleme Raporlarında

yükseköğretim alanına ilişkin önem arz eden hususlar bulunmaktadır. Türkiye'nin, Lizbon Stratejisi çerçevesinde oluşturulan bilgi temelli ekonomiye geçişin sağlanması ve evrensel değerlere sahip bir eğitim politikası oluşturulması amacıyla; SOCRATES, Leonardo da Vinci ve Gençlik Programları ve sonrasında Hayatboyu Öğrenme Programı kapsamına alınan Erasmus Programı'na katılım sağladığı görülmektedir (Demirbaş, 2010: 77).

Topluluk Programları kapsamında uygulanan Türkiye'nin AB eğitim politikalarına uyum çerçevesinde 2004 yılında başlattığı ve halen yürütmekte olduğu Erasmus Programı'nın Türkiye yükseköğretim sisteminde; öğrenci ve öğretim elemanı hareketliliklerini teşvik ederek istihdama ve uluslararasılaşmaya katkıda bulunduğu bilinmektedir. Yükseköğretim öğrencilerine yönelik AKTS kredi sisteminin uygulanması ve mezun öğrencilere Diploma Eki verilmesi Türkiye'nin AB eğitim politikalarına uyum sağlaması çerçevesinde oluşturduğu önemli araçlar olarak görülmektedir. Erasmus Programı; yükseköğretim kurumlarında görev yapmakta olan akademik ve idari personellere eşit imkanlar tanıyarak bireyler arasında fırsat eşitliği sağlamaktadır. Akademik personel hem ders verme

hem de eğitim alma, idari personeller ise eğitim alma faaliyetleri gerçekleştirerek farklı bir kurumda mesleki alanlarıyla ilgili tecrübe kazanabilme şansı elde etmektedirler. Ders verme hareketliliği kapsamında; farklı ülkelerin eğitim sistemlerindeki iyi uygulamalar paylaşılabılır, öğrenciler başka bir üniversiteden ders vermek üzere gelen akademik personeli dinleyerek farklı bakış açıları kazanabilirler, karşılıklı fikir alışverişi ile yeni bilimsel çalışmaların üretilmesine olanak sağlanabilir. Eğitim Alma Hareketliliği kapsamında giden personel ise; mesleki veya idari görevi ile ilgili iyi uygulamaları paylaşarak bilimsel ve idari iyileştirme sürecine katkıda bulunabilecekleri düşünülmektedir. Öğrencilerin ve yükseköğretim kurumları personellerinin faydalandıkları Erasmus Programı'nın AB Topluluk Programları çerçevesinde yürütüldüğü bilinmektedir. Türkiye henüz AB'ye üye bir ülke olmamasına karşın Program'dan faydalanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSEKÖĞRETİMDE ERASMUS ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMI

YÜKSEKÖĞRETİMDE ERASMUS ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMI

AB Erasmus Programı; Yükseköğretim, Mesleki Eğitim, Yetişkin Eğitimi, Gençlik Eğitimi ve Okul Eğitimi olmak üzere farklı alanlarda uygulanmakta olan geniş perspektifli bir program olarak bilinmektedir. Çalışmanın bu başlığında öncelikle 1987'den bu yana AB'de uygulanmakta olan Erasmus Programı'na düşünce bağlamında yön veren ve bu yüzden programa ismi verilen Hollandalı filozof Desiderius Erasmus'un Programa ilişkin rolü sorgulanacaktır. Daha sonra araştırmanın konusunu oluşturan Yükseköğretimde uygulanmakta olan Erasmus Öğrenci Öğrenim ve Staj Programları ele alınacaktır. Erasmus Programı AB'nin eğitim alanında başlattığı bir proje olması nedeniyle Programın hedefleri AB hedefleri ile ilişkilendirilerek alt başlıklar halinde detaylandırılacaktır. Son olarak ise; yükseköğretim kurumlarında uygulanmakta olan Erasmus Programı tanıtıldıktan sonra Türkiye'nin henüz bir aday ülke olmasına rağmen Erasmus Programından faydalanabilmesine ilişkin AB düzeyinde ve Türkiye kapsamındaki hukuki esaslar irdelenecektir.

1. Avrupa Birliği Eğitim Politikası Olarak Erasmus Programı

Erasmus Programı; AB'nin, 1987'den bu yana AB'ye üye ülkeler arasında, 2014 yılı itibariyle de AB dışı ülkeleri de kapsayacak şekilde uygulamakta olduğu eğitim politikası olarak bilinmektedir. AB; kıta içinde siyasi ve ekonomik entegrasyonun sağlanması, istihdam alanının yaratılması gibi etkenlerle, kıta dışında ise rekabet edebilme gücü kazanmak amacıyla ekonomik ve siyasi işbirliği politikaları izlemiştir. AB'nin tarihsel gelişim süreci incelendiğinde; eğitim, uzun bir süre üzerinde aktif politikalar üretilmeyen bir alan olarak kalmıştır. AB'nin kıta Avrupa'sında yaşadığı ekonomik kriz ve işsizlik, bununla birlikte teknoloji alanında ilerleme gösteren A.B.D ve Japonya'ya karşı ekonomik ve siyasi güç kazanma hedefleri eğitim üzerinde politikalar geliştirilmesini zorunlu kılmıştır.

Avrupa'nın başarı hikayesi olarak nitelendirilen Erasmus Programı; ülkeler arası işbirliğinin sağlarken bir yandan da öğrencilerin kültürlerarası becerilerini ve mesleki yeterliliklerini güçlendirmelerine olanak

tanımıştır. Erasmus Programı'na katılan öğrenciler eğitim profillerini güçlendirmenin yanı sıra ülkelerarası elçi görevi de görmektedirler. Erasmus Programı aracılığıyla, Avrupa kimliğinin daha çok temsil edildiği yeni bir nesil ortaya çıkmaya başladığı savunulmaktadır (Cairns, 2017:1).

AB'nin en önemli eğitim politikalarından birisi olarak görülen Erasmus Programı'na Avrupa'nın önde gelen filozofu Desiderius Erasmus'un ismi verilmiştir. Erasmus Programı'nın oluşmasında Desiderius Erasmus'un hayat görüşünün ve kişiliğinin önemli rolü bulunduğu bilinmektedir.

1.1. Desiderius Erasmus'un Erasmus Programına İlişkin Rolü

Rönesans'ın ve Reform'un etkilerinin sürdüğü bir dönemde, 1467-1536 yılları arasında yaşadığı düşünülen, Rotterdam'da dünyaya gelen Desiderius Erasmus'un; dünyadan ve düşünceden yana olan, dünyadaki bütün insanları hiçbir ayırım gözetmeksizin eşit görerek değer veren bir hümanist olduğu bilinmektedir. Erasmus'un; toplumlar

arasındaki çekişmelerin, savaşların ve trajedilerin, şiddete gerek kalmadan karşılıklı hoşgörülle, hümanizm anlayışı çerçevesinde çözümlenebileceğini düşündüğü ifade edilmektedir. Stefan Zweig, “Rotterdamlı Erasmus: Zaferi ve Trajedisi” isimli kitabında Desiderius Erasmus’un, çocukluk yıllarından itibaren teoloji, Yunan ve Latin kültürü başta olmak üzere toplumun çok farklı alanlarında tecrübeler edindiğini ve çeşitli eğitimler aldığını ve bu eğitimlerin Erasmus’un uzlaştırıcı, barışçıl, insani ve bilimsel düşünceye sahip olmasını sağladığını belirtmektedir. Zweig; Erasmus’un hayatı boyunca; İtalya, Almanya, Fransa, Hollanda, İsveç, İngiltere gibi birçok Avrupa ülkesinde yaşamasına rağmen hiçbir ülkeye kendini sürekli bağımlı hissetmediğini ve bütün ülkeleri vatani olarak gördüğünü ifade etmektedir. Bundan dolayı Erasmus’u “ilk bilinçli kozmopolit Avrupalı” şeklinde nitelendirmektedir. Erasmus’un kendi döneminin düşünürlerinden farklı olarak belli bir topluma hizmet etmediği, bütün insanlığa faydası olabilecek fikirler öne sürdüğü belirtilmektedir. Zweig, Erasmus’u; bilim, kültür ve kitap aşkı ile barışın yolunda olan, çok dilliliği savunan “evrensel bir kişilik”, “dünya vatandaşı” olarak tanımlamaktadır (Zweig, 2017: 19 -95). Erasmus’un isminin

verildiği Erasmus Öğrenci Değişim Programı'nın hedefinin de birçok farklı ülkeden gelerek bir arada eğitim alan öğrencilerin Desiderius Erasmus gibi evrensel bir boyutta düşünebilmelerini sağlamak olarak belirtilebilir.

Charles Nauert, bir dünya vatandaşı olarak, Erasmus'un hümanist eğitim teorileri hakkında önemli kitaplar yazdığını ve Avrupa'nın birçok ülkesinde bu kitapların eğitime büyük katkılar sunduğunu belirtmektedir (Nauert, 2017). Eğitime sunduğu katkıların yanı sıra Erasmus, dogmatizme karşı durarak aklın gücünü savunmuştur (İstanbul Aydın Üniversitesi, 2018). AB'nin 1987 yılından beri uygulamakta olduğu Erasmus Programı ile, bireylerin ön yargılarından uzaklaşarak, farklı uyruklardan bireylerle aynı ortamda yaşayabilmeleri ve özgüven kazanabilmeleri hedeflenmektedir.

Erasmus, insanları hayvanlardan ayıran şeyin akıl olduğunu ve insanların aklını kullanarak topluma faydalı bireyler olabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle, toplumların doğru bir eğitim ile vahşilikten ve şiddetten uzak kalacağını ve refah seviyelerini koruyabileceklerini düşünmektedir (Rummel, 2017). Günümüzde toplumların

bireylerinin aklına yani eğitime yaptıkları yatırım karşılığında; sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda görülen toplumsal gelişmeler, Erasmus'un yüzyıllar öncesinde akıl ve eğitime verdiği desteğin önemini vurgulamaktadır.

Zweig, Avrupa'nın, Erasmus'un hayalini kurduğu gibi birlik ve bütünlük içerisinde hümanist bir şekilde birleştiğini vurgulamaktadır. Bu birlik sayesinde daha öncesinde tek bir dünya dili, dini ve kültürü ile insanları ortak bir çatı altında bulunmaya zorlayan yapının parçalandığı belirtilmektedir. Bütün ulusları seven, ulusların birbirine üstünlüğü olmadığını düşünen bir bilim insanı olması ve Avrupa Birliği düşüncesinin temellerini oluşturan hayat görüşü nedeniyle, günümüzde Avrupa Birliği'nin eğitim, kültür ve sanat alanında birçok projesine Erasmus'un ismi verilmiştir (Zweig, 2017: 96).

Günümüzde AB'nin üzerinde önemle durduğu; kavramları Erasmus'un yüzyıllar öncesinde hayal ettiği anlaşılmaktadır. Erasmus hayatının büyük bir bölümünü eğitim almak, aklını daha iyi kullanabilmek ve çalışabilmek amacıyla Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde

geçirmiştir. Avrupa Birliği'nin eğitim alanında uygulamakta olduğu Erasmus Programı da öğrencilerin bir ülkeden başka bir ülkeye; öğrenim ve staj gibi amaçlarla hareketliliklerine dayanmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde programa Erasmus isminin verilmesi anlamlı görülmektedir. 2007-2013 yılları arasında Hayatboyu Öğrenme Programları kapsamında yürütülen programlara da Erasmus gibi yaşadığı dönemde ve sonrasında önemli etkiler bırakmış yazar, düşünür, eğitimcilerin isimlerinin verildiği görülmektedir. Okul eğitimi alanında uygulanan programa Comenius, mesleki eğitim alanında Leonardo da Vinci, yetişkin eğitimi alanında ise Grundtvig ismi verilmiştir. Programlara o alanda politikalar üretmiş, faydalı çalışmalar yapmış kişilerin isimlerinin verilmesi, gerek tarihi değerlerin korunması gerekse o alandaki politikaların daha iyi benimsenmesi açısından başarılı bir uygulama olarak görülmektedir. Türkiye'de uygulanmakta olan değişim programları için de aynı uygulama söz konusudur. Farabi Değişim Programı ve Mevlana Değişim Programı buna örnek olarak gösterilebilir. Erasmus Programı'nın gerek politika gerekse hedef kitesinin daha iyi anlaşılabilmesi açısından programın içeriği ve hedef

kitlesinin bilinmesi önem taşımaktadır.

1. 2. Erasmus Programının İçeriği ve Hedefleri

Erasmus Programı; yükseköğretim alanında oluşturulan ilk Avrupa öğrenci değişim programıdır. Yükseköğretim kurumları Erasmus Programı kapsamında Ulusal Ajanslar aracılığıyla Avrupa Komisyonuna başvurarak Erasmus Üniversite Beyannamesi (EÜB) sahibi almaya hak kazanmakta ve sonrasında Erasmus hareketlilikleri gerçekleştirebilmektedirler. 1995-1999 döneminde Socrates I, 2000-2006 döneminde Socrates II, 2007 ve 2013 yılları arasında Hayatboyu Öğrenme Programları adı altında yürütülen AB Eğitim ve Gençlik Programları 2014-2020 yılları arasında Erasmus+ adıyla uygulanmaktadır. Erasmus+ 14,7 milyon Euro bütçesiyle eğitim, staj, gençlik ve spor alanlarında destekler sağlayan bir AB programıdır. Programdan 4 milyondan fazla avrupalının faydalanması öngörülmektedir (ec.europa. agis, 2018).

Tarihsel süreçte A.B.D ve Japonya gibi ülkelerle rekabet edebilir bir sistem oluşturma ve AB içerisinde

işbirliği yapılması amacıyla Avrupa Komisyonu tarafında başlatılan Erasmus Programı'nın çeşitli politikalarla çağın ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde şekillendiği görülmektedir.

Günümüzde Erasmus Programı rekabete dayalı bir sistemden öte; yükseköğretim kurumlarının Avrupa içi ve Avrupa dışı ülkelerle işbirliği içerisinde olduğu, öğrenci ve yükseköğretim personellerinin; eğitim, staj, ders verme, mesleki gelişim gibi çeşitli alanlarda hareketliliğine olanak sağlayan bir sistem haline dönüşmüştür. Yükseköğretim sisteminde kalitenin sağlanması ve artırılması, eğitimde Avrupa boyutunun güçlendirilmesi, değişim programları kapsamında alınan derslerin ve kredilerin tanınarak derecelendirmenin şeffaf bir sistem içerisinde yürütülmesi Erasmus Programı'nın yükseköğretim sistemine ve AB eğitim sistemine kazandırdığı özellikler olarak nitelendirilebilir (Sancak, 2009: 31).

Yükseköğretim kurumlarında uygulanmakta olan Erasmus Programı'nın hedef kitlesi öğrenciler ve yükseköğretim kurumlarında görevli akademik ve idari personellerden oluşmaktadır (Sakinç Süreyya, 2006: 361).

Program, Öğrenci ve Personel olarak 2 ayrı gruba ayrılmaktadır. Öğrenci Hareketliliği; Öğrenci Öğrenim ve Öğrenci Staj Hareketliliği, Personel Hareketliliği ise; Personel Ders Verme ve Personel Eğitim Alma Hareketliliği şeklinde faaliyet göstermektedir (Erasmus Uygulama El Kitabı, 2016).AB'nin eğitim alanında stratejik bir hamle ile başlatmış olduğu ve daha sonrasında politikaya dönüşen Erasmus Programı'nın yükseköğretim alanında neler hedeflediği şöyle sıralanabilir:

- **Kültürlerarası Diyalogun Sağlanması:**
Kültürlerarası diyalog, en temel anlamıyla görüş ve düşüncelerin farklı kültürler arasındaki değişimi olarak tanımlanmaktadır. Kültürlerarası diyalog küreselleşmekte olan dünyanın zorunlu hale getirdiği bir kavram niteliği taşıdığı belirtilmektedir (European Commission, 2018a). Göç, küreselleşme, bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi, ulaşım olanaklarının artması ve ulusal sınırların belirsizleşmesi kültürel, dilsel, etnik ve dinsel yaklaşımların yeniden gözden geçirilmesi gerçeğini ortaya çıkarmıştır. 2005 yılında Polonya'nın Varşova şehrinde gerçekleşen 3. Avrupa Konseyi

Hükümet Başkanları Zirvesinde “Kültürlerarası Diyalog” kavramı ele alınmıştır. Kavram; farkındalığın, karşılıklı anlayışın, tolerans ve uzlaşmanın, düzen ve bütünleşmenin sağlandığı bir toplumsal araç olarak tanımlanmıştır. (Wiater, P, 2010: 1-8). Avrupa Konseyi’nin 2008’de yayınlamış olduğu “White Paper on Intercultural Dialogue” “Kültürlerarası Diyalog Üzerine Beyaz Kitap” isimli bildiri kültürlerarası diyalogun, toplumların; siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlar başta olmak üzere bir takım entegrasyonuna ve uyumuna katkı sağladığını vurgulamaktadır (Council of Europe, 2008). Kültürlerarası Diyalogun sağlanması bireylerin toplumda hayatlarını refah içerisinde devam ettirebilmeleri için gerekli hale gelmiştir (Çalıköğlü, 2006: 23). Eğitim, kültürlerarası diyalogun sağlanması ve desteklenmesi açısından önemli bir role sahiptir. Eğitimin kültürlerarası diyalogun sağlanmasındaki rolünü en net bir şekilde Sokrates ile başlayan Erasmus Programı ile görmek mümkündür (Schafer, 2007: 31-45). AB, üye ve aday ülkelerin oluşturduğu

çeşitlilik ile her geçen gün daha çok derinleşen bir kültürel mozaığe sahiptir. Derinleşen kültürel çeşitlilik beraberinde diyalogu kaçınılmaz hale getirmiştir. AB, 2008 yılını “Avrupa Kültürlerarası Diyalog Yılı” olarak belirlemiştir. Avrupa Kültürlerarası Diyalog Yılı kapsamında eğitim, gençlik ve kültür üzerinde önemle durulması gereken konular olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Erasmus Programı’nın kültürlerarası diyalogun sağlanması hususunda önemli bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Birçok farklı ülke, dil, din, kültürün eğitim amacıyla bir araya gelerek etkileşim içerisine girmesi beraberinde kültürlerarası diyalogu zorunlu kılmaktadır. Avrupa’nın bir ülkesinden başka bir ülkesine giden öğrenciler kendilerini buldukları sosyal ortama, üniversiteye ve konuşulan dile ayak uydurma çabası içerisinde hissedeceklerinden etkileşim kaçınılmaz görülmektedir. Etkileşimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi, bireylerin karşılıklı diyalog içerisinde bulunma çabasına bağlı bulunmaktadır (Sancak, 2009: 55-56).

- **Avrupa Boyutunun Güçlendirilmesi:** “Avrupa

Boyutu” kavramı, Avrupa anlayışının daha geniş bir perspektifte ortaya koyulabilmesi amacıyla, bireylerin evrensel anlamda düşünebilme ufkunu genişletebilecek ve kültürlerarası etkileşimlerini sağlayabilecek bir bakış açısı oluşturulması şeklinde ifade edilebilir (Masaryk University, agis, 2018). AB, bütünleşme sürecine girdiği andan beri “Avrupa Boyutu” kavramının; politika, sosyoloji, psikoloji, eğitim gibi birçok farklı bilim alanında yer bulmasını hedeflemektedir. Eğitim kurumlarının, birçok modern ülkede, geleneksel olarak ulus ideolojisi ile kurulmuş yapılar olduğu bilinmektedir. Ancak AB açısından eğitimi ulusal kimliğinden koparıp, Avrupa kimliği yüklemek zor görünmekteydi. Bu gerekçeyle, AB’nin ilk başlarda genel eğitime müdahale etmek yerine eğitimin ekonomi ile direk bağlantısı olduğunu düşündüğü teknik ve mesleki eğitime odaklandığı görülmektedir. Eğitimde Avrupa boyutu resmi olarak ilk defa 1976 yılında eğitim alanında düzenlenen politikalar ile başlamış, daha sonrasında 1977’de AET’nin “Towards a -

European Education Policy” başlıklı politikası ile devam etmiştir. 1980’lere kadar bu şekilde devam eden süreç, 1980’lerin sonuna doğru Avrupa Topluluğu kendisini ekonomik boyuttan ziyade; kültürel, sosyal, politik ve eğitim alanında da ifade etmek istediğini belirtmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Günümüzde “Eğitimde Avrupa boyutu”, Avrupa Konseyi’nin eğitim alanındaki politikalarını simgelemek amacıyla kullandığı bir kavram haline dönüşmüştür. (Philippou, 2005: 343-344). AB eğitim politikasının önemli bir aracı olarak görülen Erasmus Programı, programdan faydalananlar üzerinde Avrupa kimliğinin oluşması ve Avrupa boyutunun güçlendirilmesi sürecinde önemli rol oynamaktadır. Erasmus Programı; kurumlar, değerler, kültürler ve Avrupa vatandaşları arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılarak ortak bir değerler bütünü etrafında birleşmesini hedeflemektedir (Okur,2016; 23). Erasmus Plus 2017 Program Rehberi; Yüksek-öğretim, Okul Eğitimi, Yetişkin Eğitimi, Mesleki Eğitim, Jean Monnet ve Spor alanlarındaki bütün

alt programlar için hedefler belirlemiştir. Her bir alt program için ortak olan hedef; Avrupa boyutunun geliştirilmesi ve güçlendirilmesi şeklinde ifade edilmektedir (European Commission, 2018b).

- **İstihdam Edilebilirliğin Artırılması:**Avrupa'nın 21 yy'da, küreselleşme,kaynakların aşırı tüketim ve nüfusun giderek yaşlanması gibi nedenlerle ekonomik ve sosyal bir durgunluk dönemi yaşamaktadır. Bu durum AB'nin istihdam alanında yenilikçi politikalar geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir. Küresel düzeyde aktif bir rol üstlenmek isteyen AB, eğitimi istihdam ve refahı sağlayan bir araç olarak görmüştür. 1980'lerde ABD ve Japonya'nın teknoloji ve ekonomik anlamda hızlı gelişmeye başlaması AB'yi rekabete teşvik etmiştir. Böyle bir atmosferde AB'nin 1987 yılında başlattığı Erasmus Programı ilk başlarda uluslararasılaşma ve kültürel çeşitliliğin sağlanmasını hedeflemekteydi. Ancak zamanla günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeye gelmesi için güncellemeler ve stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejilerden birisi de Erasmus ile hedeflenen

istihdam edilebilirliğe katkı stratejisidir.2014-2020 yılları arasında uygulanan Erasmus+ Programı Avrupa Komisyonu tarafından istihdam edilebilirliğe yönelik stratejik bir plan çerçevesinde hazırlanmıştır. Erasmus Programı kapsamında öğrenim gören veya staj yapan öğrenciler, alanlarıyla ilgili bilgi sahibi olmaktadırlar. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan “Erasmus Impact Study” başlıklı çalışma kapsamında 80.000 öğrenci ve işveren üzerinde yapılan araştırmalara göre Erasmus Programından faydalanmış mezun öğrencilerin programdan faydalanmayan öğrencilere göre istihdam edilebilirliklerinin %23 oranında daha yüksek olduğu ve işsiz kalma sürelerinin programdan faydalanmayanlara göre daha kısa süreli olduğu tespit edilmiştir. Erasmus Programı’nın aynı zamanda istihdam edilebilirliğe destek olduğu düşünülen diğer alanlarda da ilerleme kaydedilmesine olanak sağlamaktadır (European Commission, 2018c).AB’nin 2010 yılında açıkladığı AB2020 Stratejisi ile hedeflenen; akıllı, kapsayıcı ve sürdürülebilir büyüme ile belirlenen hedeflerden

birisi de yüksek istihdam seviyesine ulaşılmasıdır. Bu bağlamda yeni becerilerin geliştirilmesi, öğrenci hareketliliklerinin desteklenmesi planlanmıştır. Erasmus Programı da bu desteklenen alanlardan birisi olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin hareketlilik programları ile çapraz becerilerinin kazanılması, yabancı dil yeterliliklerinin güçlenmesi gibi kazanımların edinilmesi hedeflenmiştir (Soylu, 2011;106-110).AB'nin istihdam politikasının başarılı bir şekilde yürütülmesine aracılık etmesi düşünülen Erasmus Programı, 2014-2020 yılları arasında Erasmus Plus Programı adını almıştır. Program'ın içeriğine sektörel ortaklıklar, iyi uygulamaların değişimi, stratejik ortaklıklar gibi çeşitli alanlarda başlıklar dahil edildiği görülmektedir.

- **Yükseköğretim Kurumlarının Uluslararasılaşılması:**

Yükseköğretime yönelik artmaya başlayan talep karşısında bazı ülkeler yeterli düzeyde cevap veremeyecek duruma gelmiştir. Yerel düzeyde karşılanamayan eğitim gereksinimi uluslararası

eğitimin önem kazanmasına neden olmuştur. Uluslararası eğitim, beraberinde rekabet ortamını oluşturmuştur. Rekabete dayalı yükseköğretim sistemi; kurumsal tanınırlığın sağlanması, kalite standartlarının ve transfer edilebilir not sisteminin oluşturulması gibi faaliyetleri ön plana çıkarmıştır (Bakioğlu ve Hacıfazlıoğlu, 2017: 12-47). Uluslararası eğitimin önem kazandığı bu süreçte, AB evrensel düzeyde etkin politikalar izleyerek Erasmus Programı aracılığıyla yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşmasına katkıda bulunmayı hedeflemiştir. Erasmus Programı sayesinde Avrupa üyesi ülkeler ve aday ülkeler birbiri arasında öğrenci ve yükseköğretim personel değişimi yaparak öğrencilerin öğrenim, personelin de mesleki tecrübe kazanmalarına katkıda bulunmaktadır. 1998 yılında Sorbonne ve devamında 1999 yılında Bologna Bildirgeleri ile başlayan Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturulması süreci, evrensel düzeyde yükseköğretim alanında uluslararası hareketliliğin desteklenmesini ve kalitenin artırılmasını sağlamıştır (Bakioğlu ve

Hacıfazlıoğlu, 2017: 12-47).2000 yılında düzenlenen Lizbon Avrupa Konseyi sonuçları, yükseköğretimde yaşanan niceliksel ve niteliksel değişimlerin kıta Avrupa'sı dışında da yürütülmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. 21.yüzyılda değişmeye başlayan kalkınma anlayışı ilk başlarda iktisadi büyümeyi hedeflemekteydi.Ancak birçok alanda yaşanan gelişmeler sadece iktisadi büyümenin yetersiz kalacağını sosyal hedeflerinde dahil olduğu stratejik ve akılcı bir büyümenin hedeflenmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. 2004 yılında Erasmus Programına 2001 Prag Zirvesinde ise Bologna Süreci'ne dahil olan Türkiye, yükseköğretime Avrupa perspektifi katarak yükseköğretim alanında stratejik ve sürdürülebilir bir dönüşüm gerçekleştirmeyi hedeflemiştir (Gümrükçü, Epskamp, Gül, Karakale& Hoyer, 2010: 60-79).Çünkü rekabete dayalı bir sistem, yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşma yönünde büyük çabalar göstermesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşması, Erasmus Progra-

mı'nın hedefleri arasındadır. Erasmus Programı'na verilecek destek sayesinde yükseköğretim kurumları Avrupa ülkeleri ve Avrupa dışı ülkelerle işbirliği yoluyla yenilikçi gelişmeleri takip edebilmekte, öğrencilerin istihdam edilebilirliklerine katkıda bulunmakta ve katılımcıların yabancı dil becerilerinin gelişmesine olanak sağlamaktadır.

- **Yabancı Dil Becerilerinin Geliştirilmesi ve Çok Dilliliğin Desteklenmesi:**

28 farklı ülkeyi bünyesinde barındıran AB'nin 24 resmi dili bulunmaktadır. Avrupa vatandaşları AB kurumlarıyla iletişim kurmak istediklerinde AB resmi dillerinden birini kullanabilme haklarına sahiptirler. Bünyesindeki dil çeşitliliğini korumak ve ülkelerin kendilerini rahatlıkla temsil edebilmesi amacıyla AB kurumlarında çok sayıda tercüman ve mütercim istihdam edilmektedir (European Union,2018a). Milyonlarca Avrupa vatandaşı başka ülkelere çalışmak veya okumak için gitmektedir ve göç nedeniyle Avrupa dışından da insanlar Avrupa

ülkelerine yerleşmektedir. Sürekli bir değişimin ve hareketliliğin yaşandığı Avrupa coğrafyasında birlik kavramının korunabilmesi ve toplumsal düzenin devam ettirilebilmesi için bireyler arasında sağlıklı iletişimin kurulabilmesi için dil öğreniminin teşvik edilmesi ve çok dilliliğin korunması gerekmektedir. AB, çok dilliliği bireylerin iletişim yeteneklerini geliştirmenin yanı sıra; kültürel kimliğin korunması, sosyal birlik ve entegrasyonun sağlanması gibi düzen koruyucu amaçlarla da desteklemektedir. Çok dillilik ile ilgili AB'nin belirlemiş olduğu temel hedef, her Avrupa vatandaşının ana dili dışında en az 2 dil bilmesi gerektiği şeklinde ifade edilmiştir. Bu nedenle erken yaşta dil eğitimi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, AB dilsel çeşitliliğin korunması ve vatandaşların dil öğrenimine teşvik edilmesine ilişkin 2004-2006 yıllarını kapsayan “Promoting Language Learning and Linguistic Diversity” başlıklı bir eylem planı hazırlamıştır. Eylem planı AB'yi “birçok farklı ulus, topluluk, kültür ve dil gurubuna mensup bireylerin düşüncelerinin ve

geleneklerinin değişiminin sağlandığı ortak bir ev” şeklinde ifade etmektedir. Birçok toplumun bir araya gelmesiyle oluşturulan bu toplulukta, bireylerin birbiri anlamaları için iletişim kurabilmeleri gerektiği ve bunun da sadece ana dil ile değil birden fazla dili konuşabilmekle mümkün olabileceği belirtilmektedir (European Publication, 2005a). Dil öğrenimi, 2000 yılında başlatılan Lizbon Stratejisi ve girişimciliğin desteklenmesine yönelik yayımlanan Yeşil Kitap gibi birçok AB politikası ve stratejisinin hedefe ulaşabilmesinde önemli temel bir araçtır. AB 2001 yılını “Avrupa Diller Yılı” olarak belirleyerek, yeni dil öğrenimi ve dilsel çeşitliliğin sağlanması bağlamında birçok yeni yollar belirlemiştir. 2002 yılında AB üyesi ülkelerin hükümet başkanlarının toplandığı Barselona’da, yeni dil öğrenimi ve dilsel çeşitliliğin sağlanmasına yönelik birtakım kararlar alınmıştır. Bu kararlar; Okul öncesi dönemde en az iki dil öğrenimine başlanması,Ortaöğretim döneminde “Socrates Lingua Action 2” programı kapsamında dil eğitimine yönelik yeni ve spesifik

metodolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, yoğunlaştırılmış hazırlık dil kursları ile Erasmus öğrencilerinin gidecekleri ülkenin dilini öğrenmelerine olanak sağlanması şeklinde sıralanabilir (European Publication, 2005a). Avrupa Komisyonu'na göre AB'de tek bir resmi dil iletişimi kolaylaştırabilecek, ancak kültürleri fakirleştirecektir (Kadıoğlu, 2014). Bireylerin kimliklerinin bir parçası olarak dil, her kültürün yapısal bir parçasıdır ve kültürlerarası diyalog ancak çokdillilik ile mümkün olabilecektir (European Commission, agis, 2018).Avrupa Komisyonu'nun 2010 yılında Lizbon'da belirlediği ve 10 yılda başarmayı hedeflediği stratejik hedeflere bakıldığında küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin hızkazanmasıyla birlikte AB üyesi ülkelerin takip etmeleri gereken politikalar önem kazanmıştır. Sosyal düzenin korunması, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması, bireylerin hareketliliklerinin desteklenmesi, bireylerin iyi iş imkanlarına sahip olması gibi hedefler ile dil öğrenmenin ve çokdilliliğin

yakından bağlantılı olduğu görülmektedir (Marcu, Ivan: 2006, 75-83). Çok uluslu bir yapıya sahip olan AB'nin bünyesinde aday ve üye olmak üzere toplam 33 ülke barındırdığı bilinmektedir. Farklı dil kültürlerine sahip olan ülkelerin tek dilliliğe zorlanması AB'nin varlığına tehdit oluşturabilir. Bu bakış açısından değerlendirildiğinde, AB'nin bünyesindeki ülkelerin dil varlığını korumak amacıyla her ülkenin bireylerinin anadili dışında iki dil daha öğrenmelerine ilişkin önerisi ile; istihdam edilebilirliğin artırılması, kültürlerarası diyalogun sağlanması ve üye ülkelerin varlıklarının korunmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Tarihsel sürece bakıldığında dil çeşitliliğinin korunması ve yeni dil öğrenimine ilişkin politikaların AB'nin kurulmasından bu yana devam ettiği görülmektedir. Erasmus programı kapsamında farklı bir AB ülkesine giden öğrenciler gittikleri ülkenin dilini, başka ülkelere gelen arkadaşlarının dilini tanıma ve kendi dillerini tanıtmaya fırsatı bulmaktadırlar. Bu bağlamda, Erasmus çok dilliliğin korunması ve yeni dil

öğrenimine ilişkin önemli bir politika olarak kabul edilebilir. Avrupa Komisyonu dil politikasına ilişkin kuruluşundan beri; Comenius Dil Asistanlığı, Comenius Okul Projeleri, Yoğunlaştırılmış Erasmus Dil Kursları gibi birçok projeyi desteklemiştir. 2014 sürecinde Erasmus Plus adını alan yeni programla birlikte (OLS) Online Dil Desteği sistemi ile Erasmus faydalanıcılarına dil desteği sunmaktadır. Öğrenciler bu sistem sayesinde Erasmus süreçleri boyunca dil desteği alabilmekte ve dillerini test edebilmektedirler.

1. 3. Erasmus Programının Tarihsel Gelişim Süreci

AB'nin siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda gösterdiği bütünleşme çabalarında eğitimin yükseköğretim alanına yansımalarının zaman aldığı görülmektedir. 1957 yılında kurulan AET, sadece mesleki eğitim ve mezuniyet sonrası meslek edindirme alanlarıyla ilgilenmiştir. 1970'lerde yükseköğretim AB'nin gündemine alındığında, ilk etapta The Joint Study Programmes (Ortak Çalışma Programları) başlatılmıştır. Ortak Çalışma Programları

1987’de Erasmus Programı ortaya çıkana kadar devam etmiştir. Daha sonra Erasmus Programı,AB’de en görünür ve bilinen program haline gelmiştir. Erasmus Programı’nın AB kapsamında yürütülmesinden Avrupa Komisyonu sorumludur. Program’ın ulusal çapta yürütülmesinden ve koordine edilmesinden ise Ulusal Ajans olarak bilinen kurumlar yetkilidir. 1995-1999 yılları arasında Socrates I olarak başlayan Program, sırasıyla 2000-2006 sürecinde Socrates II, 2007-2013 sürecinde Hayatboyu Öğrenme Programları, 2014-2020 sürecinde ise Erasmus Plus ismini almıştır.

1. 3. 1.1995-1999 Sürecinde Socrates I Erasmus Programı

Sınır ötesi ülkelerdeki yükseköğretim kurumlarının birbirleriyle akademik işbirliği yapmalarına ve öğrenci değişimi gerçekleştirmelerine olanak sağlayan AB Eğitim programı “Socrates” 1995 yılında kurulmuştur. Programa; M.Ö 5.yy’da eğitim alanında yeni reformlar yapmış Yunan filozofu Socrates’in adı verilmiştir. 1987 yılında kurulan Erasmus Programı, Socrates Programı’nın bir alt programı

olarak yürütülmüştür. Erasmus Programı kapsamında değişim; öğrenci, akademisyen ve engelli öğrencileri de kapsamaya başlamıştır. Erasmus Programı, 1992 Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa Birliği'nin eğitimin bütün alanlarında etkin olma kararlılığı ile başlatılmıştır. Socrates Programı eğitimin çeşitli alanlarında faaliyet gösteren programlar şeklinde yürütülmüştür. Bu programlar; Socrates Programı eğitim alanında alt eylem başlıklarına ayrılmıştır; Comenius (Okul Eğitimi), Erasmus (Yükseköğretim), Grundtvig (Yaygın Eğitim), Minerva (Açık-Uzaktan Eğitim), Lingua (Avrupa Dilleri Eğitimi) şeklinde uygulanmıştır (Teichler, 2002:13-18).

1. 3.2. 2000-2006 Sürecinde Socrates II Erasmus Programı

Socrates Programı'nın ikinci aşamasını oluşturan Socrates II Programı, şu hedefler doğrultusunda yapılandırılmıştır (Duman, 2001):

- Eğitimin sisteminin her alanında AB boyutunun desteklenmesi ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması,

- Ortak anlayış, dayanışma ve kültürlerarası diyalogun sağlanması.
- Dil yeterliliğinin niteliksel ve niceliksel olarak gelişimin desteklenmesi.
- Kurumlararası işbirliğinin desteklenerek öğrenci ve akademisyen hareketliliklerinin teşvik edilmesi.
- Eğitimde yenilikçi bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılması.

1. 3. 3. 2007-2013 Sürecinde Hayatboyu Öğrenme Programları Kapsamında Erasmus Programı

Socrates programında gereksiz detayların olduğu ve değişen ihtiyaçları yeterli düzeyde karşılanamadığı düşünüldüğünden, Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 2006 yılında aldığı kararla Socrates Programı'nın yerini 2007-2013 yılları arasında uygulanan Hayatboyu Öğrenme Programları almıştır. Türkiye de 2007-2013 yılları arasında Hayatboyu Öğrenme Programları'na katılarak 300,000 kişinin programdan faydalanmasını sağlamıştır. Hayatboyu Öğrenme Programları'na ayrılan 7 milyar € bütçe ile AB, üye ülkeler arasında sosyal uyumu, sürdürülebilir

ekonomik kalkınmayı, ileri refah düzeyinin sağlanmasını hedeflemiştir(Gülcan, 2016:57-58).Hayatboyu Öğrenme Programları ile daha önceden; Socrates, Gençlik Programları, Erasmus Mundus Programı, Leonardo da Vinci Programı gibi çeşitli başlıklarda faaliyet gösteren programların tek çatı altında birleştirildiği görülmektedir. Hayatboyu Öğrenme Programları aracılığıyla; bireylerin arasında sosyal bütünlüğün sağlandığı, ekonomik kalkınma yoluyla toplumun refah seviyesinin yükseltildiği, daha iyi iş imkanlarının olduğu ileri bir bilgi toplumunun oluşturulması hedeflenmiştir (Ulusal Ajans, 2018a).

Hayatboyu Öğrenme Programları'nın katılımcı ülkelere sağladığı hibelerle, her yaştan bireyin programdan aktif bir şekilde faydalanmalarının sağlandığı görülmektedir. Ülkelerin eğitim ve öğretim sistemleri arasında; etkileşim, işbirliği, bireylerin topluma aktif katılımı, sosyal dahil etme, yeni becerilerin kazanılması gibi faaliyetleri destekleyen Hayatboyu Öğrenme Programları çatısı altında uygulanan programlar şöyledir: Erasmus Programı (Yükseköğretim), Comenius Programı (Okul Eğitimi) Leonardo da Vinci Programı (Mesleki Eğitim),

Grundtvig Programı (Yetişkin Eğitimi), Ortak Konulu Transversal Programlar, Gençlik Programları.Hayatboyu Öğrenme Programı ile amaçlanan hedefler şöyle özetlenebilir:

- Bireylerin hayatboyu öğrenme kapsamında her düzeyde eğitim sistemlerine dahil olmalarının sağlanması,
- Hayatboyu öğrenme sisteminde Avrupa Alanı'nın oluşturulması,
- Hayatboyu öğrenmenin cazibesinin ve çekiciliğinin artırılması,
- Eğitimin her alanında; sosyal dayanışmanın, aktif vatandaşlığın, kültürlerarası diyalogun ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması,
- Dilsel çeşitliliğin sağlanması ve dil yeterliliklerinin artırılması,
- İnsan haklarına, demokrasiye, kültürlere saygı gösteren ortak bir Avrupa vatandaşlığı kavramının oluşturulması.

1. 3.4. 2014-2020 Sürecinde Erasmus Plus Programı

Hayatboyu Öğrenme Programları şemsiyesi altında; Comenius (Okul Eğitimi), Grundtvig (Yetişkin Eğitimi), Leonardo da Vinci (Mesleki Eğitim) Erasmus (Yüksek-öğretim) alt eylem başlıklarıyla yürütülen süreç, 2014 yılı itibariyle değişime uğrayarak 2014-2020 yıllarını kapsayacak şekilde ismi Erasmus Plus olarak değiştirilmiştir.

Küreselleşmenin etkisiyle eğitim alanında yaşanan uluslararasılaşma, rekabete dayalı bir sistemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Rekabet ortamının oluşmasıyla birlikte eğitim, üzerinde politikalar yapılması gereken alan haline dönüşmüştür. Avrupa üyesi ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik kriz başta olmak üzere; bilgi iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi, gittikçe artan işsizlik, iş piyasasının ve rekabete dayalı ekonomik sistemin ihtiyaç duymakta olduğu personel becerilerinin yeterli düzeyde olmaması, eğitim ve iş dünyası arasındaki kopukluk gibi gerekçeler nedeniyle Hayatboyu Öğrenme Programına yeni bir yaklaşımın kazandırılması gerektiği çeşitli toplantılarda ifade edilmiştir (European Commission, 2018d).

Avrupa Komisyonu, Erasmus Plus Programı ile daha önceden karmaşık bir yapıda olan Hayatboyu Öğrenme Programlarını, tek isim altında alt kategorilere ayırarak daha sade ve basit bir hale dönüştürmeyi sağlamıştır. Erasmus Plus Programı'nın; 4 milyon Avrupalı'ya; öğrenim görme, staj yapma, iş tecrübesi kazanma fırsatları sağlayacağı öngörülmektedir. 2014-2020 yılları arasında Program için 14,7 milyar Euro bütçe ayrılmıştır. Programa katılan ülkeler; 28 AB üyesi ülke, 4 Avrupa Serbest Ticaret Birliği üyesi ülke (İsviçre, İzlanda, Norveç, Lıhtenştayn), 2 AB aday ülkesi (Türkiye, Makedonya) olmak üzere 34 ülkeden oluşmaktadır (Gülcan, 2016:57-58).

Yükseköğretim Kurumları için Erasmus Üniversite Beyannamesi (EÜB), Erasmus Plus kapsamında Avrupa ve uluslararası işbirliği faaliyetleri için kalite çerçevesini oluşturmaktadır. EÜB sahibi olmak, Program ülkelerinde yer alan yükseköğretim kurumlarının Erasmus Plus faaliyetlerinden faydalanabilmeleri için ön koşul niteliğindedir. EÜB'ye sadece program üyesi yükseköğretim kurumları başvurabilmektedir. Partner

ülkelerdeki yükseköğretim kurumları için EÜB zorunlu değildir. Partner ülkeler program ülkeleri ile yapacakları kurumlararası anlaşmalar ile programdan faydalanabilmektedirler (EACEA,2018).

Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı 2018 Erasmus Plus Program Rehberine göre; Program ve Partner ülkelerinin birbirleriyle yapacakları faaliyetler için ayrılan bütçe 12 farklı bütçe kalemine ayrıldığı ve her bütçe kaleminin bütçe miktarının birbirinden farklı olduğu belirtilmektedir. Avrupa Birliği'nin coğrafi dengeyi sağlama bağlamında birtakım hedefler ve öncelikler belirleyerek dengeli bir bütçe dağılımı yaptığı ifade edilmektedir. Program genelinde; Program ülkelerinin fakir ve çok az gelişmiş Partner ülkeler ile işbirliği yapmaları teşvik edilmektedir. Bu hedef aynı zamanda Program ülkelerinin 2020 yılına kadar Partner ülkelerle hareketlilik gerçekleştirmelerini planlayan hedefler arasında olduğu anlaşılmaktadır (Erasmus Plus 2018 Programme Guide).

2015 yılı itibariyle AB Dışı ülkelerde Erasmus Programı'na dahil edilmiştir. AB Dışı Ülkeler

kategorisinde yer alan ülkeler ile ortaklık kurmak isteyen yükseköğretim kurumlarının, AB ülkeleri için KA103 başlığı altında yaptıkları başvurudan farklı olarak KA107 başlığı altında yer alan başvuru formunu da doldurmaları gerekmektedir. Ortak ülkeler ile yürütülecek hareketlilik faaliyetleri; yükseköğretim öğrencilerine öğrenim deneyimi, yükseköğretim personeline ise mesleki deneyim kazandırmak amacıyla oluşturulmuştur

(ua.gov.tr/programlar/yuksekoğretimprogrami/ortakülkeler-ile-hareketlilikfaaliyetleri,2018).

Tablo 2’de Erasmus Programı’nın açık olduğu AB Dışı Partner Ülkelerin listesi verilmiştir. Bu ülkeler Erasmus Programı kapsamında faydalanmak için AB Komisyonu’na direk başvuruda bulunamamaktadır. AB Program üyesi ülkeler bu ülkeler ile ikili işbirlikleri yapabilmektedirler. Program Üyesi Ülkeler’in yapacakları ortaklık başvurusu ile AB Dışı Partner Ülkeler sürece dahil edilebilmektedir (Erasmus Commission, 2018e).

Tablo 2: Erasmus Plus Programının Açık Olduğu AB Dışı Partner Ülkeler

Avrupa Birliği'ne Komşu Partner Ülkeler			
Batı Balkan Ülkeleri (1.Bölge)	Doğu Partner Ülkeler (2. Bölge)	Güney Akdeniz Ülkeleri (3. Bölge)	Rusya Federasyonu (4. Bölge)
Arnavutluk	Ermenistan	Cezayir	Rusya
Bosna Hersek	Azerbaycan	Mısır	
Kosova	Belarus	İsrail	
Sırbistan	Gürcistan	Ürdün	
Karadağ	Moldova	Lübnan	
	Ukrayna	Libya	
		Fas	
		Filistin	
		Suriye	
		Tunus	

Kaynak: Erasmus Plus 2018 Programme Guide

Tablo 3'de Erasmus Programı'nın açık oldu Diğer Partner Ülkeler gösterilmektedir. Fakat bu ülkelerin Programa katılımı yıldan yıla değişim göstermektedir. Tablo 2 ve 3'de gösterilen ülkelerin Program'a katılımı yıldan yıla değişiklik göstermektedir (Erasmus Plus 2018 Programme Guide).

Tablo 3: Erasmus Plus Programının Açık Olduğu Diğer Partner Ülkeler

Diğer Partner Ülkeler	
5. Bölge	Andora, Monaco, San Marino, Vatikan
6. Bölge (Asya)	Afganistan, Bağladeş, Butan, Kamboçya, Çin, Kore, Hindistan, Laos, Malezya, Maldivler, Myanmar, Nepal, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka, Tayland, Vietnam
7. Bölge (Orta Asya)	Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan
8. Bölge (Latin Amerika)	Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Costa Rika, Küba, El Salvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela
9. Bölge	İran, Irak, Yemen
10. Bölge	Güney Afrika
11. Bölge	Angola, Antigua and Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Cape Verde, Merkezi Afrika Cumhuriyeti, Chad, Comoros, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Cook Adaları, Djibouti, Dominik Cumhuriyeti, Eritrea, Ethiopia, Fiji, Gabon, Gambia, Ghana, Grenada, Guinea, Guinea-Bissau, Guyana, Haiti, Jamaica, Kenya, Kiribati, Lesotho, Liberia, Madagascar, Malawi, Mali, Marshall Adaları, Mauritania, Mauritius, Mozambik, Namibia, Nauru, Niger, Nijerya, Niue, Palau, Papua Yeni Gine, Rwanda, Saint Kitts And Nevis, Saint Lucia, Samoa, Sao Tome and Principe, Senegal, Seychelles, Sierra Leone, Solomon Adaları, Somali, Güney Sudan, Sudan, Surinam, Swaziland, Tanzania Demokratik Cumhuriyeti, Togo, Tonga, Trinidad ve Tobago, Tuvalu, Uganda, Vanuatu, Zambiya, Zimbabve.
12. Bölge (Endüstrileşmiş İş Körfez Ülkeleri)	Bahreyn, Kuveyt, Katar, Sudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri

Kaynak: Erasmus Plus 2018 Programme Guide

Avrupa Komisyonu, programın politika hedefleri ile uyumlu hale getirilmesini, eğitimin farklı kademeleri ile iş dünyasını birleştirmeyi ve bu yolla ortaklıklar kurulmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda planlanan hedefler şöyle sıralanabilir; (European Commission, 2018g):

- İş dünyası ile sektörler arası ortaklıklar kurulması,
- Yükseköğretime erişim oranının %32'den %40'a yükseltilmesi,
- Avrupa 2020 hedeflerine uygun faaliyet planlamalarının yapılması,
- Yükseköğretim ve Gençlik alanlarında uluslararası boyutun güçlendirilmesi,
- Örgün, yaygın ve hayatboyu eğitim arasında etkileşim ve sinerji sağlanması,
- Erken okul terk oranının %14'ten %10'a düşürülerek okullaşma oranının artırılması ve toplumsal eğitim seviyesinin yükseltilmesi,
- Örgün, yaygın ve hayatboyu eğitim arasında

etkileşim ve sinerji sağlanması,

- Yükseköğretim ve Mesleki Eğitim öğrencilerinin staj yoluyla istihdam edilebilirliklerinin sağlanması yoluyla fırsatlar tanınması,
- İstihdam ve girişimciliğin sağlanmasına yönelik yenilikçi faaliyetlerin desteklenmesi,
- Bilgi İletişim alanında projelerin ve sektörler arası stratejik ortaklıkların desteklenmesi yoluyla bilgi toplumunda aktif rol üstlenilmesi.

Erasmus Plus Programı, daha önceki yıllarda uygulanmakta olan Hayatboyu Öğrenme Programları ve Socrates Programlarından farklı olarak yeni ve daha sistematik etkiler yaratacak uygulamalar içermektedir. Erasmus Plus ile program kapsamında yapılan yeniliklerin gerekçeleri ve yeniliklere ilişkin detaylar şöylesıralanabilir (European Commission. agis, 2018):

- Programın sadeleştirilmesi amacıyla; eğitim, öğretim, staj, gençlik ve spor

alanlarının bütünleştirilmesi ve bütün sektörlerin kullanabileceği %40'lık artış yapılması hedeflenmiştir.

- Hayatboyu Öğrenme Programları kapsamında 7 ana başlık altında bilinen programların tek ve birbiriyle uyumlu çerçeve haline getirilmesi kararlaştırılmıştır.
- Programdan faydalanmak isteyen bireylerin eylem planlarını daha rahat takip edebilmesi amacıyla kullanıcı dostu program ve kolaylaştırıcı uygulamaların sisteme entegre edilmesi kararlaştırılmıştır.

AB eğitim politikalarına uygun bir profil ve bütçe ile yenilene Erasmus Plus Programı aşağıda Tablo 4'de görüldüğü gibi üç ana eylemden ve iki özel programdan oluşmaktadır.

Tablo 4: Erasmus Plus Ana Eylem ve Özel Programları

ERASMUS+			
Ana Eylem 1 Bireylerin Öğrenme Hareketliliği	Ana Eylem2 İnovasyon ve İyi Uygulamaların Değişimi için İşbirliği	Ana Eylem 3 Politika Reformu için Destek	Özel Programlar Jean Monnet Spor

Kaynak: European Commission. agis, 2018

Tablo 4’de yer alan Ana Eylem

1 Bireylerin Öğrenme Hareketliliği (KA1) aşağıda sıralanan faaliyetleri desteklemektedir (European Commission, 2018g):

- Personel hareketliliği kapsamında; öğretmenler, öğretim elemanları, okul liderleri ve gençlik çalışanlarının Avrupa veya Avrupa dışı ülkelerde eğitim alma ve ders vermesi,
- Yükseköğretim öğrencileri ve mesleki eğitim öğrencilerinin Avrupa ve diğer dünya ülkelerinde öğrenim görmelerine ve staj yapmaları,
- Öğrenci kredi garantisi desteği ile düşük faiz

oranları ve kolaylaştırıcı geri ödeme imkanlarıyla, öğrencilerin program ülkelerinde Yüksek Lisans eğitimi almaları,

- Gönüllülük ve gençlik değişimleri,
- Ortak yüksek lisans dereceleri için uluslararası işbirliği sağlanması.

Öğrenme hareketliliği kapsamında yürütülen faaliyetlerin, genel anlamda; yükseköğretim öğrencilerinin, akademisyenlerin ve gençlik alanında çalışanların; eğitim, öğretim ve mesleki tecrübe kazanmalarına imkan tanıyan faaliyetler niteliğinde olduğu görülmektedir. 2014 Erasmus Plus öncesi dönemde Erasmus faaliyetleri sadece Avrupa program üyesi ülkeler arasında gerçekleştirilebilen bir program konumundayken, Erasmus Plus Programı ile Avrupa dışı dünya ülkelerini de kapsadığı görülmektedir. Bu durum eğitimin sınırları aşarak küresel bir boyut kazandığını göstermektedir. Öğrenci Kredi Garantisi başlığı altında belirlenen faaliyet ile ülkesi dışında Avrupa’da ilgi duyduğu bir alanda yüksek lisans eğitimi almak isteyen öğrencilerin alacağı kredi ile eğitimlerini tamamlayabilmelerine imkan

verildiği görülmektedir.

Ana Eylem 2 İnovasyon ve İyi Uygulamaların Değişimi için İşbirliği (KA2) kapsamındaki başlık, aşağıda sıralanan faaliyetleri desteklemektedir; (European Commission. agis, 2018):

- Yenilikçi fikir ve ürünlerin gerçekleştirilmesi ve iyi uygulamaların transfer edilmesi amacıyla kurulacak stratejik ortaklıklar,
- Sektörel Beceri Ortaklıkları kapsamında mesleki eğitim kurumlarının işgücü piyasasının (tekstil, bilgi ve iletişim teknolojileri) ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeni beceriler geliştirmelerini hedefleyen ortaklıklar,
- Bilgi Ortaklıkları kapsamında; yükseköğretim kurumları ve iş dünyası arasında sosyo-ekonomik etkiye sahip, yenilikçi ve sonuç odaklı ortaklıklar yoluyla geliştirilen projeler.

Avrupa Komisyonu Eğitim ve Kültür Müdürlüğü Biriminin 2014 yılında yayınladığı “Erasmus Mezunlarının İlham Verici Kariyerleri” başlıklı raporda Erasmus

Programı kapsamında 1987-2014 yılları arasında Avrupa'nın bir ülkesinden başka bir ülkesine eğitim veya staj amacıyla giderek, geleceğine şekil vermiş yüzlerce insanın tecrübelerinden bahsedilmektedir. Bu kapsamda, mezunların Erasmus Programı'na ilişkin tecrübeleri şöyle özetlenebilir (European Commission. agis, 2018f):

- Erasmus Programı'nın, öğrenim ve staj programları aracılığıyla faydalanıcılara mesleki tecrübe kazandırdığı ifade edilmektedir.
- Erasmus Programı'nın; yabancı dil öğrenmeyi ve farklı kültürlerden arkadaşlarla iletişim ve etkileşim kurabilmeyi sağladığı belirtilmektedir.
- Erasmus Programı'nın katılımcılara takım çalışması yapabilmeyi ve problemlere karşı anlık çözümler üretebilme yetkinliğini kazandırdığı ifade edilmektedir.

1.4. Türkiye'nin Erasmus Programı'ndan Faydalanmasına İlişkin Hukuki Esaslar

Maastricht öncesi dönemde, AT'nin genel anlamıyla ekonomik ve siyasi birliğe dayanan bir politika izlediği bilinmektedir. AT, birliğin genişlemesi ve küreselleşme sürecinin yarattığı etkiler nedeniyle, Avrupa entegrasyonunun bireylerin hayatını etkileyen sosyal, eğitim, kültür gibi diğer alanları da kapsamaya gerektiğini düşünmeye başlamıştır. Böylece genel eğitim, mesleki eğitim ve gençlik politikaları ilk defa Maastricht Antlaşması kapsamında ele alınmıştır. Maastricht Antlaşması ile birlikte; eğitim, kültür ve sağlık alanları önem teşkil etmeye başlamıştır (Horvath, 2007:470). AB'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma, üye ülkeleri; genel eğitim, mesleki eğitim, gençlik ve spor alanlarında işbirliğine teşvik etmektedir. Söz konusu antlaşmanın 165. maddesi, kaliteli eğitimin sağlanabilmesi amacıyla; üye devletlerin eğitim sistemlerine, kültür ve dil farklılıklarına tam anlamıyla saygı gösterilmesini, eğitim sistemi üzerinde işbirliğinin teşvik edilmesini ve fikir alışverişini yapmasını vurgulamaktadır (AB Bakanlığı, 2018a).

Eğitim, mesleki eğitim, gençlik ve spor alanlarının AB'nin politika sürecine dahil edilmesiyle Erasmus Programı'nın daha fazla önem kazandığı söylenebilir. AB'nin, Erasmus Programı ile üye ve aday ülkelerin ortak bir stratejik hedef doğrultusunda uyumlu bir politika izlemeleri düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır.

Erasmus Programı'nın hukuki dayanaklarını incelemeden önce Erasmus Programı'nın AB Topluluk Programı olarak adlandırılan bir sisteme dahil olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Topluluk Programları AB'nin çeşitli politikalarını kapsayan, AB üye ve aday ülkelerin birbiriyle işbirliği yaparak daha uyumlu, stratejik ve koordineli olmalarını sağlayan programlar bütünü olarak ifade edilmektedir. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu'nun onayı ile yürürlüğe giren Topluluk Programları'nın bütçesini, katılımcı ülkeler ve AB tarafından sağlanan kaynaklar oluşturmaktadır. Türkiye, 2014-2020 yılları arasında uygulanan Erasmus Plus programı için ulusal bütçesinden AB'ye 800 milyon Avro ödemeyi taahhüt etmiştir. AB'ye üye ülkelerinin, Topluluk Programları'na katılımı zorunludur. Türkiye'nin, 2007-

2013 yılları arasında dahil olduğu ve sonrasında 2014-2020 yılları arasında katılım sağlayacağı Topluluk Programları şöyledir (AB Bakanlığı, 2018b):

2007-2013 yılları arasında katılım sağlanan Topluluk Programları;

- Hayatboyu Öğrenme Programları (AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı),
- Araştırma ve Teknolojik Gelişme Alanında Yedinci Çerçeve Programı (TÜBİTAK),
- Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı),
- Kültür Programı (Kültür ve Turizm Bakanlığı),
- 2007-2019 Yılları İçin Avrupa Kültür Başkentleri Eylemi,
- Fiscalis 2013 Programı (Maliye Bakanlığı),
- Gümrük 2013 Programı (Gümrük Müsteşarlığı),
- Progress Programı (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı),

2014-2020 yılları arasında katılım sağlanan ve sağlanacak Topluluk Programları;

- ERASMUS+ Programı (AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı),
- Horizon 2020 Programı,
- Creative Europe Programı 2014-2020 (Yaratıcı Avrupa Programı),
- Fiscalis 2020, Gümrükler 2020-Maliye Bakanlığı,
- Gümrükler 2020 – Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.

AB’de 1980’lerde başlamasına rağmen, Türkiye Erasmus Programı’na 2003-2004 akademik yılında pilot projelerle, 2004-2005 akademik yılında ise tam katılım sağlamıştır.

1995’te Türkiye, AB’nin yürütmekte olduğu Eğitim ve Gençlik Programlarından faydalanabilmek amacıyla Avrupa Komisyonu’na başvuruda bulunmuş, Türkiye’nin programa katılmasına ilişkin talep Avrupa Parlamentosu tarafından Türkiye’de insan hakları ve demokrasi alanlarında problemler olduğu öne sürülerek kabul edilmemiştir (Okur,2016; 21-22). Daha sonrasında 1999 yılında Türkiye-AB ilişkileri bağlamında bir dönüm

noktası sayılabilecek Helsinki'deki AB Konsey Zirvesinde Türkiye'ye adaylık statüsünün verilmesiyle birlikte, Türkiye AB Topluluk Programlarından faydalanmaya hak kazanmıştır. Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin AB Topluluk Programlarından faydalanabilmesinin yolunu açan bir takım kararlar alınmıştır. Bu kararlar şöyle sıralanabilir (Bilge, 2010: 301-304):

- Türkiye'nin AB'nin yeni genişleme politikası kapsamında oluşturulan sisteme, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılım sağlaması,
- Diğer AB aday ülkelerin faydalanmakta olduğu AB katılım öncesi stratejisinden Türkiye'nin de faydalanabilmesi açısından bir katılım ortaklığı belgesinin hazırlanması.

1999 Helsinki Zirvesi sonrasında, 26 Şubat 2002 tarihinde "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Topluluğu Arasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin Topluluk Programlarına Katılmasının Genel İlkeleri Hakkında Çerçeve Antlaşması" imzalanmıştır. Bu antlaşmayla, Türkiye Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsünde olmasına rağmen, programdan faydalanmaya başlamıştır. Çerçeve

Antlaşma, 4763 sayılı kanun ile 28 Haziran 2002 tarihinde TBMM tarafından kabul edilerek Resmi Gazete’de yayınlanmıştır (Ulusal Ajans, 2018b).

4763 sayılı Çerçeve Antlaşma incelendiğinde; 1997 Lüksemburg Zirvesinde AB aday ülkelerinin de üye ülkeler gibi Topluluk Programlarına katılımlarının desteklenmesi kararı alındığı görülmektedir. Topluluk Programlarının, aday ülkelerin çeşitli konularda AB politikalarına ve uygulamalarına uyum sağlamaları bağlamında stratejik bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye de 1999 Helsinki Zirvesi ile diğer aday ülkeler gibi Topluluk Programlarından faydalanmaya başlamıştır (TBMM,2018).1999 Helsinki Zirvesi sonrasında, Türkiye’nin adaylık süreciyle birlikte Topluluk Programlarına katılım amacıyla Dış İşleri Bakanlığı tarafından birtakım hazırlıklar başlatılmıştır. Bu hazırlıklar kapsamında; ulusal düzeyde programın uygulanmasından sorumlu Ulusal Ajans’ın kurulması, AB ve Türkiye arasında gerekli anlaşmaların imzalanması, Türkiye’nin programa katılımı için ödenecek katkı payına yönelik kaynakların sağlanması kararlaştırılmıştır (Okur,

2016; 22).

Erasmus Programı'nın ulusal düzeyde uygulanmasından sorumlu kurum, 2002 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde, AB Eğitim ve Gençlik Programları Dairesi adıyla kurulmuştur. Daha sonra, 2003 yılında 25191 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK'da Değişiklik Yapılması Hakkında 4968 Sayılı Kanun" ile, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı (Türkiye Ulusal Ajansı) ismini almıştır. 2003 yılında AB Topluluk Programlarından Socrates Programına pilot uygulamalarla başlayan Ulusal Ajans, 1 Nisan 2004 tarihinde AB Eğitim ve Gençlik Programları'nın tam üyesi haline gelmiştir. Ulusal Ajans; 2006 yılına kadar Socrates, Gençlik Programı ve Leonardo da Vinci Programlarını, 2006 sonrasında ise 2007-2013 dönemini kapsayan Hayatboyu Öğrenme Programlarını yürütmüştür. Erasmus Programı'nın uygulamada olduğu 2014-2020 dönemini kapsayan Erasmus Plus Programı ise yine Türkiye Ulusal Ajansı unvanıyla, AB Eğitim ve Gençlik Programları

Merkezi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir (Ulusal Ajans, 2018b).

Türkiye'nin Erasmus Programından faydalanabilmesine ilişkin izlediği yol ve bu kapsamdaki tarihsel süreç incelendiğinde, Türkiye'de Erasmus Programı'nın uygulanmaya başlaması ile AB adaylık süreci arasında bir doğru orantı olduğu görülmektedir. Türkiye'nin AB adaylık sürecinde önemli bir nokta sayılabilecek Helsinki Zirvesi ile Türkiye'ye adaylık statüsü verilmiş ve Türkiye, Topluluk Programlarından faydalanmaya başlamıştır. AB'nin Topluluk Programları adı altında bir araya getirdiği çeşitli alanlardaki projeler ve hibe destekleri aracılığıyla aday ve üye ülkelerin birbirleriyle daha güçlü stratejiler geliştirmeleri ve işbirliği yapmaları hedeflendiği görülmektedir. Türkiye'de 2003 -2004 akademik yılından bu yana uygulanmakta olan Erasmus Programı, bir Topluluk Programı olarak Türkiye'nin üye ülkelerle daha stratejik işbirlikleri kurmasını sağlamıştır.

SONUÇ

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kuruluşundan günümüzdeki haliyle Avrupa Birliği sürecine kadar Birlik; siyasi, ekonomik, ticari, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında çeşitli ortak politikalar yürütülmüştür. Yürütülen bu politikalar kapsamında üye ülkelerin işbirliği ve uyum içerisinde bütünleşme sürecini devam ettirmeli sağlanırken diğer yandan da toplumsal alanda refah düzeyinin artırılması hedeflenmiştir.

Eğitim, toplumların en temel yapı taşı niteliğinde olması sebebiyle; ekonomi, teknoloji, ticaret, sosyal ve kültürel hayat gibi kendisinden farklı alanlarla sürekli etkileşim içerisinde olmuştur. Eğitim alanında yapılan sağlıklı ve istikrarlı politikaların toplumların geleceklere açısından da oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Varlığını sürdürebilmesi için toplumsal ihtiyaçların karşılanması gerektiğinin bilincinde olan Avrupa Birliği özellikle Maastricht Antlaşması sonrasında yükseköğretim sisteminde çeşitli bildirgeler ve raporlar aracılığıyla değişim sürecini başlatmıştır.

1980'li yıllardan sonra küreselleşme sürecinin toplumsal dönüşümü hızlandırması ve beraberinde yaşanan teknolojik gelişmeler yükseköğretim alanında yenilikçi, sürdürülebilir ve bilgi temelli bir eğitim sisteminin oluşturulmasını elzem hale getirmiştir. Avrupa Birliği'nin gerek üye ülkeler arasındaki bütünleşme ve işbirliği sürecine destek olması gerekse ekonomik krizler nedeniyle artan işsizliğin önüne geçmek amacıyla 1987 yılında yükseköğretim öğrencilerine yönelik uygulamaya koyduğu Erasmus Programı Avrupa Birliği'nin eğitim politikaları bağlamında oluşturduğu en önemli politikası haline dönüşmüştür. Avrupa Birliği, Erasmus Programı ile başlattığı sürecin hız kesmeden çağın ihtiyaçlarına yanıt verebilecek şekilde devam edebilmesi amacıyla bu süreci Lizbon Stratejileri, Avrupa 2020 Stratejileri gibi çeşitli stratejilerle desteklemiştir. Bu stratejiler kapsamında; rekabet gücü yüksek, istihdam edilebilirliğe katkıda bulunacak, bireylerin sosyal ve kültürel gelişimlerine destek verebilecek, refah düzeyi yüksek, yenilikçi ve bilgi temelli bir eğitim sistemi oluşturulması hedeflenmiştir.

Günümüzde küresel çapta birçok ülkede yaşanan; göç hareketleri, ekonomik gerileme, işsizlik, hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı gibi problemlerin eğitim sisteminde yapılacak stratejik politikalar aracılığıyla önlenebileceği düşünülmektedir. Avrupa’da 1987 yılında Türkiye’de ise 2004 yılında uygulaması başlatılan ve Avrupa Birliği açısından eğitim alanında stratejik bir öneme sahip olan Erasmus Programı’nın bu küresel problemlere çözüm üretebilecek bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. Erasmus Programı çerçevesinde; 21.yy’da bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi Avrupa Birliği ülkelerinde de önemli bir problem haline gelen istihdam sorununun çözümüne yönelik önemli adımlar atılmıştır. İstihdam edilebilirliğin sağlanması hedefinin yanı sıra kültürlerarası diyalogun sağlanması, dil becerilerinin artırılması, Avrupa boyutunun önem kazanması da amaçlanmıştır.

Avrupa Birliği’nin Erasmus Programı ile başlattığı süreç, 1998’de Sorbonne’da, 1999 yılında ise İtalya’nın Bologna şehrinde düzenlenen toplantılarda derinleşme sürecine girmiştir. Avrupa Yükseköğretim alanı yaratılmasını ve yükseköğretim sisteminin cazip ve kaliteli bir

hale gelmesini amaçlayan Bologna Süreci Avrupa'nın kıtalararası rekabetinde eğitim alanında önemli bir dönüm noktası olarak düşünülebilir. Türkiye'de 2001 yılında Prag'da düzenlenen toplantıda Bologna Sürecine dahil olmuştur. Avrupa Birliği müktesabatına uyum sağlanması ve Bologna Süreci'nin gereklerini yerine getirilmesi amacıyla Türkiye yükseköğretim alanında yapılan reformlar Avrupa Birliği – Türkiye ilişkilerinin yükseköğretim sistemi çerçevesinde yakınlaşmasını ve uluslararasılaşmasını sağlamıştır.

KAYNAKLAR

- Akbaş,G., Apar,A., (2010). Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Resmi İnternet Sitesi, Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi.Web Adresi: https://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/Sosyal%20Politika%20ve%20C4%B0stihdam/avrupa_2020_stratejisi.pdf,03.02.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Akınoğlu, O. (2005). Türkiye’de uygulanan ve değişen eğitim programlarının psikolojik temelleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı:22.
- Akyol, B. (2009).*Avrupa Birliği Ekonomisinin Rekabet Edebilirliğinin Güçlendirilmesi Sürecinde Lizbon Stratejisi’nin Önemi ve Türkiye’nin Lizbon Stratejisi’ne Uyumu*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Eskişehir.
- Arda, E., (2002). Ekonomi El Sözlüğü, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Avrupa Birliği Bakanlığı. 20118a, Avrupa Birliği’nin Kronolojisi.Web:<https://www.ab.gov.tr/files/di%20C4%9Fer%20faydal%20C4%B1%20dok%20C3%BCmanl>

ar/ab_kronolojisi_1946_2010_.pdf, 07.03.2018

tarihinde erişilmiştir.

Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler. 2018b.

WebAdresi: <http://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf>, 02.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2014). Eğitim ve Öğretim 2020 Bilgi Notu. Web:

https://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/Egitim%20ve%20Kultur/web_egitim_ve_ogretim_2020_3_.pdf, 3 Şubat 2018 tarihinde erişilmiştir.

Avrupa Birliği Bakanlığı, Katılım Politikası Başkanlığı, 2003 Yılı Ulusal Programı, Web Adresi: <https://www.ab.gov.tr/196.html>, 09.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

Avrupa Birliği Bakanlığı, Katılım Politikası Başkanlığı, 2001 Yılı Ulusal Programı, Web Adresi: https://www.ab.gov.tr/_195.html, 09.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

Avrupa Birliği Bakanlığı, Katılım Politikası Başkanlığı, 2008 Yılı Ulusal Programı, Web Adresi: https://www.ab.gov.tr/_42260.html, 09.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

Avrupa Birliği Bakanlığı. (2018a). Avrupa Birliği Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma. Web Adresi:

<https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>,
10.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

Avrupa Birliği Bakanlığı. (2018b). Türkiye'nin Katılım Sağladığı Topluluk Programları. Web:

https://www.ab.gov.tr/-turkiyenin-katilim-sagladigi-topluluk-program-ve-ajanslari_45150.html , adresinden 10.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

Bakioğlu A., Hacıfazlıoğlu Ö., (2017). Avrupa Birliği Bağlamında Yükseköğretimde Kalite. 2.Baskı, Nobel Yayınları: Ankara.

Berlin Declaration. (2003). European Higher Education Area. Web Adresi:

<http://www.ehea.info/cid100938/ministerial-conference-berlin-2003.html>, 27.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Bergen Declaration. (2005). European Higher Education Area. Web Adresi:

http://media.ehea.info/file/2005_Bergen/52/0/2005_Bergen_Communique_english_580520.pdf,
27.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Bilge, S. (2010), “Katılım Öncesi Strateji Belgeleri Kapsamında Mali Kontrol Sistemimizin Avrupa Birliği Muktesabatına Uyumu”, *Maliye Dergisi*, Sayı:158, Ocak-Haziran 2010.
- Bologna Declaration, EU Law and Publications. Web Adresi:<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:c11088>, 22.02.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Bolayır, C. (2010). Amsterdam Antlaşması: Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları. *İktisati Kalkınma Vakfı*, 162
Web:<http://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf>
adresinden 07.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Bozkurt, Ö. (1987). *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Brine, J. (1995). Educational and vocational policy and construction of the European Union, *International Studies in Sociology of Education*, 5:2, 145-163, DOI: 10.1080/0962021950050202.
- Brock, C. ve Tulasiewicz W. (2000). *Education in a single Europe*, Routledge, London &NY.
- Bulut, M. (2006). *Avrupa Birliği Rehberi*. (Cilt 1). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Bucharest Declaration. (2012). European Higher Education Area. Web Adresi:

http://media.ehea.info/file/2012_Bucharest/67/3/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf,

03.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

Cairns, D. (2017). The Erasmus Undergraduate Exchange Programme: A Highly Qualified Success Story, *Children's Geographies*,

15:6, 728-740, DOI: 10.1080/14733285.2017.1328485

Canbolat, İ. S. (2006). *Avrupa Birliği ve Türkiye* (4 b.). Bursa: Alfa Aktüel.

CEDEFOP. (2018), About CEDEFOP, Web Adresi:

<http://www.cedefop.europa.eu/en/about-cedefop>,
06.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Clement, M., McAlpine L., & Waeytens. K., (2004)

Fascinating Bologna: Impact on the nature and approach of academic development, *International Journal for Academic Development*, 9:2, 127-131, DOI: 10.1080/1360144042000334627.

Council of European Union. (2004a). (Cedefop).

Modernising education and training: a vital contribution to prosperity and social cohesion in Europe. Web:

<http://www.cedefop.europa.eu/en/news-and->

press/news/modernising-education-and-training-vital-contribution-prosperity-and-social, adresinden 04.01.2018 tarihinde erişilmiştir

Council of the European Union. (2004b). (Cedefop). “Education&Training 2010” The Success of the Lisbon Strategy Hinges on Urgent Reforms. Web Adresi: http://viaa.gov.lv/files/free/50/750/5_jir_council_final.pdf,07.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Council of the European Union. (2009c).(Cedefop). Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training (‘ET 2020’) . *Official Journal of the European Union*. Web Adresi: [http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=EN) 05.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Çalıkoğlu, M. R. (2006), “2008 Kültürlerarası Diyalog Yılı”, *Eğitim&Gençlik Dergisi* Sayı: 3

Demirbaş, F., İ., (2005). *Avrupa Birliği eğitim politikaları ve Türkiye*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Duman, T. (2001). Avrupa Birliği Eğitim Programları: Sprates Programı. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı:149.

- Efe, H. (2010). Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. Cilt:9, No:1.
- Erivan Declaration. (2015). European Higher Education Area. Web Adresi: http://media.ehea.info/file/2015_Yerevan/70/7/YerevanCommuniqueFinal_613707.pdf, 03.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Erdoğan, A. (2010). *Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma: 66. Soruda Bologna Süreci Uygulamaları*. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı.
- Eurydice Türkiye Birimi (EURYDICE). (2018a) Web Adresi: <http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/index.htm>, 11.02.2018 tarihinde erişilmiştir.
- European Network of Information Center (ENIC). The Enic Network. Web Adresi: <http://www.enic-naric.net/welcome-to-the-enic-naric-website.aspx>, 12.02.2018 tarihinde erişilmiştir.
- EUPublications. Official Journal Comett I. (2018a) Web Adresi: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:c11015a>, 12.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

EU Publications. (1988). Council Resolution. *Official Journal of the European Communities*. Web
Adresi:<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e996e8e5-ed3e-482d-9a3c-7b7eb7a19b1e/language-en>, 03.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

EU Publication. (2005a). “Promoting language learning and linguistic diversity”. Web:
<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b3225824-b016-42fa-83f6-43d9fd2ac96d/language-en>, adresinden 22/10/2018 tarihinde erişilmiştir.

European Commission.(2018a). Intercultural Dialogue. “https://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/interculturaldialogue_en”adresinden 18.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

European Commission. (2018b). Erasmus+ Programme Guide“https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus2/files/2017erasmus-plus-programme-guide-v2_en.pdf” adresinden 19.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

European Commission (2018c). The Erasmus Impact Study. Web:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/study/2014/erasmus-

[impact_en.pdf](#), adresinden 28.12.2017 tarihinde erişilmiştir.

European Commission. (2018d). Erasmus+ The EU programme for Education, Training, Youth and Sport 2014-2020. Web:

http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus/files/erasmus-plus-in-detail_en.pdf adresinden 10.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

European Commission. (2018e). Erasmus+ 2018 Programme Guide. Web:

http://ec.europa.eu/programmes/erasmusplus/sites/erasmusplus/files/files/resources/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf, 19.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

European Commission. (2018f). Erasmus Alumni Inspiring Careers. Web:

“http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/statistics/ay-12-13/annex-5_en.pdf” adresinden 12.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

European Commission. (2018g). What is Erasmus Plus.

Web:http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_en, 19.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

EACEA. (2018) Education, Audiovisual and Culture Executive Agency: Erasmus Charter for Higher Education 2014-2020.

https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/actions/erasmus-charter_en adresinden 15.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

European Union. (2018a). Multilingualism.

“https://europa.eu/europeanunion/topics/multilingualism_en “ 22/01/2018 tarihinde erişilmiştir.

Eurydice European Unit, (2000). Web Adresi:

<http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/page/uploads/eurydice/splosno/20yearsEN.pdf>, 11.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

European Center for the Development of Vocational Training (Cedefop). Draft Council Resolution on Education and Training as a Key Driver of Lisbon Strategy. Web Adresi:

<http://www.cedefop.europa.eu/en/news-and-press/news/draft-council-resolution-education-and-training-key-driver-lisbon-strategy>, 07.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Garben, S. (2011). EU higher education law : the Bologna Process and harmonization by stealth. Alphen aan

den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International.

Gümrükçü, H. (2010). “Bologna Süreci’nin Tarihi Gelişimi ve Bologna Toplantılarında Alınan Kararların Analizleri”, Bologna Süreci ve Türkiye: Avrupa Yükseköğretim Alanı’nın Gerçekleştirilmesi, Gümrükçü H., Epskamp H., Ed., Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No 6, Ankara: Yorum Basın Yayın.

Gülcan, M. G. (2016). *Avrupa Birliği ve Eğitim* (3 b.). Ankara: Pegem Akademi.

Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, (66-69).

Horvath, Z. (2007). *Handbook on the European Union*, (3 b.). Hungary: Hungary National Assembly.

İnan, A. (2005). Avrupa Birliği ekonomik yaklaşımı: Lizbon Stratejisi ve Maastricht Kriterleri *Bankacılar Dergisi*, Sayı 52.

İnandı, Y., (2005). *Avrupa Birliği ülkeleri eğitim sistemi ile Türk eğitim sisteminde eğitimin yönetimi ve finansmanı*.Yayımlanmış Doktora Tezi.Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İstanbul Aydın Üniversitesi. (2018). About Desideirus Erasmus, Web:
<http://www.aydin.edu.tr/trtr/international/erasmus/erasmus-exchange/Pages/ABOUT-DESIDERIUS-PROGRAM.aspx> , 02.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Kadıoğlu, Muhsin. (2010). Küresel Düşün Ulusal Davran.(1.Baskı). İstanbul: 21.Asır Yayınevi

Karaman, A., Maastricht Sonrası AB Eğitim ve Gençlik Programları. Web Adresi:
<http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/2mak20002.pdf>,
09.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Karluk, R. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Beta.

Khosla, I.P., (2008). *Europe and Amsterdam Treaty, strategic analysis*, Web:
DOI: [10.1080/09700169808458839](https://doi.org/10.1080/09700169808458839).

Lenaerts, K. Education in European Community Law after Maastricht, *CommonMarket Law Review*, Vol 31, 1994.

London Declaration. (2007). European Higher Education Area. Web Adresi:

http://media.ehea.info/file/2007_London/69/7/2007_London_Communique_English_588697.pdf,
27.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Leuven Declaration. (2009). European Higher Education Area. Web Adresi:

http://media.ehea.info/file/2009_Leuven_Louvain-la-Neuve/06/1/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009_595061.pdf,
27.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Masaryk University. (2018). Web Adresi:

<https://czs.muni.cz/en/mu-student/study-placements/erasmus-europe>, 08.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

Morgil, O., “ Kopenhag ekonomik kriterleri ve Türkiye’ nin uyum süreci”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:5 Sayı:2 (2006).

Nauert, C., (2017). Desiderius Erasmus, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* Edward N. Zalta (ed.), Web:
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/erasmus/>, adresinden 27.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Oğurlu, E. (2008). Lizbon Antlaşmasından Sonra Avrupa Birliği. *T.C Türk İdaresi ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Avrasya Etütleri Dergisi*. Sayı:34.
- Okur, S. (2016). *Representation of European Identity in Multiparty Incoming and Outgoing Erasmus Students' Discourses*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Oosterlinck, A., (2013). *Accountability, the Magna Charta Universitatum and the Bologna Declaration*. Portland Press Publication, Web Adresi:
http://www.portlandpresspublishing.com/sites/default/files/Editorial/Wenner/WG_86/0860041.pdf, 22.02.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Özler, Z. (2009). *Lizbon Antlaşması. İktisadi Kalkınma Vakfı*. Web adresi:
http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/lizbon_antlasmasi.pdf, 12.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Özkılıç R., Haspolatlı, E. (2008). Türkiye'nin Avrupa Birliği Eğitim Programlarına Katılım Süreci. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt XXI, Sayı 1, 156-157*.
- Öztürk, İ., H., Dünyanın en dinamik ve en rekabetçi bilgi ekonomisi olmak yada olmamak: Avrupa Birliği

Lizbon stratejisi ve eğitim boyutu. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı No:2, s13-32.

Pagden, A. (2002). *The Idea of Europe From Antiquity to the European Union* (1 b.). Cambridge: Cambridge University Press.

Philippou, S. (2005). The problem of the European dimension in education: a principled reconstruction of the Greek Cypriot curriculum. *European Educational Research Journal*. 4.cilt, 343-344.

Prague Declaration. (2001). European Higher Education Area. Web Adresi:
http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2001_Prague/44/2/2001_Prague_Communique_English_553442.pdf , 26.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Rummel, Erika, "Desiderius Erasmus", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Web Adresi=
<<https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/erasmus/>>.

Sakıncı, S. (2006). Avrupa Birliği yükseköğretim programları ve üniversitelerin sorumluluğu, İ. Kalaycı (Editör). *Avrupa Birliği Dersleri*. Birinci Baskı. Ankara. Nobel Yayınevi, ss. 361.

Sarıtaş, M. Ekonomik Kalkınmanın Sosyo-Kültürel Temelleri, Web Adresi:

<http://www.kalkinma.gov.tr/Documents/saritasm.pdf>, 25.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

Serbest, F., “AB müktesebatının Türkiye’nin eğitim politikasına yansımaları”, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Anı Yayıncılık, Sayı 12, Yıl 4, (2003).

Schafer, G. (2007). *Statistical Portrait of the European Union*. Luxembourg: Eurostat.

Sorbonne Ortak Bildirgesi, (1998). Yükseköğretim Kurulu Uluslararası İlişkiler Departmanı, Web Adresi: <http://www.yok.gov.tr/web/uluslararası-iliskiler/sorbonne-bildirgesi-1998-> 21.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Soylu, A. (2011). AB 2020 ve Vizyon 2023 stratejilerinde inovasyon hedeflerinin karşılaştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 14.

Suchacek, J., (2002). *European Integration after World War II: The way to the treaties of Rome*, Web adresi: <http://www.kakanien.ac.at/beitr/fallstudie/JSuchacek1.pdf>,07.03.2018 tarihinde erişilmiştir.

Sancak, A. (2009). *Kültürlerarası Diyalog Açısından Öğrenci Değişim Programları Erasmus Örneği*.

- Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
Sandıklı, A. (2008). *Atatürk'ün dış politika stratejisi ve Avrupa Birliği*. (1 b.). İstanbul: Beta.
- Serbest, F.,(2003). “AB Müktesebatının Türkiye'nin Eğitim Politikasına Yansımaları”, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Anı Yayıncılık, Sayı 12, Yıl 4.
- TBMM. (2018). 4763 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Topluluğu Arasında Türkiye Cumhuriyetinin Topluluk Programlarına Katılmasının Genel İlkeleri Hakkında Çerçeve Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun. Web:
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4763.html>,
29/01/2018 tarihinde erişilmiştir.
- Tatoğlu, E., (2006). *Avrupa Birliğinin tarihsel gelişimi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Tecer, M. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular-Yanıtlar* (1 b.). Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Teichler, U. (2002). ERASMUS in the SOCRATES Programme. In U. Teichler and U. Lanzendorf. (Eds), ERASMUS under the umbrella of

SOCRATES (pp.13-18). ACA Papers on International Cooperation in Education.

Treaty on European Union. (1992). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities Web Adresi:

https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, 15.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

Ulusal Ajans.Erasmus Uygulama El Kitabı 2016. Web: <http://ua.gov.tr/docs/default-source/erasmus-haberler/2016ka1y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim-kurumlar%C4%B1-i%C3%A7in-el-kitab%C4%B1-nbsp---v2.pdf?sfvrsn=005.01>.2018 tarihinde erişilmiştir.

Ulusal Ajans. (2018a). Geçmişten Günümüze AB Eğitim ve Gençlik Programları.

<http://www.ua.gov.tr/kurumsal/kurumsal-ilgili-link-ve-dok%C3%BCmanlar/eski-programlar> adresinden 13.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

Ulusal Ajans. (2018b). Başkanlık Kuruluşu ve Yapısı. Web:

“<http://www.ua.gov.tr/kurumsal/ba%C5%9Fkanl%C4%B1k>” adresinden 29/01/2018 tarihinde erişilmiştir.

- Yerevan Declaration. (2015). European Higher Education Area. Web
Adresi:http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2015_Yerevan/70/7/YerevanCommuniqueFinal_613707.pdf, 26.02.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Yılmaz, L. (2010). Avrupa Birliği'nin sosyo-ekonomik geleceği: lizbon stratejisi ve küreselleşme. *Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Serisi4*. Web
Adresi:<http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rma%20ve%20%C4%B0nceleme%20Serisi/Lizbon%20Stratejisi%20ve%20K%C3%BCreselle%C5%9Fme.pdf>, 05.02.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK). Avrupa'da Yükseköğretimden Sorumlu Bakanlar Bildirgesi: Prag 19 Mayıs 2001. Web Adresi:
<http://www.yok.gov.tr/web/uluslararası-iliskiler/prag-bildirgesi-2001->, 25.02.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK). (2018a). Bologna Süreci Nedir. Web Adresi:
<http://www.yok.gov.tr/web/uluslararası-iliskiler/bologna-sureci-nedir>, 23.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Wiater, P. (2010). Intercultural dialogue in the framework of European human rights protection. 1.Cilt. Council of Europe
- Zweig, S. (2017). Rotterdamlı Erasmus zaferi ve trajedisi. (A.Cemal, Çev). Can Yayınları: İstanbul

